25 AĞUSTOS 1959

SAYI : 265

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FİYATI 125 KURUŞ

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVI, Sayı: 265

Yazı İşleri :

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

★

İlân şartları :

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

★

İlân İşleri

Tel : 15221

★

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 23. 8. 1959

Kapak resmimiz

Hayrettin Erkmen

İlimden politikaya

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

İri cüsseli Alman Başbakan yardımcısı ve İktisat Nâzırı Prof. Erhard'ın memleketimizi ziyareti, hiç şüphe yok, geçen haftanın en alaka çekici hâdisesiydi. Büyük bir kısmı turistik bir mahiyet taşıyan bu ziyaretin gözle görülen ve görülmiyen bütün cephelerini, 4 üncü sayfamızdan başlıyan Dış Yardım başlıklı yazımızda bulacaksınız.

★

İktisat ve ticaret muhitlerinde yılın en ehemmiyetli hâdisesi sayılan İzmir Enternasyonal Fuarı, AKİS tarafından layık olduğu şekilde dikkatle takip edildi. Bu münasebetle Fuar ile Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen kapak mevzuu seçildi. Fuarlar başlıklı yazımızda gerek İzmir Fuarı, gerek ticaret âlemimizin manzarası bakımından alâka çekici birçok malûmatı toplu bir halde bulacaksınız. Bundan başka Osman Okyar, 11 inci sayfamızdaki makalesiyle Ticaret Bakanının Fuar nutku üzerindeki düşüncelerini açıklamakta ve etraflı bir tahlil yapmaktadır.

★

Sadece iktisat ve tarihle değil, sosyal mevzularla meşgul olan bütün aydınların dikkatini çekecek yepyeni bir teorinin anahatlarını Türkiyede ilk defa olarak AKİS bu sayısında okuyucularına duyuruyor: Prof. Rostow'un bu son derece cazip yeni teorisinin Doğan Avcıoğlu tarafından hazırlanan hülâsasını 18 ve 19 uncu sayfalarımızda bulacaksınız. Bu teorinin sosyal görüşlere yeni bir ufuk açacağı ümidindeyiz.

★

İzmirde Amerikan çavuşlarının da adı karışan büyük bir döviz kaçakçılığı, geçen hafta âdi bir zabıta vakası olmaktan çıkarak diplomatik bir mesele haline geldi. Amerikan Büyükelçisi Fletcher Warren'in bu iş için Washington'a uçakla gidip gelmesi, yüksek rütbeli 4 Amerikalı subaydan müteşekkil bir tahkik heyetinin İzmirde çalışmaya başlaması ve meşhur Time'ın bu meseleye bir sayfalık yer ayırması, hâdiseyi beynelmilel plâna çıkardı. Zabıta başlıklı yazımızda bu mesele bütün cepheleriyle okuyucularımıza duyurulmaktadır. ●

★

Geçen hafta halen Avusturyanın Salzburg şehrinde bulunan musiki münekkidimiz İlhan K. Mimaroğlundan aldığımız bir mektupta şunlar yazılıydı: "... Dün Salzburg Valisine takdim edildik. New York Times'lar, Herald Tribune'ler filânlar arasında AKİS, Ankara - Turkei adının geçmesi doğrusu zevkli bir şey... Hele bir operanın dünya prömiyerini takip eden tenkidçiler arasında AKİS'in de bulunmasından, neye saklayım, iftihar duydum..."

İlhan K. Mimaroğlunun Salzburg Festivali hakkındaki yazısıyla, "Julietta" operasının dünya prömiyeri hakkındaki tenkidlerini 28 ve 29 uncu sayfalarımızdaki Musiki bölümümüzde takip edeceksiniz.

★

Kıbrıs Anayasasını hazırlamakla meşgul olan komisyonun ciddi zorluklarla karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Doğumunun bir hayli muhataralı geçeceği önceden bilinen bu ucube Cumhuriyetin dünyaya gelişi, General Grivas'ın Yunanistandaki son teşebbüsleri yüzünden büsbütün tehlikeli bir safhaya girdiği aşikârdır. Bu mevzu 13 üncü sayfamızdaki Kıbrıs başlıklı yazıda ele alınmaktadır.

★

Halk ile İktidar arasındaki bütün teşekküllerin idaresini ele alma gayretinde olan D. P., geçen hafta Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin olağanüstü kongresinde bir "zafer" kazandı; "İstenmiyen adam" Rüştü Özal, Genel Sekreterlikten uzaklaştırıldı. Bu "zafer"in içyüzü, 14 üncü sayfamızda Birlikler başlıklı yazıda anlatılmaktadır.

★

Yeni anketimiz, tahminlerin üstünde bir alâka gördü. Gelen mektuplardan en başarılılarını gelecek sayımızdan itibaren neşre başlıyacağız. Anketin mevzuu, bilindiği gibi, Radyo Gazetesinin neşriyatına muvazi olarak "soğuk harb" edebiyatı mevzuunda örnekler vermektir. Tabii esas, muhalifleri ve Muhalefete ver yansın etmek, onların "inkârcı" zihniyetini yerden yere vurmaktır. Kalkınma edebiyatının bütün hazinelerini tüketen Radyo Gazetecilerinin bu örnekler sayesinde yeni ufuklara kavuşmaları mümkün olursa, ankete katılmak zahmetini gösteren okuyucularımız faydalı bir iş de yapmış olacaklardır. Ama AKİS'i ve okuyucularını asıl ilgilendiren, elbette ki işin eğlenceli tarafıdır.

Saygılarımızla
AKİS

Dış Yardım

Baklava tepsisi...

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü akşam üzeri, Başbakan Menderes, karşılamağa gitmediği, sonra yanından ayrılmadığı 130 kiloluk sihirbaz iktisatçı Erhard'ı en tatlı tebessümü ile uğurladı. Lufthansa uçağının merdivenlerini tırmanan Erhard'ı, Başbakan elini havaya kaldırarak selâmladı. Zorlu da onu taklit etti. 130 kiloluk sihirbaz iktisatçı, 180 derecelik bir kavis çizerek havaya kalkan bu ellere, iki elini birden havaya kaldırarak cevap verdi. Mucizenin her türlüsünü reddeden Alman mucizesinin yapıcısının yüzünde, Türkiyede yaşadığı "binbir gece âlemi" mucizesinin tatlı yorgunluğu okunuyordu. Altı günlük Şark prensı hayatından sonra Erhard, hiç değilse mucizeye, sihre, sihirbazlığa inanıldığına inanıyordu.

Son derece romantik uğurlama, Lufthansa uçağının pervanelerinin dönmesiyle son buldu. Fakat Menderes ve Zorlunun kolları uzun müddet havada kaldı...

Gönülden kopan bir rica

Sihirbaz iktisatçının basın toplantısı muazzam bir alâkayla bekleniyordu. Hiltonda 100'e yakın gazeteci toplanmıştı. Erhard, saat 12.45 de gazetecilerin bulunduğu salona girdi. Altı gündür ilk defa olarak lâcivert bir elbise giymişti. Şale Köşkünde sabahleyin yapılan iki saatlık toplantıdan geliyordu. Toplantıya Menderes, Zorlu, Polatkan ile Erhard ve beraberindekiler katılmışlardı. Şale Köşkü toplantısı, müşterek tebliğin esaslarının hazırlanmasıyla geçti. Türk Heyeti, tebliği mümkün olduğu kadar cazip hale getirmeğe çalışıyor, Alman Heyeti bu cazibenin fiyatını ödemeye yanaşmıyordu. Mamafih tatlı dostluk havası içinde, ortada pazarlık edecek -pazarlık iki taraflı olur- bir şey de bulunmadığından, teknisyenlerin evvelce hazırladıkları müşterek tebliğ üzerinde anlaşmak kolay oldu.

Müşterek tebliğ, basın toplantısından evvel Semih Günver tarafından okundu. Tebliğde fazla bir şey yoktu: Almanya, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı ve Para Fonunun dışında hiçbir taahhüt almıyordu. Ancak bu teşekküllerle Türkiye arasında tekarrür etmiş olan yardım programlarının müzakeresinde, Almanya Türkiyeyi destekliyecekti. Almanya tek başına bir yardım yapmıyacaktı. Eğer müşterek bir yardım yapılırsa, Federal Almanya "kendisine düşen hisseyi" ödeyecekti. Ayrıca Türkiyenin Müşterek Pazara katılma talebini destekliyecekti.

Hans Amca doğrudan doğruya Türkiyeye muhatap olmaya yanaşmıyordu. Muhatap, işe dostluk, ahbaplık karıştırmayı pek bilmiyen milletlerarası teşekküllerdi. Sam Amca da, milyarlarca dolar yardım yaptıktan sonra, çıkar yolu milletlerarası teşekküllerin gerisine sığınmakta bulmuştu. Uzak görüşlü Hans Amca, daha işin başında ayni yolu tutuyordu. Önlerine yeni bir yardım talebiyle çıkılırsa, milletlerarası teşekküllerin nasıl davranacakları malûmdu: "Evvelâ sen bütün imkânlarını seferber et; eğer bu hakikaten kâfi gelmezse, yardımı düşünürüz" milletlerarası teşekküllerin değişmez düsturuydu.

Müşterek tebliğin okunmasından sonra konuşan Erhard, tebliğin dediklerine fazla bir şey ilâve etmedi: Türkiyenin paranın istikrarını sağlamaya ve ithalâtı tahditlerden kurtarmaya matuf bir yatırım programı hazırladığını, bu programın "Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı ve Para Fonu çevrelerinde büyük bir hüsnü kabul görmesi için" Alman Hükümetinin elinden geleni yapacağını söyledi. Müşterek Pazara katılma işinde de, Erhard "icap eden muhitlerde kendi imkânları dahilinde söz söylemeyi, tavassutta bulunmayı zevkli bir vazife" sayacaktı.

Merakla beklenen basın toplantısının hülâsası bundan ibaretti ve hiç de doyurucu değildi. Sihirbaz iktisatçının, Türk gazetecileri tarafından sual yağmuruna tutulması bunun deliliydi. Ama Erhard'ın cevapları, bir iki kelimelik kaçamak cümlelerden ibaret kaldı. Türkiyeye yapılacak yeni yatırımlara dair mukadder suali, Erhard "Hele bir Türkiyenin yatırım programı O. E. C. E. nin tasvibinden geçsin, ondan sonra düşüneceğiz" diye geçiştirdi. Hermes garantisinin işleyip islemiyeceğini soranları "Hele bir yatırım programı yüksek tasdikten çıksın" tarzında atlattı. Yatırım programı hakkındaki tavsiyeleri öğrenilmek istenince, Erhard, vaktin geçtiğini söyliyerek ayağa kalktı. Onunla birlikte bütün gazeteciler ayaklandı. Bu gürültü arasında sihirbaz iktisatçının ne dediği anlaşılamadı.

Erhard ve refikası, Dışişleri Bakanı Zorlu ve refikasının Boğaziçi Kulübünde verdiği öğle yemeğine yetişmek zorundaydılar. Yemekte Zorlu "İstikrar programımız ile başlayan, maddî olduğu kadar entelektüel veçheleriyle yeni iktisadî işbirliğimiz bugün ikinci safhasına erişmiştir" diyerek kadehini kaldırdı. Erhard, "Takip etmekte olduğunuz yol çok isabetlidir. Samimi temennim, bunda devam etmenizdir. Bu bir ikaz değil, gönülden kopan bir ricadır" sözleriyle mukabele etti.

Yalnız Zorlunun bahsettiği "maddî olduğu kadar entelektüel veçheli işbirliğinin yeni safhası", Erhard'ın basın toplantısı ve müşterek tebliğ ile kalsa pek fakir bir manzara arzedecekti. Müzakereler sırasında, "Almanya 500 milyon Mark verecek" diye manşet atan gazeteler, bu sefer muhtemelen "Almanya 500 milyon Mark vermiyecek" diye yazacaklardı. Bunu önlemek, "ikinci safha işbirliği"nin cazibesini arttırmak lâzımdı.

Dışişleri Bakanı Zorlu, ayni gün akşam üzeri bir basın toplantısı ya-

GÖSTERMELİK

parak bu işi başarıyla yerine getirdi. Gerçi Zorlunun basın toplantısı, Erhard'ınki kadar müşteri celbetmedi. Toplantıya gelen gazetecilerin sayısı dörtte üç azalmıştı. Ama maksat hasıl oldu. Zorlu, mutlaka iyi haber vermek isteyen gazetelere "Türkiyeye 500 - 700 milyon dolar yardım yapılıyor" haberini manşete geçirmek fırsatını temin etti.

Yatırım programı

İç yıllık yatırım programı haberi sürpriz teşkil etti. Zira daha iki ay evvel Cahan, yatırım programının hazır olmadığını söylemişti. Ona yatırım programı diye, sadece İktisadi Devlet Teşekküllerine ait bazı projeler gösterilmişti. Cahan bu projelerden nezaketle "yatırım programı başlangıcı" şeklinde bahsetmişti. Demek ki bir yılda, "başlangıcı" yapılan yatırım programının kendisi iki aylık bir zamana sığdırılmıştı! Bu şartlar altında yatırım programının dosyalarda uyuyan bir takım münferit projelerin tek bir dosyada toplanmasından ibaret kaldığını tahmin etmek zor değildi. Her teşekkülün elinde, iç finansman şu kadar, dış finansman bu kadar diye yazılmış namütenahi proje vardı. Bunların bir kısmı acele bir araya getirilmişti. Ayni şey son, fevkalâde dış yardım istendiği zaman da yapılmıştı. Dış finansmanı 640 milyon dolara erişen 10 yıllık bir program Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı ve Para Fonu mütehassıslarına sunulmuştu. Mütehassıslar o zamanlar, bu 10 yıllık programla ilgilenmemişlerdi. Anlaşılan bu ilgisizliğin neticesi, bu sefer 3 yıllık bir program sahneye konmaktadır.

Program, çatık kaşlı milletlerarası mütehassıslar tarafından incelenecek, üzerinde enine boyuna konuşulacaktır. Mütehassıslar en çok iki şey üzerinde durmaktadırlar: Yatırımların finansmanının enflâsyonist olmıyan kaynaklardan yapılması ve tediye muvazenesi açığını azaltacak mahiyette olması.. Program bu iki zaviyeden gözden geçirilecek, belki de tensikata tâbi tutulacaktır. Son şeklini aldıktan sonra daihi, Batılı dostların programın finansmanına katılıp katılmıyacakları belli değildir.

Sihirbaz iktisatçı Erhard'ın altı günlük ziyaretinin bilânçosu bundan ibarettir. Bilânço bir cümleyle ifade edilirse, Erhard, "İstikrar politikasından şaşmazsanız, diğer ortaklar nezdinde sizi savunacağım" taahhüdüyle yetinmiştir. Hans Amca, iki taraflı işbirliğinden kaçınmaktadır. Altı günlük prens hayatı, Erhard'ı fikrinden caydırmaya yetmemişti. Mamafih Erhard ve bilhassa Frau Erhard, Türkiyede geçirdikleri şahane günleri, Bursanın camilerini, Efesin harabelerini her halde uzun müddet hatırlıyacaktır.

Bursanın şeftalileri

Bursa seyahati Savarona ile başladı. Marmarada dört saatlik nefis bir geziden sonra, Çelik Palasta daha az nefis olmıyan bir ziyafetle devam etti. Bursanın gayretli ve işbilir valisi Sabri Çağlayangil, Erhard'ın bir prens muamelesi gördüğünü sezince, Bursayı Alman bayraklarıyla donatmakta tereddüt etmemişti. Gerçi bayrakların ancak ecnebi devlet başkanlarının ziyaretlerinde asılması lâzımdı ama madem ki sihirbaz iktisatçı bir devlet başkanından defalarca üstün bir alâka görüyordu, o halde şekilperest olmaya lüzum yoktu...

Çelik Palastaki ziyaretten sonra Başbakan ve Erhard, saat 4'ü 5 geçe şehri gezmek üzere buluşmak için sözleştikten sonra odalarına istirahate çekildiler. Erhard, saat 4'ü 3 geçe resepsiyonun önündeydi. Bir iskemleye oturarak Menderesin inmesini beklemeye başladı. Bekleme 15 dakika kadar sürdü. Nihayet Menderes yanında Zorlu ve Polatkan olduğu halde aşağıya indi. Başbakan evvelâ Erhard'ı görmedi. Erhard ayağa kalkınca onu farketti.

İktisat Nâzırı bekletilmeyi çok tabiî karşılamıştı. Ama Menderesin güzide misafiri bekletmekten son derece üzüldüğü belliydi. Erhard'dan tekrar tekrar özür diledi. Hâdise neşesini kaçırmıştı. Yeşil Camii ve Muradiye türbelerinin gezilmesi sırasında neşesizliği devam etti.

Akşam yemeği, Bursanın 1 numaralı demokratı ve Türkiyenin Almanyaya 1 numaralı şeftali ihracatçısı Hayri Terzioğlunun şeftali bahçeleri içindeki muhteşem köşkünde yenildi. Terzioğlunun köşkü, Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın her Bursa ziyaretinde gittiği ve çok sevdiği bir yerdi. Akşam yemeği bir şeftali ziyafeti oldu. Erhard, Türkiyenin Müşterek Pazarın meyva bahçesi olabileceğini gözleriyle gördü. Yemek uzun sürdü. Savaronayla İstanbula dönüş, sabahı bulacaktı. Bu sebeple Ankaradan bir uçak istendi ve İstanbula gece yarısına doğru bu uçakla dönüldü... Türkiyenin istikrar, yani tasarruf politikasını teftişe gelen Hans Amca bu çok masumane israfları müsamaha ile karşılamasını bildi.

İzmirdeki gövde gösterisi

Ertesi gün İzmir yolculuğu vardı. Yeşilköyden kalkan üç askerî uçak misafirleri Cumaovası alanına götürdü.

Genel Başkanlarının Londra uçak kazasından sonra Ankara ve İstanbul dışına yapacağı bu ilk ziyaret münasebetiyle D. P. teşkilâtı günlerce evvelden hummalı bir faaliyete girişmişti.

İzmir Demokratları, bunun, İsmet Paşanın hâdiseli Ege seyahatine bir cevap olabilmesi için ellerinden gelen gayreti sarfediyorlardı. İzmir Teşkilâtındaki son kaynaşmalardan sonra Genel Başkana yekvücut görünebilmek endişesi de bu gayreti kamçılıyordu.

İki gün evvel başlıyan hazırlıklar, Perşembe günü sabahın erken saatlerinde son haddini bludu. Hava alanı yolu, Manisa, Akhisar, Alaşehir ve civarından gelen yüzlerce otomobil, açık kasa kamyon ve otobüslerle doluydu. Bu taşıtların çoğu resmî plâka taşıyor ve yolcularının büyük kısmını, çocuklar teşkil ediyordu.

Eşrefpaşa yolunda, üzerlerinde D. P. yazılı 15 kamyon ve 2 büyük dana, birçok davul zurnanın iştirakiyle dolaştırılıyordu. Alayın geçiş yolu üzerindeki bütün D. P. ocak, bucak ve ilce binaları önünde birer davul zurna vardı. Davullar, zurnalar çalıyor, coşkun partililer oynuyorlardı. İzmirin bir baloyu bile yasak eden kanunsever Valisi, bu masumane tezahüratın tadını kaçıracak en ufak bir hareket yapılmaması hususunda vazifelilere gerekli emri vermişti. Kanunsever Valinin bu alışılmamış müsamahasından, pratik zekâlı, 18 sporcu genç de faydalanmasını bildi.

18 genç bir cipe binmişler, sabah antremanından dönüyorlardı. Karşılarına bir trafik polisi çıktı. Ceza yemek mukadderdi. Fakat gençler, Menderesi karşılamaya gittikleri hissini vermek için, "Ya ya ya, şa şa şa, Menderes çok yaşa" diye bağırmaya başlayınca, trafik polisi yana çekildi.

Saat 10 olduğu zaman, Cumaovası hava alanının etrafında daireler müdürleri, şefleri, memurları ve resmî teşekküller işçileri de dahil olmak üzere geniş bir kordon teşkil edilmiş, askerî merasim kıtası ve bando yerini almıştı. Fakat D. P. teşkilâtı bandolarının gürültüsünden ve zurna zırıltılarından askerî bandoya pek iş düşeceğe benzemiyordu. Nihayet misafirlerin İstanbul'dan üç askerî uçakla henüz hareket ettikleri öğrenildi. Uçağın saat 10'da İzmir'e varmış olacağını bildiren resmî program ilk fiyaskoyu veriyordu.

Dakikalar geçtikçe alanı saran çember daralıyor ve tehlikeli bir durum arzediyordu. Herkesin gözü önünde açık kasalarla insan nakline müsaade eden zabıta, Muhalefet toplantılarının hilâfına, bu Vatan Cephesi taşkınlığına karşı bir şey yapamıyordu. Vaziyetin ciddiyet arzettiğini gören D. P. idarecileri, Menderesin uçağına hücumu önlemek üzere meydanın ortasında iki katlı bir kordon teşkil ettiler. Bu fedailer kordonuna girenlerin çoğunluğu D. P. ocak ve bucak başkanları idi.

Bu sırada, gazeteciler ve protokol, kalabalık arasında yükselen dövizleri okuyarak vakit geçiriyordu. "Kıbrıs Fatihi Gazi Menderes, hoş geldiniz!", "Allah sizi başımızdan eksik etmesin", "Ne mutlu izinizde olanlara". En enteresanı da kadınlar kolunun dövizi idi: "Allahın Türk Milletine bağışladığı sevgili, hoş geldiniz!"

Uçakların gelişine yakın iki eski bakan da alana dahil oldular. Sıtkı Yırcalı alanda misafirleri beklerken, Şemi Ergin, olup bitenleri meydan kulesinden takip etmeği münasip görmüştü. Bir ara meydana inen Efe

uçağını Menderesin tayyaresi zannederi halk arasında bir kaynaşma oldu, çember daha da daraldı. Bu sırada, askeri kıta, kitlenin hareketine tâbi, durmadan yer değiştirmek zorunda kalıyordu.

Nihayet 11.30'da uçaklar arka arkaya meydana indi. Uçağın kapısı açılır açılmaz merasim kıtası, protokol ve halk birbirine girdi. Her cümlesinde Menderesin adı geçen coşkun bir tezahürat başlamıştı. Menderes, Egeye bu ilk gezisinde, gri bir elbise giymiş ve koyu bir kravat takmıştı. Uçaktan beşuş bir çehre ile çıktı. Mütemadiyen tebessüm ediyor ve el sallıyordu. Birara, "Ne yapıyorsunuz. Uçağı kıracaksınız, sakatlık olacak" diyerek endişelendiyse de, endişesi uzun sürmedi.

Erhard da atmosfere uymuş, bej elbisesi içinde buram buram terlerken tebessüm ederek halka el sallıyordu. Erhard ve Menderes, merasim kıtasını dahi teftiş edemeden derhal İzmir Valisinin Pontiac arabası ile meydandan uzaklaştılar. Yüzlerce metre uzayan otomobil kervanı yola koyulduğu sırada, kasap bıçakları işlemeğe başlamış, koyun, develer kurban ediliyordu. Bu manzara misafirlerin hayli garibine gitmiş olacak ki, sık sık kafileyi durdurup, bu operasyonu fotoğrafla tespit ettiler. Erhard'ın yüzünde müstehzi bir ifade vardı. Herhalde istikrar, yani tasarruf politikası takip eden ve Hans Amcalardan yardım istiyen bir memleketin, para ve işgücünü ne kadar büyük bir rahatlıkla harcadığını düşünüyordu.

Kafile İzmirde hiç durmadan doğru Bergamaya geçti. Şehir içinde yer yer kümeleşen D. P. liler Erhard'dan ziyade genel başkanlarını alkışlıyorlardı. İnönünün ziyareti sırasında tahrip edilen Demokrat İzmir önünde bu defa alınan inzibati tedbirler dikkatten kaçmıyordu.

Öğle yemeği Bergama Park Gazinosunda yenildi. Bilâhare dışarı çıkan iki devlet adamı on beş dakika kadar efelerin oyunlarını seyrederek kendilerini alkışladılar. Daha sonra Asklepion'a giderek bir saat kadar tetkiklerde bulunup Alman arkeolog Brunger'den izahat alan Menderes ve Erhard, tarihî kaleyi gezdikten sonra şifalı sulardan birer bardak içtiler. Menderes, pek neşeliydi. Not tutan gazetecilere ne yaptıklarını alakayla sordu. Başka bir vesileyle, gazetecilere gülümsiyerek "konuşacak çok şeyimiz var" haberini verdi.

Erhard, iktisadı bırakmış tam bir arkeolog kesilmişti. Tarihî eserlerin tetkikini bir türlü bitiremiyordu. Bahis konusu imar sahaları olsa Menderes de belki ona ayak uydurabilirdi, ama 2 bin küsur yıl evvelki medeniyet imarcı Başbakana fazla bir şey söylemiyordu. Nitekim misafiri, Yunan medeniyetiyle başbaşa bırakarak akşam üzeri İzmire döndü. Fuarın açılış merasimi için beklendiğini unutarak Vali konağında istirahate çekildi. Elbise değiştirdikten sonra, Belediye tarafından Ada gazinosunda verilen ziyafete gitti. Biraz sonra Bergamadan dönen Erhard da ziyafete katıldı. Misafirleri, gazino kapısında Avrupa güzeli Günseli Tunca (Başar) karşılıyordu.

Ziyafetten sonra bir müddet Minyatür Golf Kulübünde oyun oynayanları seyreden Menderes, geç vakit Vali konağında istirahate çekildi. Prof. Erhard ise, teamül hilâfına bu defa Mimar Alp Türksoyun evinde kaldı. Şimdiye kadar mümtaz devlet adamları için misafirhane olarak kullanılan İkbal Köşkü, Erhard için pek şarkkâri görülmüştü.

Ya benim yaptıklarım?

Menderes ve Erhard ertesi sabah Efese giderek harabeleri ve Hazreti Meryemin ikâmetgâhını ziyaret ettiler. Erhard yeni keşfedilen mermer yolu çok beğendi. Bir İstanbul gazetesi muhabirinin yazdığına göre, Menderes bu hayranlığı paylaşamadı ve "Ne var bunu yapmaya, biz bütün Türkiyenin yollarını yapıyoruz" diyerek, Erhard'ın hayranlığı karşısında duyduğu hayreti ifade etti. Kafile öğleden sonra, askerî uçaklarla İstanbul yolunu tuttu. Hava Yollarının İkram Servisi Personeli, geçen sefer Menderesin "benim ilâcımı koydunuz mu" dediğini hatırlıyarak uçağa bir şişe rakı, kavun ve beyaz peynir koymayı unutmadılar.

Tarabyadaki gece

Cuma gecesi, Tarabyadaki yazlık Büyükelçilik binasında 400 kişilik bir dâvet vardı. Beylerbeyi Sarayındaki Menderesin akşam yemeğine, çağrılmıyan gazetecilerin hemen hemen hepsi, Alman Büyükelçiliğinin dâvetlisiydi. Tarabyada başta Kasım Gülek ve Cemil Sait Barlas olmak üzere Muhalefet de unutulmamıştı. İnönü de dâvetliler arasındaydı. Fakat bir telgraf göndererek gelemiyeceğini bildirdi.

İnönü sayfiyedeydi, Ankaradan smokinini dahi getirmemişti. Bu yüzden dâvete gitmedi. Alman Başbakanı Adenauer, Yunan Başbakanı Karamanlis, Türkiyeye geldikleri zaman, İnönüyü evinde ziyarete gelmiş-

Hacıyatmaz!

Bütçe müzakereleri sırasında Hıfzı Oğuz Bekata, Hükümetin Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununa dayanarak paramızın dış değerini düşürmeye hakkı olmadığını söyleyince, Maliye Bakanı Hasan Polatkan hışımla kürsüye geliyor ve diyor ki:

"— Bekata, para değeri ile para paritesi arasındaki büyük farkı bilmiyor..... Paranın paritesi düşürülmüştür, ama değeri yükseltilmiştir".

Şimdi bir de Hayrettin Erkmenin 1959 İzmir Fuarını açış nutkundan şu cümleyi dinliyelim:

"Millî paramızın dış paritesi, yani fiili kıymeti yüzde 25 nisbetinde artmıştır".

Haydi "aklı selim" gelsin de şu işin içinden çıksın bakalım: Koordinasyon Heyeti üyesi Polatkan "parite başka, değer başka" dedikten sonra ilâve ediyor "parite düşürüldü"... Koordinasyon Heyetinin diğer üyesi Erkmen parite arttı" diyor. Acaba hangisine inanıp, hangisine kanmalı...

Türk - Alman müzakereleri

Dipsiz kile, boş ambar

Erhard ve Menderes Bergamada şifalı su içiyorlar

Yarasın!..

lerdi. Programı çok yüklü olan Erhard, buna vakit ayıramadı. Bu sebeple İnönünün sihirbaz iktisatçıyla görüşmesi mümkün olamadı.

Yemek, Büyükelçiliğin bahçesinde verildi. Menderes herhalde Kasım Gülekle karşılaşmamak için olacak, Erhard ile birlikte içeride kaldı. Mamafih daha alt kademede tam bir bahar havası mevcuttu. Zorlu ve C. H. P. nin Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt şakalaşıyorlardı. Zorlu "Bahar havası mı yaratıyoruz" diyerek Karakurta takıldı. Urfa Milletvekili "Biz daima bahar havası içindeyiz" cevabını verdi.

Ancak Menderes ayrıldıktan sonra, Erhard'ın Muhalefet mensuplarıyla konuşması mümkün oldu. Gülek ve Erhard 25 dakika kadar dereden tepeden sohbet ettiler.

Ertesi gün de Erhard, 6 günlük bir prens hayatından sonra, Türkiyeyi destekleme vaadıyle Atinaya hareket etti.

Fuarlar

İzmirde, ama nerede?

(Kapaktaki Bakan)

Geçen haftanın ortasında Perşembe günü akşam üzeri saat 6'yı 5 geçe orta yaşlı, çok itinalı giyinmiş bir adam. İzmirin meşhur Kültür Parkının Lozan Kapısı önündeki mikrofona doğru ilerledi ve sesini tatlılaştırmaya çalışarak karşısındaki muazzam kalabalığa "Muhterem Başbakan ile mümtaz misafirinin gecikmeleri yüzünden merasime daha sonra başlanacaktır" haberini verdi. Ezile büzüle konuşan bu zat, Avrupa Güzellik Kraliçesi Günseli (Başar) nin kocası İzmir Belediye Başkanı Faruk Tunca idi. İki camı arasında kalmıştı: Sayın Başbakansız Fuarı açamazdı, fakat bir Belediye Başkanı olarak da seçmenlerini ve güzide misafirleri kapılarda bekletemezdi. Fuarın önünde bu yıl her zamankinden fazla bir kalabalık birikmişti. Lozan Kapısının ışık tesisatı tamamlanmamış sütunları arasında dâvetliler, saat 6'dan çok daha evvel yerlerini almışlardı. Bindirilmiş alkışçı kafileleri, Basmahane yolunu boydan boya tutmuşlardı. Saat 6'da yabancı devlet mümessilleri yavaş yavaş gelmeye başlamıştı. Amerikan, İngiliz, İtalyan konsolosları ve NATO yüksek rütbeli subayları tam 6'da merasime hazırdılar. Açılış için her şey tamamdı. Sadece muhterem Başbakan ve kadim Yunan medeniyetini temaşaya dalan mümtaz misafir ortada yoktu. İzmir Belediye Başkanı Faruk Tunca -ki seçimlerdeki yüzde 11 iştirakin yüzde 8 inin oylarıyla iş başına gelmişti- telâşla sağa sola koşuyor, ne olup bittiğini öğrenmeye çalışıyordu. Hayatının en müşkül anlarından birini yaşadığı şüphesizdi. Çaresiz, halka açılışın gecikeceğini bildirdi. Sözleri memnuniyetsizlik ifade eden büyük bir uğultunun içinde kayboldu gitti. Halk sabırsızlanıyor, halkın sabırsızlığı dipçik ve coplarla teskine çalışılıyordu. Polisin sükûnu temin için cansiperane bir gayret gösterdiği bu intizar devresi, 1 saat sürdü. Muhterem Menderes ve güzide misafir hâlâ ortalıkta yoktu. Bunun üzerine Belediye Başkanı tekrar mikrofonun başına geçerek misafirlerin biraz sonra merasim yerine teşrif edeceklerini bildirdi ve konuşmasına başladı. Vakit geçtiği için yazılı konuşmasını çok hızlı okuyor, bâzı paragrafları atlıyordu. Tunca, D. P. ye methiyelerle dolu güzel bir kalkınma nutku hazırlamıştı. Ne yazık ki misafirlerin gecikmesi yüzünden nutuk, gerekli alâkayı toplıyamadı. Bindirilmiş alkışçı kıtaların mevcudiyetine rağmen pek az alkışlandı. Gerçi arada uzun alkış sesleri işitildi, ama bu alkışlar Belediye Başkanı için değildi. Kalabalığın içindeki muzip kimseler, "geldiler" diye haykırıyor, bütün başlar Kordondan tarafa çevriliyor ve geldi sanılan Başbakan alkışlanıyordu. Tunca ilk mikrofonla yayılan ve ses şeridine zaptedilen talihsiz nutkunu bu "geliyorlar" havası içinde okudu. Gelen giden olmadı.

Bul karayı, al parayı

Şimdiye kadarkı Fuarların en muhteşemi olacağı ilân edilen Yirmisekizinci İzmir Enternasyonal Fuarı için bu hoş bir başlangıç değildi. Tuncanın ballandıra ballandıra anlattığı gibi "Kalkınan Türkiyede, Fuara 19 yabancı devlet iştirakini temin ederek D. P. İktidarı bir rekor daha kırmıştı". Fuar kapısında yalnız 18 bayrak vardı. 19 uncu devlet, henüz doğum işleri tamamlanmadığı için bayrağı olmıyan Kıbrıs Cumhuriyetiydi. Rusya ve Doğu Avrupa memleketleri Fuara büyük ölçüde katıldıkları halde, Amerika, tahsisat yokluğu yüzünden nâmevcuttu. Evet Sam Amca, şu dışarıda milyonlar döken Amerika, bizim Brüksel Fuarı için harcadığımız paranın beşte birine sahip olmadığı için Fuara katılamıyor. Rusyaya bir propaganda avantajı sağlıyordu.

Fuarı cazip hale getirmek için İzmir Belediyesi de zekâsını çalıştırmıştı. Fiyatı 25 kuruştan 50'ye çıkarılan giriş biletlerinin piyango bileti haline getirilmesi, doğrusu değme maliyecinin akıl edemiyeceği bir buluştu... Bu sayede oyun meraklılarının 1 yerine 10 - 20 giriş bileti alacağı umuluyordu.

Her Toprak Peygamber Yetiştirmez...

Biz ki evliyalar toprağında yaşıyoruz, Alman mucizesini başaran adam diye tavsif edilen Profesör Erhard'ın bu sıfatına bir türlü inanamadık.

Acaba ortada bir mucize mi var, yoksa Alman milletinin çalışma azmini düzenliyen sağlam bir idare mi?

İspatı kolay. Sayın misafirimiz gerçekten mucize gösterebiliyorsa tam sırasıdır.

Fırsat ele geçmişken ya Türkiyeyi kalkındırsın, ya da hiç olmazsa bir uçak kazasından kurtulsun!

Mamafih en büyük yenilik, Fuarda yeniden hediyelik eşya satılabilmesidir. Fuarda yapılacak satışlar için, geçen yıla nazaran 2,5 misli bir artışla bu yıl 15 milyon dolar tanınmıştır. Bunun 1,5 milyon doları kota dışı, yani Türkiyede bulunmıyan cazip mallara ayrılmıştır. Bu malların kapışılacağı şüphesizdir.

Emniyet tertibatında da yenilik vardı. Fuarda 50 mevcutlu bir sabit karakol ile 6 seyyar karakol kurulmuştu.

Halk bir an evvel Fuara girmek için sabırsızlanıyordu. Ama Belediye Başkanından sonra, bütün gününü gazetecilerden saklanmakla geçiren ve hattâ Ticaret ve Sanayi Odasınca hazırlanmış bir muhtıranın kendisine verilmesi için seçilen heyet tarafından boş yere en akla gelmedik yerlerde aranan Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmenin de konuşması lâzımdı. Bakan da sabırsızlığı görerek hızlı bir konuşma yaptı. Nutku hemen hemen hiç alkışlanmadı. Sıra kurdele kesmeğe geldiğinde saat 19.30 idi ve hava iyice kararmıştı.

Kurdele kesildikten sonra, kısık sesli bir zat mikrofona gelerek, bütün vatandaşların Fuara dâvetli olduğunu, izdihama meydan verilmemesini rica etti. Önce Bombacı idaresindeki Millî Mücadele ekipi, arkasından kırk kadar davul zurna çalan vatandaş, çalgılarını çala çala Fuara girdiler. Onları 11 vilâyetten Menderesi karşılamağa getirilen, fakat vazifelerini ifa edemiyen bindirilmiş alkışçılar takip etti.

Bütün zihinlerde "Menderes niye gelmedi" suali vardı. "Acaba..." deniyor ve bu "acaba"ya cevap aranıyordu. Bu yüzden Ticaret Bakanının nutku gürne gitti.

Fedakârlık!..

Erkmenin konuşması uzun zamandan beri bekleniyordu. Gazetelerde, Ticaret Bakanının istikrar programında yapılacak büyük değişiklikleri, İzmir Fuarını açış nutkunda açıklıyacağı ısrarla yazılıyordu. Bâzı gazeteler, geniş bir liberasyona gidileceğini bildiriyorlardı. Bu sebeple gözler Ticaret Bakanına çevrilmişti. Ama Erkmen, ümitleri boşa çıkardı. Konuşmasında, ihracat ve sanayie tahsis olunacak plafon dışı 200 milyon liralık kredi haberi istisna edilirse yeni hiçbir şey yoktu. Gerisi malûm şeylerdi. Erkmen, görülmemiş kalkınma edebiyatına yaraşır bir üslûpla malûmu ilâm etti. Bu arada mühim bir gaf da yaparak, istikrar programıyla, "Milletimizden talep etmiş bulunduğumuz fedakârlıklar"dan söz açtı. Halbuki şimdiye kadar D. P. İktidarının hiçbir sözcüsü, fedakârlık istemek şöyle dursun, bu kelimeyi ağzına almaktan kaçınmıştı. Aylar boyu istikrar politikasının getireceği bolluk ve ucuzluk anlatılmıştı. Başta C. H. P. Bütçe Sözcüsü, İsmail Rüştü Aksal bulunduğu halde, Muhalefet, halka hakikatlerin bütün açıklığıyla söylenmesini, bunun istikrar politikasının muvaffakiyeti için zaruret olduğunu söylemişlerdi. Ama bolluk, ucuzluk, refah ve görülmemiş kalkınmadan başka cevap alamamışlardı. Şimdi ilk defa Ticaret Bakanı, "halka talep edilen fedakârlıklardan" bahsediyordu! Tabiî arkasından D. P. İktidarının yıllardır tekrarladığı "güçlükler geride kaldı", nurlu istikbal yakın edebiyatını unutmuyordu. Fakat ne de olsa bu vesileyle, İktidarın, fedakârlığın adına "bolluk, ucuzluk, refah" dediği anlaşıldı.

Nutukta başka dil sürçmesi yoktu. Görülmemiş kalkınma edebiyatına uygundu.

İktisat Doktoru Erkmen, enflâsyonist politikanın iflâsı ve dış borçların ödenememesi üzerine alacaklıların tavsiyesiyle mecburen kabul edilen istikrar programının "8 yıllık dikkatli ve devamlı iktisadî gelişme ve kalkınma politikamızın memleketimizi ve halkımızı ulaştırdığı seviyeyi tarsin ve tahkim maksatlarına dayandığını" söylemekte bir mahzur görmedi. Nutkun gerisi de bu üslûp içinde devam etti gitti. Meselâ iktisatçı Erkmen, Türk parasının dış paritesi yüzde 69 nispetinde düşürüldüğü, yani dolar 2.80 den 9 liraya geçtiği halde, liranın dış paritesinin yüzde 25 arttığını büyük bir fütursuzlukla iddia edebildi!

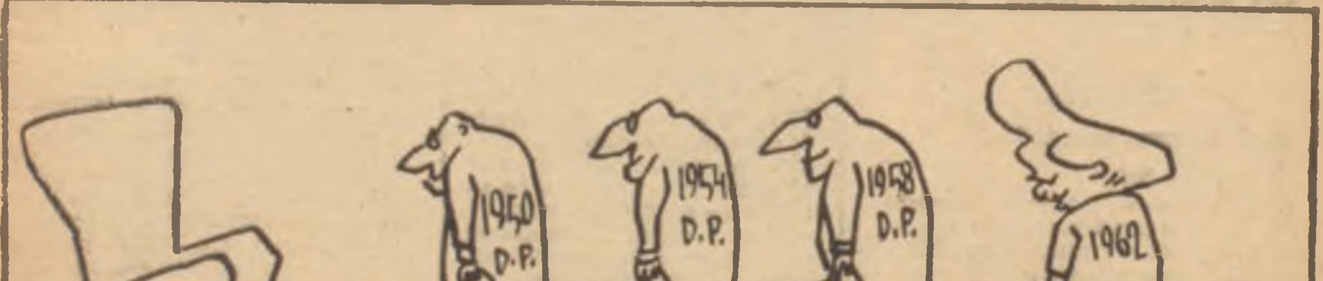
Ticaret Bakanlığına gelince ilk icraatı, serbest bırakılan gıda maddeleri fiyatlarını tekrar dondurmak olan Dr. Erkmen, İzmirde gönül rahatlığı ile serbest rekabetin müdafaasını yaptı: "İç ticaretimizde sürati ve ucuzluğu temine mâtuf tedbirlerimiz dış ticaret rejimimize hâkim bulunan serbest rekabet prensipine dayanmaktadır. Filhakika ticaret, âmme otoritelerinin müdahalelerini asgarî hadde indirmek, tâcire nizam bakımından istikrar sağlayıp emniyet telkin etmek ve serbest rekabet esaslarını hâkim kılmakla sıhhatli şekilde inkişaf eder"!..

Dokuz ay evvel bugün dediğinin tam aksini söyleyen ve yapan Ticaret Bakanı, iş muhitlerinin çok hoşuna giden son lâflarına rağmen, ne halen meriyetteki Millî Korunma Kanunundan, ne de onun yerini alacak olan ikiz kardeşi İktisadî Tedbirler Kanunu tasarısından nedense hiç söz etmedi.

Dış ticaret

Erkmen, uzun uzun ithalât ve ihracattaki görülmemiş inkişafları anlattı. İktisat Doktoru, bu mevzuda da durumu tozpembe göstermek için rakamlara söylemediklerini söyletti. 1959'da 440 milyon dolarlık bir ihracattan bahsetti; ihracatın ilk tahminlerin yüzde 25 üstünde gerçekleşeceğini söyledi.

Aslında istikrar politikasının sanneye konduğu 4 Ağustos 1958 tarihinden itibaren geçen bir yıllık devrede, ihracat işleri iyi gitmemiştir. Bilhassa ilk beş ayın ihracatı son derece kötüdür. Bunun üzerine Şubatta ilk ihracat tahminleri değiştirilmiş, 400 milyon dolarlık bir ihracat tahmini yerine 320 - 330 milyon dolarlık bir ihracattan konuşulmağa başlanmıştır. İhracatın son aylarda artması sayesinde ikinci tahmin gerçekleşmiş, bir yıllık ihracat 321 milyon dolara erişmiştir. Mamafih ihracatı teşvik edici tedbirlere rağmen, ancak 321 milyon dolarlık ihracat

İnönü kuyrukta bekletildi (Gazeteler)

yapılabilmesi hiç de tatminkâr bir netice değildir. Bunun içindir ki Hükümet 10 gün evvel, tütün, afyon, fındık, incir, üzüm ve bakır ihracatına tanınan primleri büyük ölçüde arttırmıştır.

İşin aslı buydu, fakat sâbık iktisat asistanı, şimdiki politikacı Erkmen bir yıllık ihracatın miktarını açıklamamak için büyük gayret gösterdi. Sadece İstatistik Umum Müdürlüğü rakamlarını 20 milyon dolar mübalâğa ederek, parlak geçen son 7 aylık ihracat miktarını bildirdi. Buna önümüzdeki 5 ay için tozpembe bir tahmin ekliyerek, 1959 ihracatının 440 milyon doları bulacağını söyledi. Metod, doğrusu çok caziptir. Fiilen yapılan bir yıllık ihracat rakamı saklanmakta, istikbale ait ihracat tahmini övüne övüne açıklanmaktadır...

Sâbık iktisat asistanı, ayni metodu ithalât için de kullandı. Üç kotayla 550 milyon dolarlık ithalât imkânı elde edildiğini söylediyse de, bir yıllık fiilî ithalât rakamını vermeye lüzum görmedi. Lüzum görmedi, zira istikrar politikasının başından beri yapılan bir yıllık ithalât, D. P. propagandasının mal bolluğu iddialarına rağmen, son derece düşüktür. Bir yıllık devrenin fiilî ithalâtı ancak 321 milyon dolardır. Halbuki yokların kendini en fazla hissettirdiği geçen yıl dahi, ayni devre zarfında 391 milyon dolar tutarında ithalât yapılmıştı!

Başbakanın hususî uçağıyla Paristen yurda dönüşünden sonra, ilk defa 1953'de bakanlık koltuğuna oturan Hayrettin Erkmenin politik hakikatleri düpedüz hakikatlere tercih edeceğini 6 yıl evvel kimse aklına getiremezdi.

İlimden politikaya

Halen 43 yaşında olan Erkmen, bakanlık koltuğuna ilim sayesinde tırmanan nâdir politikacılardan biridir. Çok iyi bir tahsil yapmıştır. Trabzon lisesini tamamladıktan sonra, Mülkiyeyi bitirmiş ve 1938 yılında İsviçreye gitmiştir.

Erkmen İsviçrede 10 yıl kaldı. Cenevre İktisat Fakültesinden mezun oldu ve "İşçilerin teşebbüslerin idaresine iştiraki" mevzuunda doktorasını yaptı. Daha sonra Lozana geçerek hukuk diploması aldı.

Avrupadan 1948'de üç diploma ile dönen Erkmen, bir müddet Maliye Bakanlığı Tetkik Heyetinde raportör olarak vazife gördü. Daha sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine asistan oldu. Asistanlığı sırasında Yeni İstanbul gazetesinde iktisadî saha muhabirliği yaptı.

Genç asistan 1950'de D. P. nin Giresun adayı idi. Seçimleri kazanıp, Ankaraya gelen 34 yaşındaki genç asistan için akademik kariyer son buluyor, politik kariyer başlıyordu. Mamafih Erkmenin okuma ve inceleme aşkı milletvekili seçilmekle tükenmedi. B. M. M. Kütüphanesine en çok uğrayan milletvekillerinden biriydi. Meclis müzakerelerine daima içi kitaplar ve notlarla dolu çantası elinde gelirdi. Kürsüye çıktığı zaman yanında ekseriya bir sürü kitap -Kasım Gülek de ayni şekilde hareket eder- bulunurdu. Erkmen, bu yüzden B. M. M. de kısa bir zamanda "çalışkan, ilim adamı ve kitap dostu" olarak şöhret yaptı. Buna efendice davranışları da eklenince, genç Erkmen çabucak Meclisin sevilen ve hürmet edilen simalarından biri haline geldi.

Erkmenin ciddiyeti, ilmî bilgisi ve efendiliği ile yarattığı sempatinin neticesidir ki Başbakan Menderes, 1953 Nisanında onu Çalışma Bakanlığına getirdi. Erkmenden teknik bilgisiyle, gittikçe ehemmiyet kazanan çalışma meselelerini halletmesi bekleniyordu. Genç Çalışma Bakanı da hakikaten bir teknik adam olarak şevkle çalışmaya başladı. İş mevzuatını yeni baştan gözden geçirdi, kolektif mukavele tasarısını hazırlattı, grev mevzuunu inceledi, işçi meskenleri mevzuuna eğildi. Gerçi bu çalışmalardan aradan 6 yıl geçmesine rağmen hiçbir netice çıkmamıştır: ne kolektif mukavele tasarısı kanunlaşmış, ne grev mevzuunda bir arpa boyu yol alınmıştır. "Her işçiye bir ev" parolasıyla ortaya atılan işçi meskenleri politikası da 5 bin evden öteye gidememiştir. İşçilerden kesilen paralarla malî kuvvet kazanan İşçi Sigortaları Kurumu, İstanbuldaki "güzelleştirme" hareketi için yüz milyonları seferber ederken, işçilere mesken sahibi olabilmeleri için kendi paralarından ancak 100 milyon lira borç vermiştir. Ama her şeye rağmen, genç Çalışma Bakanının 1953 - 1955 yıllarında bir şeyler yapmak için çırpındığı şüphesizdir.

Erkmen ilk iki yıllık bakanlık devresinde bir teknik adam olarak kaldı. Bu devrede yakınları onun sık sık istifaya niyetlendiğini anlatırlar. Fakat Erkmen istifa etmedi, D. P. Grupunun 1955 sonlarındaki "Siz arkadaşlar, isterseniz Hilâfeti bile geri getirebilirsiniz" sözleriyle hatırlanan müthiş şahlanmasından sonra kabine dışı kaldı. Mamafih Menderes, ciddî Çalışma Bakanını büsbütün bırakmadı. Onu D. P. Grup Başkanlığına getirmek için gayret gösterdi. Zira Erkmen hem Grupun, hem Menderesin itimadına sahipti. D. P. Meclis Grupu Başkanı Erkmen, Menderesin itimadını boşa çıkarmadı. Onun başkanlığı sırasında Grupta bir ciddî ayaklanma vukua bulmadı. Bu devre, "teknisyen" Erkmen için kariyerinde politik staj günleri oldu. Fakat bu kariyer, 1957 seçimlerinde az kalsın son buluyordu. Giresunda Erkmenin başta bulunduğu D. P. listesinin seçimi kaybetmesine ramak kalmıştı. Seçim, ancak son dakikalarda kıl payı kadar bir farkla kazanıldı. Erkmenin politik kariyeri bu sayede kurtuldu. Mamafih Ticaret Bakanı bu tarz sürprizlerin bir daha vuku bulmıyacağı kanaatındadır. Kasım Gülekin Karadeniz gezisinden hemen sonra fındık ihracatında dolar başına yapılan son 340 kuruşluk zam, bu kanaatı teyid eder mahiyettedir...

Bakanlığa dönüş

Erkmen, Menderes V kabinesine tekrar Çalışma Bakanı olarak girdi. İstikrar politikasının tatbikinden sonra da Ticaret Bakanlığına geldi. Fakat Menderes V. kabinesinin bakanı Erkmen, Menderes III kabinesindeki Erkmen değildi. Politikada tecrübe sahibi olmuştu. Bu tecrübe, onu D. P. İktidarının klâsik bakanlarından biri haline getirdi. Artık Erkmen de parti kongrelerine katılmakta, "kanun dışı çalışan Muhalefet"e insafın ve mantığın kabul etmiyeceği hücumları rahat rahat yapabilmektedir. İsviçrede öğrendiği iktisat ilmini unutarak enflâsyonu da, istikrarı da ayni hararetle savunabilmektedir. İstatistiklere söylemediklerini söyletebilmektedir.

B. M. M. de de eski mütevazi Çalışma Bakanının yerini, çabuk kızan gururlu bir adam almıştır. Meselâ Meclisin en son celselerinden birinde, bir sözlü soruyu cevaplandırırken Selim Soleye "Senin bu işe aklın ermez, iktisadî ve ticarî bir mevzudur. Bu işler şubede yoklama kaçağı ve bakaya takibine benzemez" diyecek kadar ileri gitmiştir. 1957 yılı sonunda Emin Soysalı kürsüden "Sen ağzını kapa" tarzında azarlamıştır. Sözlü soru sahiplerini "söylediklerin hilâfı hakikattır, demagojidir" diye azarladığı sık sık görülmektedir.

Halbuki dostları için Erkmen hâlâ eski mütevazi adamdır. İlk bakanlığı sırasında Samed Ağaoğlunun baldızı ile evlenen Erkmen ayni zamanda iyi bir aile babasıdır. İki çocuğa sahip olan Erkmenler, bugünlerde üçüncü yavrularını beklemektedirler. Hayrettin Erkmen çocuklarını çok sever. Akşam karanlığında bâzan Atatürk Bulvarında çocuğu kucağında dolaşması bu sevginin en göze çarpan delilidir.

Hususî ve resmî hayattaki iki Erkmen arasında bir münasebet kurmak hakikaten zordur. Evinde ve dostları arasında eski tevazuunu ve açık görüşlülüğünü muhafaza eden Ticaret Bakanı, resmî hayatında D. P. nin yeni gidişine tam mânasıyla ayak uydurmuştur. Dünün iktisat kitaplarını yanından ayırmayan teknik adamı, bugün alışılmış mânasıyla bir politikacıdır. Bunun içindir ki Erkmen İsviçrede okuduğu iktisadı unutarak, görülmemiş kalkınmanın kolayca müdafaasını yapmaktadır. Halbuki Erkmen eski kitaplarını açsa, görülmemiş kalkınmanın hayal olduğunu görecektir. Zira o kitaplarda, ister enflâsyona gidilsin, ister fiyat istikrarına dikkat edilsin -bu pek mühim değil- bir kâlkınma hareketinin temel şartının, ziraatte prodüktivitenin arttırılması ile sermaye teşekkülünün hızlandırılması ve sermayenin en müessir şekilde kullanılması olduğu yazılıdır. Görülmemiş

kalkınma bu iki şartı da yerine getirmemiştir: 1959 yılında Türk ziraatının verimi, 1938'den evvelki verimlerden yüksek değildir. Erhard ile müzakerelerde sık sık adı geçen Baade Raporu, bu acı hakikati bütün feci neticeleriyle ortaya koymaktadır.

İkincisi Türkiyede sermaye teşekkülü son derece yavaştır: Net yatırımlar millî gelirin yüzde 8 - 9'unu aşmamaktadır. Nüfusun yılda yüzde 3 arttığı bir memlekette bu yatırım nisbeti adam başına düşen sermaye stokunun artmasına imkân vermiyecek kadar cılızdır ve seçmenin hoşuna gitmekten gayrisine kulak asmıyan D. P. İktidarı da sermaye teşekkülünü hızlandıracak hiçbir tedbir almamıştır. Enflâsyonu dahi, sermaye teşekkülünü arttıracak bir vasıta olarak kullanmasını bilmemiş, enflâsyon 1955'den sonra sermaye teşekkülünü baltalamıştır! Bu da yetmemiş, mahdut yatırım imkânları en az verimli sahalara yöneltilmiştir. Baade Raporu tehlike çanlarını çalarken, hâlâ imara yüz milyonlar harcanmaktadır.

Görülmemiş kalkınma bir masaldır ve bunu en iyi bilmesi gereken kimseler bu masalı anlatarak İktidarda kalmaya çalışmaktadırlar...

Zabıta

Ölçü elden kaçınca...

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü, Konak meydanına bakan İzmir Valiliğinin mermer merdivenlerinden inen yüksek rütbeli dört Amerikan subayı, yollarını kesen gazetecilerin suallerine tek kelime olsun bir cevap vermeyi reddederek otomobillerine binip uzaklaştılar.

Dört Amerikan subayı, Avrupadaki Hava Kuvvetleri Kumandanı General Joseph F. Caroll, Başhâkim Tuğgeneral Edward S. Peneat, Başsavcı Albay Paul W. Noston ve Albay King idi. İzmir Valisi Kemal Hadımlı ve Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp ile iki saat konuşan bu dört Amerikan subayı Almanyadan hususî surette İzmire gelmişlerdi ve vazifeleri halen mevkuf bulunan döviz kaçakçılığından sanık Amerikalı çavuşların tahkikat sırasında dayak yedikleri yolundaki iddialarını ve kaçakçılık hâdisesini tahkikti.

Vali Kemal Hadımlı, Amerikan "Tahkik Heyeti" ile dayak meselesini görüştüğünü saklamıyor, yalnız heyetin sadece dayak hâdisesini değil kaçakçılık işini de araştırdığını ilâve ediyordu. Kemal Hadımlı, iki saatlık görüşme hakkında "Adliyeye intikal etmiş hâdiseler hakkında geniş izahat verdim. Kendilerine neticeyi emniyetle bekliyebileceklerini söyledim" diyordu.

Görüşmelerde hazır bulunan İzmirdeki Amerikan Başkonsolosu Donald Eddy ise gazetecilere, bunun tamamile bir "nezaket ziyareti" olduğunu söylüyor ve "Peki tam iki saat içerde neler konuşuldu" sualini de "Hepsi hususî olan birçok konuşma yapıldı" diye savuşturmaya çalışıyordu. Tecrübeli ve ihtiyatlı Başkonsolos, Türk Adliyesine intikal etmiş bir kaçakçılık hâdisesinin -ve bir de dayak meselesinin- Amerikalılar tarafından hususî tahkik heyetleri yollanarak bir diplomatik mesele haline sokmanın Türk halk efkârında nasıl aksisler uyandıracağını kestirebiliyordu. Esasen, Donald Eddy, aynı basireti, dayak iddiaları UPI Ajansının bir haberiyle dünyaya duyurulduğu zaman da göstermiş ve meselenin bu safhalara dökülmemesi için elinden gelen bütün gayreti sarfetmişti. NATO Kurmay Başkanı General Hollister'in Pentagon'na gönderdiği bir ra-

Kaçakçı Amerikalılar mahkemede
"Şeriatın kestiği parmak acımaz"

poru geri alması için tam 1 saat süren ikna gayreti netice vermeyince, Donald Eddy, Türk gazetecilere bir beyanatta bulunarak Amerikalı doktorların kaçakçılıktan sanık çavuş McCuistion ile King'i muayene ettiklerini ve McCuistion'un omuzunda bir sıyrık bulunduğunu ve bunun da tevkifi sırasında mukavemete teşebbüs etmesinin bir neticesi olabileceğini bildirdi.

Fakat basiretli Başkonsolosun gayretleri boşa gitti. Amerikalı dostlarımız, kaçakçılık sanığı çavuşlarının "işkence gördüğü ve fena muamelelere maruz bırakıldığı" iddiasına dört elle sarılmışa benziyorlardı. Yüksek rütbeli Amerikan subayları hâdiseyi basına intikal ettirirlerken, bir taraftan da Washington'a raporlar yağdırıyorlar. Amerikanın Ankaradaki Büyük Elçisi Fletcher Warren bu hâdiseyle ilgili olarak uçakla bir Washington'a gidip gelme yolculuk yapma zorunda kalıyor ve en mühimi Türkiyeye bir "Amerikan tahkik heyeti" gönderiliyordu... Dahası da var İzmir Valisi bu heyeti kabul ediyor, aydınlatıyor ve "teminat" veriyordu.

Hele Amerikanın yüksek tirajlı meşhur Time'ı da bu hâdiseye tam 1 sayfa yer ayırınca hâdise, hakikî plânından büsbütün çıkarak yeni bir mâna kazanıyordu. Hakikaten Amerikalı çavuşlara fena muamele edilmiş ve dayak atılmış mıydı? Bu, şimdilik belli değildi, adlî tahkikat sonunda ortaya çıkacaktı. Varsa mesulleri ceza görecekti. Ama hususî surette gönderilen tahkik heyetlerinin hâtırası, Türk halk efkârından kısa zamanda silinebilecek miydi?

Döviz kaçakçılığı ve dayak

Haber gazetelerde neşredildiği zaman kimsenin fazla alâkasını çekmemişti. Sıra sıra cinayetlerin, soygunların, kaçakçılıkların gazete birinci sayfalarında âdeta demirbaş haline geldiği günlerde, İzmirde vuku bulan bir döviz kaçakçılığı elbette umumî efkârın gözlerini kendine çeviremezdi. Hattâ sanıklar NATO mensubu Amerikalılar olsa bile...

Zira Türkiyedeki vazifeli Amerikalıların suç işlemeleri vukuatı adiyeden sayılmağa başlanmıştı. Büyük dost ve müttefikimizin Türkiyedeki personelinden bâzılarının sevimli simaları, otomobil kazası, kız kaçırma, bayrak yırtma, yaralama gibi vakalar yüzünden sık sık gazete sayfalarında arzı endam etmekteydiler.

NATO Temsil Bürosundan çavuş McCuistion'ın elebaşılık ettiği bir kaçakçılık şebekesini Türk polisi mey-

Ticaret Bakanının Nutku

Osman OKYAR

Artık yerleşmiş olan bir ananeye göre, her yıl İzmir Fuarını açarken söylediği nutukta Ticaret Bakanı, hükümetin iktisadi politikası hakkında izahat verir ve bilhassa dış ticaret meselelerini gözden geçirir. Enflâsyonu durdurma ve istikrarı sağlama politikasına başlıyalı bir yıl olmuştur. Yeni politikanın tatbiki hakkında hükümetin son görüşü ve tutumu hakkında bâzı ip uçları vermek itibariyle, Ticaret Bakanının Fuarı açış nutku üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Bakanın bu seferki nutkunda temas ettiği iki başlıca mevzu, istikrar programındaki kredi politikası ve ihracat ile ithalâttaki gelişmeler olmuştur. Bu mevzularda Ticaret Bakanının ileri sürdüğü düşüncelere kısaca temas etmek istiyorum.

Para ve kredi sahasında tatbik edilen politikayı izah etmeğe başlarken, Bakan, "Bu sahalarda daha evvelce kendini hissettirmiş bulunan enflâsyonist temayüllerin katiyetle durdurulmuş" olduğunu söylemektedir. Türkiyede eskiden enflâsyonun mevcut olduğuna dair resmi ağızdan yapılan bu beyan, şimdiye kadar D. P. İktidarı tarafından hiçbir zaman enflâsyonun mevcut olmadığına dair ileri sürülmüş olan iddialar ile tam tezat halindedir. Çok geç dahi olsa, hakikatın itiraf edilmiş olmasını memnuniyetle karşılamak icabeder.

Ticaret Bakanı, sabit kredi plafonu sistemine devam edileceğini kaydederek, 30 Haziran 1958 plafonlarına ilâveten, "önümüzdeki yıl içinde kullanılması hususunda partnerlerimizle mutabakata vardığımız 200 milyon Türk lirasının münhasıran sanayi ve ihracat mevzularına tahsis edilmiş olduğunu" tasrih ediyor. Bu sahada Ticaret Bakanının beyanı maalesef sarih değildir. Bizim bildiğimiz şudur: Geçen sene yapılan anlaşmalarda, 30 Haziran 1958 plafonunu 200 milyon lira aşmak izni hükümete verilmiş olup bu yetkiyi kullanarak hükümetin ticari krediler hacmini 1958 sonunda, 30 Haziran 1958 seviyesine nazaran 200 milyon liradan fazla genişletmiştir. 62 numaralı İstatistik Bültenine bakılacak olursa, Aralık 1958 de kredi hacmi nin Haziran 1958'e nazaran 233 milyon lira yüksek olduğu görülür. Bu itibarla, kredilerin hacmi zaten 1958 Aralık sonunda 30 Haziran seviyesini 200 milyon liradan fazla aşmış olduğuna göre, Ticaret Bakanının beyan ettiği şekilde "önümüzdeki yıl içinde" tahsis edilecek munzam 200 milyon liranın mahiyetini anlamak mümkün değildir.

Kanaatimce, 4 Ağustostan beri takip edilen kredi politikasında büyük aksaklıklar olmuştur. Resmi sektörün bono ve tahvilleri, plafona tâbi banka plasmanlarının haricinde tutularak, bu mevzulardaki banka plasmanlarının, diğer bir deyişle kredilerinin, 4 Ağustostan beri, 600 milyon lira genişletildiği anlaşılmaktadır. Bu tatbikat, Bakan tarafından sadakatle takip edildiği bildirilen plafon sistemine tamamen aykırıdır. Esasında, 4 Ağustostaki devalüasyondan sonra hususi sektörün hakiki kredi ihtiyaçlarının artacağı mukadder idi. Yeniden kredi enflâsyonuna gitmeden, kredi siyasetine elâstikiyet verilerek bu ihtiyaçların karşılanması icap ediyordu. Bu hususun, faiz politikası ile ele alınması, kanuni banka faizinin piyasa rayiçlerine yaklaşacak tarzda yükseltilmesi icabediyordu. Bütün bunlar yapılmamış, banka kredileri, ucuz faiz haddiyle, tek taraflı olarak, resmi sektöre aktarılmıştır. Ticaret Bakanının nutkunda hayati olan bu mevzulara dair tek kelime yoktur.

Dış ticaret mevzuuna gelince, her şeyden önce, Ticaret Bakanının ihracat hakkında vermiş olduğu bâzı rakamların İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından neşredilmekte olan resmi rakamlara uygun olmadığını kaydedelim. Böylece Ticaret Bakanı, 1 Ocak - 30 Haziran 1958 devresindeki ihracat değerinin 155 milyon dolar civarında ve 1 Ocak - 30 Haziran 1959 devresinde ise 204 milyon dolar olduğunu söylemektedir. Halbuki İstatistik Umum Müdürlüğünün rakamlarına nazaran, Ocak - Haziran 1958 devresinde yapılan ihracatın kıymeti 369 milyon lira (132 milyon dolar) ve Ocak - Haziran 1959 devresinde ise ihracatın kıymeti 517 milyon lira (184 milyon dolar)dır. İstatistik Umum Müdürlüğünün rakamları ile Ticaret Bakanının rakamları arasındaki büyük farkları izah etmek mümkün değildir.

Ticaret Bakanı, kendi rakamlarına dayanarak, şöyle bir hesap yapıyor: Ocak - Temmuz 1959 devresinde ihracat kıymeti olarak gösterdiği 240 milyon dolara, aynı devrede satışa bağlanmış olup 30 milyon dolarlık ihracatı ve 1959 yılının geri kalan aylarında yapılması muhtemel olan 170 milyon dolarlık ihracatı ilâve ediyor; bu suretle 1959 ihracatını 440 milyon dolar olarak hesaplıyor. Daha evvel kaydettiğim rakam mübayenetleri muvacehesinde, Ticaret Bakanının tahmini hakkında fikir beyan edilemez.

4 Ağustostaki devalüasyondan sonra ve dahilde para ve kredi hacmindeki artış durdurulduktan sonra, son aylarda, ihracatın kıymetinde, 1958'in çok düşük rakamlarına nazaran bir artışın vuku bulduğu muhakkaktır. Bu artışın devam etmesi temenni edilir, fakat şimdiden, fazlası ile iyimser düşüncelere dalmanın doğru olmıyacağı kanaatindeyim. 1959 Ocak - Haziran devresinde ihracatın, 1958 Ocak - Haziran devresine nazaran, 148 milyon liralık bir fazlalık arzetmesindeki başlıca âmiller hububat ihracatındaki artış (+ 80 milyon lira) ile pamuk ihracatındaki artış (+ 60 milyon lira) olmuştur. Diğer maddelerin ihracatındaki değişmeler birbirini takriben ifna etmiştir. Önümüzdeki mevsimde pamuk ihracatının artmaya devam etmesi mümkün ise de, hububat ihracatının yapılması çok şüphelidir.

İthalâta gelince, Ticaret Bakanı, kotalarla 550 milyon dolarlık ithal imkânının sağlandığını ve 1959 hidayetinden beri bu imkânın 222 milyon dolarlık kısmının istimal edildiğini söylemiştir. Bakiyenin de kısa bir zaman içinde memlekete gelmesinin tabii olduğunu ilâve etmiştir. 1959'un ilk 7 ayında yapılan ithalât yekûnu 222 milyon dolar olduğuna göre, aylık ortalama ithalât 31,7 milyon dolardır. İthalâtın temposu aynı kalırsa, sene sonuna kadar gerçekleşecek olan ithalât kıymeti 380 milyon dolar civarında olacaktır. Bu mevzuda da Ticaret Bakanının fazla nikbin davrandığı intibaı çok kuvvetlidir.

dana çıkarmıştı. Bu şebekenin dallarının İzmirin tanınmış iş adamlarına ve NATO teşkilâtına mensup birkaç yüksek rütbeli subaya kadar uzandığı ve kaçakçılığın kırk milyonu mütecaviz olduğu gibi söylentiler yine milyara yakın döviz kaçakçılıklarını sık sık okumağa alışmış gazete okuyucusu için vasat haberler sayılabilirdi. Ama hâdise öylesine gelişti ki Amerikanın Ankara Büyükelçisi Fletcher Warren bile hiç beklemediği bir Washington seyahati yapmağa mecbur oldu.

Kaçakçılığın Amerikadaki ilk akislerini UPI Ajansının Roma muhabirinin verdiği haber yaratmıştı. Bu habere göre döviz kaçakçılığı yaptıkları iddiasıyla "Türk polisi tarafından yakalanan dört Amerikan erinden ikisi İzmirde bir hücreye kapatılarak işkenceye tâbi tutulmuşlardı". Bunlar, iddiaya göre, bir ahırın altındaki hücrede mahpus tutularak 24 saat susuz ve yiyeceksiz bırakılmışlardı. İçlerinden çavuç James D. King'in ifadesine göre Türk polisleri kendisini topuklarından bağlıyarak bir direğe asmışlardı. Türlü işkence ve dayaktan geçirilen sanıklar NATO kuvvetlerinden Albay Wilkensen'in haberdar etmesi üzerine teşebbüse geçen NATO Güney Doğu Avrupa Kara Kuvvetleri Kumandanı General Paul D. Harkins'in ilgili makamlar nezdindeki müdahalesi ile "daha iyi bir hapishaneye" nakledilmişlerdi.

Bu haberin akislerinin yarattığı dalgalar durulmadan meşhur Time, "Eski bir Türk âdeti" ara başlığını da kullanarak büsbütün heyecan verici bir hale getirdiği yazısıyla okuyucularına takdim ediyordu. Time'ın hikâyesi bir hayli meraklıydı. Vaka çavuş Dale McCuistion'un arabasının bir gece sivil elbiseli adamlar tarafından durdurulması ile başlamıştı. Çavuş önce bir soygunculuğun kurbanı olduğunu sanmıştı. Mücadeleye giriştiyse de adamlar galip gelmişler ve hiçbir işareti olmıyan arabalarına bindirerek onu eski bir ahırın altındaki zindan gibi bir odaya götürmüşlerdi. Çavuş McCuistion'un daha sonra üstlerine anlattığına göre "sonradan maliye müfettişi olduğu anlaşılan ve İngilizce konuşan bir Türk onu karaborsadan Türk parası almakla suçlandırmış, ithamı reddedince de beş Türk üzerine atılmış" merhametsizce dövülmüştü.

Gene Time'ın yazdığına göre İzmir Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp, NATO makamlarına bir döviz karaborsacılığı hakkında iki Amerikalı çavuşla "küçük bir konuşma" yapmak istediğini bildirmişti. Ama "Emrealp, adamlarının daha evvel NATO Astsubay Kulübünün Türk Müdüründen King ile ilgili bir itiraf elde etmiş olduklarından" bahsetmemişti. Emniyet Müdürünün görüşmek istediği çavuş "King ve Proietti tevkif edilmiyeceklerine dair teminat verilmesi üzerine NATO subayları tarafından Emrealp'a teslim edildiler, Emrealp onları hemen tevkif etti" ve "Türk polisleri mahkeme kararı olmadan karısının ve çocuklarının dehşetle açılmış gözleri önünde King'in evini ararlarken, King de hapishane yerine ahırdaki zindana sevkedildi. King'in söylediğine göre çavuş orada eski bir Türk âdeti ile karşılaştı: Falaka!.."

Time'ın vardığı kanaat şuydu: Amerikalı çavuşlar bal gibi dayak yemişlerdi; ama Türkiyenin komünizm aleyhtarı sadık bir müttefik olması dolayısiyle işe diplomasi karışıyordu ve mesele, örtbas edileceğe benziyordu.

İşin tuhafı şu ki Türk basınında da işe diplomasi karışacağı endişesi vardı. Ama Türk - Amerikan dostluğunun mahkeme istiklâline, hükümranlık haklarımıza kadar uzanacağına kimse ihtimal vermiyordu. Ancak bu yüzden siyaset adamlarının biraz baş ağrısı çekecekleri muhakkaktı. Buna rağmen kaçakçılıktan sanık Amerikalı çavuşların İzmir Birinci Ağır Ceza Mahkemesine getirilirken ellerine kelepçe vurulmaması, gerek mahkeme salonu içinde, gerek salon dışında bulundukları sırada kendilerine nezaret eden bir tek jandarma erine rastlanmaması hayret uyandırdı. Basın suçlularının bile yakın tarihlere kadar kelepçeli ve krallara lâyık bir jandarma kuvveti refakatiyle Adliyeye getirildiğini unutmıyanlar, bir yabancının bir vatandaştan daha ziyade "mazharı himaye" olmasının sebebini anlıyamıyorlardı.

Meselenin, âdi bir zabıta vakası olmaktan çıkarılması -ki bunun şeref payı Amerikan makamlarına aittir-, hiç şüphe yok ki duyulan alâkayı arttırmıştır ve Amerikalı dostlarımız da bu vesileyle Türklerin hükümranlık bahsinde ne kadar hassas olduklarını öğreneceklerdir.

Kıbrıs

Tam festival zamanı

Lefkoşedeki "Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasını Hazırlama Komisyonu"nun faaliyetlerine tekrar ara vermesi üzerine İstanbula gelen Türk delegesi Prof. Nihat Erim kendisini karşılayan gazetecilere "Yunanlı ve Rum delegeler Baalbek Festivaline gittiler, ben de şahsi işlerim için memlekete geldim" dediği zaman oradaki basın mensuplarının en genci bile bu şahane izah tarzına inanmadı. Fakat meşhur Anayasa Profesörü de daha açık konuşabilecek durumda değildi; zira Lefkoşe görüşmeleri hakkında basına hiçbir şey aksettirilmemesi için sıkı talimat verilmişti. Aslında, delegenin tamamen kapalı konuştuğu da söylenemezdi. "Kıbrıstaki çalışmalarımız çok yavaş gidiyor" sözü çok şey ifade ediyordu.

İngilizlerle Rumlar ve Yunanlılar arasında çıkan üs ihtilâfından sonra, şimdi de cumhurbaşkanı yardımcısının yetkileri meselesinde Türklerle Rumlar ve Yunanlılar karşı karşıya gelmişlerdi. Atinada General Grivas'ın "Kıbrıs elden gidiyor; Kıbrıs satılıyor" diye savurduğu feryatların tesiri yavaş yavaş kendisini gösteriyordu. Başlangıçtaki anlayış ve karşılıklı müsamaha artık ortadan kalkmıştı. Rumlar, biraz daha yumuşak davrandıkları takdirde Grivas'ın ekmeğine yağ süreceklerini gayet iyi biliyorlardı. Yunanistandaki rakibine koz kaptırmaktan fena halde korkan Başpiskopos Makarios, müzakerelerde daha fazla tavizkâr davranılmamasını emretmişti. Atina hükümeti de memlekette gitgide kuvvetlenen memnuniyetsizlik belirtilerini daha kuvvetlendirmemek için tâvize yaklaşmak niyetinde değildi. Ada Rumlarının ve Yunanlıların dayatmaları karşısında tek tâviz kapısı olarak Türkler kalıyordu. Halbuki oradaki delegeler de, önlerine konan Zürich ve Londra andlaşmalariyle bağlıydılar. Rumlarla Yunanlıların istedikleri tâvizler ise bu andlaşmaları değiştirir hükümler mahiyetindeydi. Makarios'un ve Atina hükümetinin temsilcileri, Grivas'ın terânelerini dillerine dolamışlar, cumhurbaşkanı yardımcısının yetkilerini azaltma teklifleriyle ortaya çıkmışlardı. Tâvizler imkânsız hale gelince, delegeler için memleketlerine dönüp taze talimat almaktan başka çare kalmamıştır. Her iki tarafın da hariciyeleri bu hususta bir uzlaşma formülü bulamazlarsa, bütün pürüzlü noktaların yakında Menderesle Karamanlis arasında yapılacak bir zirve toplantısı yoluyla halledilmesi mümkündür.

Fakat Yunanlıların bütün mızıkçılıkları yanında hâdiselerin aldığı son şekil başka bir hakikati ortaya koydu. Cumhuriyet Hükümetinin, Anayasa müzakereleri için Kıbrısa hem ilim, hem şahsiyet bakımından kuvvetli bir hukukçu göndermesi lüzumunu hatırlatanlar -bu hususu Akis tam altı ay evvel belirtmişti- haklı çıktılar. Elbette ki herhangi bir kimseden "Lozandaki İsmet Paşa" olmasını beklemek hak değildi. Ama nihayet, böylesine hayati bir işe Fakülte kürsüsünden pek uzun seneler evvel ayrılmış, politika sahasındaki başarısının derecesi ise bilinen bir eski profesörü memur etmek yerine, Anayasa sahasında otoritesi herkesçe malûm bir ilim adamını seçmek haklı Türk tezinin masanın öbür ucunda oturanlara kabul ettirilmesi şansını çok arttırırdı.

Zira siyasi müzakerelerde "karşı taraf"ın iyi niyet sahibi olması kaide değil, istisnadır ve iyi müzakereciler fena niyeti de yenebilen, rakiplerinin elinden o silâhı da alabilen politikacılardır. Lozanda Lord Curzon'un iyi niyetinden bahsetmek kargaları bile güldürür ama bu, Lozanın bir Türk zaferi olmasını önleyememiştir.

İktisadi mücadele!.

Bu arada, Adadaki Rumlarla Türkler arasında huzursuzluk doğuran

vakalar gitgide artmaktadır. Meselâ, geçen hafta, hizmetten ayrılan sekiz Türk yardımcı polisinin elektrik işletmesinde bekçiliğe tâyin edilmeleri Rumların protestolarıyla karşılanmıştır. 720 Rum işçisi 24 saat müddetle grev ilân etmiş, söylenen nutuklarda Türkler aleyhine atılıp tutulmuştur. Ayrıca, bâzı gayretkeş Rum tâcirleri de Avrupadaki firmalara mektup yazmakta ve Türklere acentalık verilirse, mallarına boykot edileceğini bildirmektedirler.

Grivas'ın emelleri

Tedhişçi Albay -şimdiki rütbesiyle, general-, Yunanistanda siyasî faaliyete başlamak için zamanı çok iyi seçmiş gibidir. Letkoşe müzakerelerindeki yavaşlama, Yunan halk efkârına, yeni tâvizler eşiğinde bulunulduğu intibaını vermiştir. Başbakanlar arasındaki zirve toplantısından sonra yeniden uzlaşma yoluna gidilirse, herkes Karamanlis'in biraz daha tâviz verdiğine hükmedecektir. Uzlaşma imkânı bulunmaz ve ucube cumhuriyet daha cenin halindeyken ölürse, yine Grivas için gün doğmuş olacak, ortalığı bulandırma imkânları artacaktır.

Grivas'ın siyasî ihtıraslar peşinde koştuğu, hattâ başbakanlık emelleri beslediği eskiden beri malûmdu. Kendisi, tedhişçiliğe başlamadan önce, üç genel seçimde de aday olarak ortaya çıkmış, fakat hiçbir defasında mensup bulunduğu listeler bütün oyların yüzde birinden fazlasını toplayamamıştı. Şimdi durum farklıdır. Grivas, Kıbrıs mücadelesinden bir millî kahraman olarak çıkmıştır. Geçmişte General Palastiras'ın veya Mareşal Papagos'un yaptıkları gibi, onun da Yunan siyaset sahnesine hâkim olabilmesi için şartlar müsaittir.

Ne yazık ki Yunanistanda 1962 den önce genel seçim yapılmıyacaktır ve o zamana kadar da Kıbrıs efsanesinin unutulup gitmesi mümkündür. Fakat bugünkü durumda Yunan Millet Meclisi içinde Karamanlis'i tutan milletvekillerinden yirmisini ayartmak suretiyle iktidardaki Radikal Partiyi azınlıkta bırakmak mümkündür. Bu takdirde Kral Pavlos'un yapabileceği iki şey vardır: ya en büyük muhalefet grupunu, yani komünist taraftarı E. D. A.'yı iktidara çağıracaktır; yahut da parlamentoyu feshedip yeni seçimlere gidecektir. Yeni seçimlere gidilirse Grivas'ın, meselâ siyasî af gibi hem solcuları, hem de sağcıları tatmin edebilecek bir formülle ortaya çıkması ve oy toplaması mümkündür. Bâzı kimseler, Grivas'ın bu kadar da sabırlı davranmıyacağını ve genel seçimleri falan beklemeden hükümet darbesi yoluyla iktidara geçmeğe çalışacağını zannetmektedirler.

Yeni beliren müfritler karşısında, Yunan siyaset sahnesinin ortasında bulunan Markezinis ve Venizelos gibi nisbeten mutedil unsurların bir araya toplanıp merkez koalisyonları kurmaları da akla gelebilir. Fakat bütün koalisyonlarda olduğu gibi, bunun sonunda da meydana bir zayıf hükümet çıkacaktır. Ordudaki itibarından ve halk kütlelerindeki sevgiden faydalanan Grivas da emellerini gerçekleştirmek için bunu beklemekted.r.

Prof. Nihat Erim

Talimata riayet!..

Birlikler

Bir yarım zafer...

Geçen haftanın başında Pazartesi günü, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin büyük konferans salonunda Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin olağanüstü kongresi yapıldı.

Sabahın erken saatlerinde Fakültenin holünde toplanmaya başlayan mimar ve mühendisler, gözleriyle arkadaşlarını arıyorlar ve derhal küçük gruplar teşkil ediyor, hararetli konuşmalar başlıyordu. Uzun süren kulis faaliyetinin hedefi, kongreye tarafsız bir başkan bulmaktı. Nihayet, Ziraat Fakültesi Dekanı Sedat Kansu üzerinde fikir birliğine varıldı ve delegeler konferans salonunda mensup oldukları odalara göre ayrılan sıralara oturdular. Yakalarındaki kokartlar mühendis ve mimarların hangi odadan geldiklerini gösteriyordu. Adı etrafında bunca gürültü koparılan Genel Sekreter Rüştü Özal, delegeleri kapıdan karşılıyor ve onları yerlerine kadar götürüyordu. Özal neşeli görünüyordu; uzun zaman yukarının mümanaatına ve tazyiklerine rağmen Genel Kurullar tarafından seçildiği Genel Sekreterlik vazifesi artık bitiyordu. Kendisine bir yeni iş arıyacaktı. Fakat bu mesele değildi. Huzur içinde olan Rüştü Özalın tek üzüntüsü, ağır hasta olan karısının tedavisinin gittikçe zorlaşmasıydı.

Rüştü Özal, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin Genel Sekreterliğine Beşinci Genel Kurul tarafından seçilmişti. Rüştü Özalın adı ilk ortaya atıldığında, Beşinci Genel Kurulda onun bir politikacı olduğu ve bu yüzden Birliğe zarar getirebileceği fikri de öne sürülmüştü. Bu arada ayağa fırlayan bir delegenin "Rüştü Özal, madem ki D. P. den ayrılmıştır, o halde kıymetli bir arkadaştır. Kendisinden biz, ne diye faydalanmıyalım?" demesi alkışlarla karşılanmıştı.

Politika yarası

Halbuki politika, 1954'te kurulmuş yeni bir teşekkül olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine başka kanallardan sokulmak istenmiştir. D. P. nin bütün belli başlı teşekküllerin idaresini -mensuplarının büyük bir kısmını yaralamak ve iğbirara sevketmek pahasına bile olsa- ele geçirmek arzusundan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği de yakasını kurtaramamıştır. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği kongrelerine sürülen politika atının süvarileri Tevfik İleri ve Himmet Ölçmen olmuştur. Rüştü Özal ise, her mevzudaki tutumu ile, politikayı Birliğe sokmamağa ve ondan uzak tutmağa çalışanlardan biri, belki de birincisidir.

D. P. yüksek çevreleri, Birliğin, vazifesinin bir icabı olarak ihtisası dahilindeki meselelerde umumî efkâra açıkladığı mütalâalardan daima hoşlanmamıştır. Meselâ "Orman suçlularının affı" ve "İmar" mevzuunda Birliğin açıklamalarda bulunması, D. P. idarecilerinde hoşlanmak şöyle dursun, hiddet uyandırmıştır.

Mecliste, orman suçlularının affı görüşülürken, Orman Mühendisleri Odası, Birliğe bir rapor gönderdi. Orman mühendisleri, yurdun en hayatî bir mevzuu üzerinde politikacılardan çok farklı fikirlere sahiptiler. Orman mühendislerinin raporunun müzakeresi, Birlik İdare Heyetini ikiye böldü. Uzun çekişmelerden sonra idealistler galip geldi ve orman mevzuunda hazırlanan rapor hem Ziraat Bakanına, hem Bayındırlık Bakanına verildi. Raporun neticesi, Ziraat Mühendisleri Odası Başkanının istifası ile Orman Mühendisleri Odası Genel Sekreteri İsmet Öztunalının Doğu illerinden birine tâyininden ibaret kaldı...

İmar meselesinde de durum farklı olmadı. İstanbulda toplanan mimarlar, meşhur imar hareketini dikkatla takip ediyor ve bâzı endişeler duyuyorlardı. Mimarlara göre imar, hem israflara sebep oluyor, hem de gerek şehircilik, gerek mimarî bakımından telâfisi pek güç zevksizlikler ortaya çıkıyordu. Meslek haysiyeti ve vatan sevgisi, mimarları düşüncelerini alâkalılara duyurmayı bir

vazife hâline getiriyordu. Bunun üzerine tam bir hafta süren toplantılar yapıldı, mesele enine boyuna tartışıldı ve durumun bir telgrafla en selâhiyetli alâkalıya duyurulması kararlaştırıldı. Telgraf itina ile kaleme alındı O kadar ki bu iş için mimarlar tam üç gün kafa yordular ve nihayet telgraf çekildi. Aradan günler geçti, telgrafa bir cevap gelmedi. Ama kulaktan kulağa söylenen lâflardan, mimarlar, telgraflarının büyük hiddet uyandırdığını öğrendiler.

Bu hiddet, başka vesilelerle de kendini gösterdi. Meselâ bir defa, Birlik İdare Heyetinin Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri ile görüşmesinde şöyle oldu: Birliğin gelirleri ile ilgili bir kanun tadili mevzuunda görüşmek üzere İdare Heyeti, Bayındırlık Bakanından randevu almış ve Bakanı makamında ziyaret etmişti. Tevfik İleri önce çok tatlı konuştu ve sohbet bir hayli uzadı. Ziyaretin sona ermesine yakın Tevfik İleri: "Sizden önceki İdare Heyeti, bana, bu devre için kimleri seçelim diye sordu. Ben, kimi seçerseniz seçin, karışmam dedim, yalnız Rüştüyü seçmeyin... Ben de bulundum böyle seçimlerde, biz de biliriz nasıl adam seçtirilir... Siz tutup yine Rüştüyü seçtiniz. Bir daha seçebilecek misiniz bakalım?" Ziyaretçiler, şaşırmışlardı, çıt çıkarmadan öfkeli Tevfik İleriyi dinliyorlardı. İleri devam etti: "Niye cevap vermiyorsunuz? Ben susan adamdan hoşlanmam..."

Bakanın yanından ayrılan 6 ziyaretçi, Bayındırlık Bakanlığının merdivenlerinden inerken al al olmuş yanaklarında bu görüşmenin intibaını taşıyorlardı.

D. P. nin, seçilmesini kongrelerde önliyemediği Rüştü Özalı saf harici bırakmak için yeni bir "tedbir" bulması işte bu sıralara rastlıyordu. Mimarlar Odası üyesi Afyon milletvekili Mahmut Pınarın Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği hakkındaki kanunun tâdili hakkında verdiği teklif, işi halledecekti. Mahmut Pınarın teklifi, esas itibariyle iki noktayı ihtiva ediyordu: Birincisi, istenmiyen adam Rüştü Özalın Genel Sekreter seçilmesini önliyecek değişiklikti. Diğeri ise, merkezi İstanbulda bulunan Mimarlar Odasının Ankaraya nakli idi. İkinci nokta da, en az birincisi kadar ehemmiyetliydi. Zira İstanbuldaki Mimarlar Odası mensupları, "huzur kaçırıcı" teşebbüslerde bulunuyor, bir çok memleket meselesine "ihtisası dolayısiyle" burnunu sokuyordu. İmar, bu meselelerin en başta geleniydi. Mimarlar Odasının merkezi Ankaraya alınırsa, bu mesele kısmen halledilecekti. Zira çoğunluğu serbest çalışan mimarların Ankarada bulunanları, daha çok devlet hizmetindeydiler. Devlet memurlarına söz geçirmek, biraz daha kolaydı.

Mahmut Pınarın tâdil teklifinde bir nokta daha vardı ki, bu, Birliğin istiklâlini ciddî tehlikeye maruz kılıyordu: Birlik, gelirini Odaların gelirinden aldığı yüzde 20'lerle temin etmekteydi. Teklif bu usulü kaldırıyor ve yerine hükümet yardımını koyuyordu...

İşte bu kanun teklifi komisyonlarda beklemekteyken Altıncı Genel Kurul toplantısı yaklaşıyordu İdare Kurulu, bu hayati meseleyi Genel Kurula getirdi. Teşkil edilen bir "mevzuat komisyonu" meseleyi enine boyuna inceledi. Neticede Genel Kurul, toplantıda bulunan Himmet Ölçmenin şiddetli muhalefetine rağmen, tâdil teklifinin Birliği nasıl zarara uğrattığını belirten bir telgrafın B. M. M. Başkanlığına çekilmesine karar verdi. Ekseriyet Birliğin istiklâl ve haysiyetini korumak hususunda azimli görünüyordu. Ayni hal, Genel Sekreter seçimlerinde de kendini gösterdi. Ortada iki aday vardı. Yakup Neyaptı ve Rüştü Özal... İlk turda Rüştü Özal, rakibini yendiği halde gerekli üçte iki nisabı sağlayamadı, ikinci tura geçildi. Özal büyük farkla galip gelmişti. Bu durumda Genel Kurul, üçüncü tura lüzum görmeden Rüştü Özalı bir defa daha Genel Sekreterliğe seçti.

Seçimler sırasında delegeler üzerindeki maddî manevî baskı, gözle görünür hale geldi. Diyorlardı ki: "Rüştü Özalı seçerseniz, yevmiyeli personelin yevmiyeleri arttırılmıyacak -mühendislerin çoğu yevmiyeli kadrolarda çalışıyorlardı-, komisyonlarda bekliyen tâdil teklifi Meclisten geçecek ve hükümet Birliğe yardım etmiyecek..."

Tâdilden sonra

Mahmut Pınarın teklifi, Haziran başında Muhalefetin Meclis çalışmalarına katılmadığı sıralarda kanunlaştı. Tam bu günlerde, idealistlerden bir mimar, Bayındırlık Bakanlığındaki masasının üzerinde "Tevfik İleri imzasını taşıyan bir yazı buldu:..." Proje Tanzim Fen Heyetinde çalışan ....nın görevine son verilmiştir".

Rüştü Özalın kazanması, kazandıranların aleyhine neticeler veriyordu.

Mahmut Pınarın teklifi ile yapılan tadilât yürürlüğe girdikten 4 gün sonra Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği İdare Heyeti Başkanlığına şöyle bir yazı geldi: "Umumî Kâtibin vazifeye devamı, kanunen hükümsüz kalmaktadır. Bilginizi . . ." İmza yerinde Tevfik İleri adı okunuyordu.

Halbuki kanun, Genel Sekreterlik için üç aylık bir mehil tanımaktaydı. İdare Heyetinden birkaç kişi Bayındırlık Bakanının yazısı üzerine durumu idare hukuku otoritelerine tetkik ettirdiler. Buradan alınan mütalâa üzerine, Tevfik İlerinin yazısına rağmen Rüştü Özalın üç ay daha Genel Sekreterlik vazifesini görmesine karar verildi.

Bu arada olağanüstü kongre hazırlıklarına da başlandı. On odadan gelen birer temsilciden kurulan bir komisyon bir tasarı hazırladı. Tasarıda iki nokta üzerinde duruluyordu:

1) Kanuna hürmetkâr olmak esastır.
2) Kanun metninin emrettiği şekilde kanunu anlamak, fakat kanunun Birliğe bahşettiği hakları muhafaza ve müdafaa etmek...

7303 sayılı kanun, Genel Sekreterin eskisi gibi Genel Kurulca değil, İdare Heyeti tarafından seçilmesini emrediyordu. Fakat İdare Heyetinin Genel Sekreteri nasıl seçeceğini belirtmiyordu. İşte komisyon, bu boşluğu dolduruyordu ve Genel Kurulun İdare Heyetine direktif verme yetkisinden istifade ediyordu. İdare Heyeti, Genel Sekreteri Genel Kurulca tesbit ve tâyin edilecek üç aday arasından seçilebilecekti. Bu hal tarzı, kanunun mâna ve ruhuna aykırı değildi. Bu hususta hukukçuların müsbet mütalâaları da önceden alınmıştı. Genel İdare Kurulu selâhiyetini kullanarak, bizzat kendisinin seçtiği ve kendisine karşı mes'ul İdare Heyetinin Genel Sekreter seçme hakkını böylece tahdit ediyordu. İdare Heyeti, Genel Sekreteri, Genel Kurulun göstereceği üç aday arasından seçilebilecekti.

Odalararası komisyonun hazırladığı bu tasarı, olağanüstü kongreye sunuldu.

Olağanüstü kongre

İşte olağanüstü kongre için, geçen haftanın başında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin bir salonunda Prof. Sedat Kansunun başkanlığında toplanan 200 delegenin hafızalarında bu hâtıralar, kafalarında bu meseleler vardı.

İdare, Heyeti, Odalararası komisyonun raporunu Genel Kurula getirmekte pek istekli görünmüyordu. İdare Heyeti sözcülüğünü Daniş Koper yapıyordu. Ayrıca Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu eski genel müdürü ve yeni Sümerbank müşaviri Fuad Yücesoy, Genel Kurulu ikna için hazırlıklı görünüyordu.

Genel Kurulun birinci günkü çalışmaları, idealistlerin hâkimiyeti altında geçti. Eski komisyonda çalışmış olanlar, İdare Heyetinin meseleyi sevketmek istediği yoldan çevirmek için yeni bir komisyon teşkilini arzu ediyorlardı. İdare Heyetinin fikrine taraftar olan İmar Bakanlığı Mesken Genel Müdür muavini Mehmet Aktan, sağ kolunun altında bir dosya olduğu halde asabî adımlarla kürsüye çıktı ve "Sizin yapmak istediğiniz, kanuna karşı gelmek demektir. Bir komisyon teşkiline ne lüzum var? Çıkan kanunda yapılan değişikliği tüzüğümüze alırız, olur biter..." dedi. Mehmet Aktan, sağ yanağındaki şark çıbanı izini kaşıyarak kürsüden inerken şakacı bir ses "Mehmet Bey, Yapı ve İmar İşleri Reisliği münhal..." diye seslenerek konuşmayı tefsir ediyordu.

Öğleden sonraki toplantıda, Prof. Sedat Kansunun tarafsız başkanlığı sayesinde, Dâniş Koperin bütün didinme ve çırpınmalarına rağmen, Genel Kurul, 20 kişilik bir komisyon teşkiline karar verdi.

Meselenin aslı

20 kişilik komisyonun işi, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin tüzüğünde, son kanuna uygun tadilâtın yapılmasından ibaretti. Mesele, Genel Sekreterin Genel Kurul tarafından değil, İdare Heyeti tarafından seçilmesini emreden hükmün tüzüğe alınmasıydı. Odalararası komisyon, Birliğin haklarını muhafaza ve müdafaa bakımından İdare Heyetince yapılacak seçimin, Genel Kurul tarafından tesbit olunacak üç adayla tahdidi fikrini getirmişti. 20 kişilik komisyon bu mevzuu da gözden geçirecekti. Tüzük değişikliğini, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği hakkındaki kanunun 7 nci maddesinin tâdil edilmesi zaruri kılıyordu.

Mahmut Pınarın tâdil teklifi -diğer iki teklifle birleştirilerek komisyonlarda görüşülmüştü-, 7 nci maddeyi şu hale getiriyordu: "Birlik Umumî Kâtibi, Birlik İdare Heyeti tarafından tâyin olunur". Bu teklif Bayındırlık Encümeninde ilk defa 20 Mayıs 1959 da görüşüldü. Kimse söz almadı. Sadece Süleyman Kuranel, dağıtılan metinlerdeki imlâ hatâlarını düzeltmek için üç defa söz aldı. 27 Mayısta yapılan ikinci müzakerede de, Ömer Özgenin teknik mahiyetteki müdahaleleri hariç, teklif üzerinde konuşulmadı ve Bayındırlık Encümeninden şu mazbata çıktı:

"Birliğin uzuvları meyanında bulunan Umumî Kâtibin her oda tarafından ayrı ayrı gösterilen namzetler arasında seçilmesi ve bu Umumî Kâtibe büyükçe bir ücret verilmesi mütemadi olarak odalar arasında çekişme ve pazarlık mevzuu olmuştur. Seçildikten sonra da İdare Heyeti ile Genel Kâtip arasında daima fikir ayrılığı olmuş, ayrı ayrı seçimle gelmenin verdiği yetki içerisinde bocalayıp durmuşlardır. Bu hal ise Birlikte bir huzursuzluğun devamına sebep olmuştur. Bunu önlemek, İdare Heyetinin kararlarında ve kanunu tatbikinde serbest kalmasını temin için gene benzeri teşekküllerde olduğu gibi; Mühendisler Birliği ve Mimarlar Birliği Umumî Kâtibinin seçimle yapılmaması uygun mütalâa edilmiştir".

Bu mazbataya Bayındırlık Encümeni üyesi C. H. P. Çankırı milletvekili Naşit Fırat imza koymuş, diğer C. H. P. li üye Nihat Sargınalp "muhalif" kalmıştır.

Aynı mevzu hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası şudur:

"3 üncü maddenin C fıkrasında gösterilen Umumî Kâtiplik metinden tayyedilmiş ve madde bu dairede yeniden yazılmıştır.

Kanunun 7 nci maddesi, Birlik Umumî Kâtibinin vazifesi Birlik muamelâtını ve İdare Heyeti işlerini yürütmekten ibarettir ve İdare Heyetinin tabiî âzasıdır, diye bir hüküm sevkedilmesine ve bu surette Birlik Reisinin murakabesine tâbi olması lâzım gelmesine rağmen vaz'olunan hükümlerde başkaca sarahat bulunmaması ve kendisinin seçimle vazifelendirilmesi bakımından Birlik Reisi ile aralarında çeşitli ihtilâflara yol açtığı cihetle muamelâtın sıhhatla yürütülmesi, murakabenin ciddiyetle ve kabul edilen mesuliyetin icaplarına göre ifası bakımından ve Umumî Kâtibe haddi zatında ücret tediye edilmesi hususu da gözönünde tutularak, Birliğin sair ücretli müntesipleri gibi tâyin olunmasının isabeti kabul edilmiş metinde yukarıda izah edildiği veçhile tadilât yapılmıştır".

Bu mazbatanın altındaki imzalar arasında A. Rıza Akbıyıkoğlu (C. H. P. - Uşak) nınki de vardır!..

Her iki mazbatadan da anlaşıldığı gibi, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Genel Sekreterinin yerinden uzaklaştırılması hedef ittihaz edilmiştir.

Meslektaşları tarafından pek sevilen ve iki defa Genel Sekreter seçilerek bu sevginin sağlamlığını ispat eden Rüştü Özalın artık Genel Sekreterlikte kalması çok güçleşiyordu. Birliğin Genel Kurulunu teşkil eden mimar ve mühendislerin ekseriyeti kanun voluyla yapılan bu müdahaleyi hoş karşılamamışlardı. Birliği siyasi kanallardan gelecek tesirlerden korumak, meslek ve insanlık haysiyetini müdafaa etmek istiyorlardı. İşte, İdare Heyetini üç adaydan birini Genel Sekreter seçme kaydına bağlamak fikri, bu endişelerden doğuyordu. Genel Sekreteri İdare Heyeti seçecek, ama bu Genel Sekreter Genel Kurulun arzu etmediği bir kimse olmıyacaktı.

Olağanüstü kongrede delegeler

"Her şeyden önce meslek haysiyeti!"

Kongrenin ikinci günü okunan 20 kişilik komisyonun raporunda da bu düşünceler hâkim olmuştu. O gün bu mevzu üzerinde uzun uzun tartışıldı. Oylama üçüncü güne kaldı. İdare Heyetinin dilediği gibi bir seçim yapmasına taraftar olanlar, komisyon raporu oya konulurken delegelerin kartlarını göstererek oy kullanmalarını teklif ettiler. Böylece kimin nasıl oy kullandığı belli olacaktı. Bu maksat pek kolay anlaşıldığından, tabiidir ki reddedildi. Oylama sonunda Genel Kurulun, İdare Heyetinin Genel Sekreteri gösterilecek üç aday arasından seçmesi yolundaki komisyon raporunu ekseriyetle kabul ettiği anlaşıldı. Anlaşılmasıyla beraber, Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı Aziz Torun ile Yüksek Fen Heyeti Reisi Ali Talip Güran, salonu hışımla terkettiler ve bir daha da dönmediler.

Söz alan mühendisler, "Ben adaylığımı koyacak değilim, bunun için serbestçe konuşabilirim" gibi sözlerle arkadaşlarına târizlerde bulunuyorlar, bundan alınanlar kürsüye gelerek, "Arkadaşım bu sözleri benim için sarfediyor, kendisine iade ederim" gibi konuşmalar yapıyorlardı. Bir ara, gazetelerde çıkan neşriyatı bahis mevzuu eden bâzı delegeler, basını protesto makamında "bizim içimizde Himmet Ölçmenin arkasından gidecek kimse yoktur" diyerek Himmet Ölçmenin adiyle anılan bir zihniyeti reddeder görünmeye çalışıyorlardı!..

Genel Kurulun, kabul edilen komisyon raporuna göre, İdare Heyetine tavsiye edeceği üç Genel Sekreter adayını tesbit etmesi lâzımdı. Rüştü Özal kürsüye gelerek, yorgun bir eda ile, kendisine gösterilen teveccühe teşekkür etti ve vazifesinin, anlayışına göre, bugünden itibaren bitmiş olduğunu söyledi. Uzun uzun alkışlandı. Özal kürsüden inerken, Genel Sekreterlik için adaylıktan feragat ettiğini de bildirdi. Bu feragat, koskoca Genel Kurulu ağlamaklı hale getirdi.

Genel Kurul üyeleri, Özalın feragatından sonra seçme hevesini kaybetmiş gibiydiler; esasen birçok delege salonu terketmiş, 200 mevcuttan 80 kişi kalmıştı. Bütün bunların yanında belki de en mühim sebep, kulis faaliyetleri arasında, adaylığını koyacağından bahsedilen D. P. li Ankara Belediye Meclisi üyesi, İsmet Barutçunun aday seçilivermesi ihtimaliydi. Genel Kurul şimdilik, Genel Sekreter adaylığı seçimini 1960 Nisanına bırakıyordu. O vakte kadar Genel Sekreter, İdare Heyeti tarafından seçilecekti.

Rüzgâr eken...

Bu bile, ihtimal bir zafer sayılacaktı. Ama bunun ne kadar noksan ve pahalı bir zafer olduğu aşikârdı. Hattâ halk ile İktidar arasındaki bütün mutavassıt teşekküllerin idaresini ele geçirmeye çalışan D. P. için bir hezimetten dahi bahsetmek mümkündü. Zira büyük mühendis çoğunluğu, davranışlarıyla "nimet"lerden çok daha kıymetli şeylerin mevcudiyetine inandıklarını ispat etmişlerdi. Tıpkı talebe teşekküllerinde olduğu gibi; tıpkı tarafsız Sıddık Sami Onarı seçerek Üniversitenin karşısına "arsa" ile çıkan İktidara cevap veren profesörler gibi...

Bu istikbale bir ümit ışığı aramak maksadıyla bakanlar için cesaret verici bir manzaraydı.

Gazeteciler

Bir ipte...

Geçen haftanın ortasında Çarşamba günü İstanbul Toplu Basın Mahkemesinde müdahil avukat -genç, uzun boylu, gözlüklü bir zattı- ayağa kalkarak talebini söyledi:

"— Dâvalı neşrettiği mecmuanın birinci sayısından beri İnönüye hakaretlerde bulunmaktadır. Mahkûmiyetler üstüste gelmekte, ceza tehdidi devam etmekte gene de hakaretlerin arkası kesilmemektedir. Bu normal bir adamın yapacağı iş değildir. Nitekim kendisinin yakın dostu Peyami Safa, Fahrettin Gökayın tedavisi altında bulunduğunu yazmıştı. Bunun için dâvalının müşahade altına alınmasını istiyorum".

Doğrusu kimse dâvanın gidişinden böyle bir talebi ummuyordu. Çünkü sanık mevkiinde bulunan kimse bu talebin verdiği asabiyetle yüzündeki tikleri bir kat daha fazlalaşan Necip Fazıldan başkası değildi. Türkiyenin en başarılı mizah mecmuası olan Büyük Doğunun sahibi şimdiye kadar sayısız dâvaya girmişti. Kendi beyanından anlaşıldığı üzere hakkında 88 yılı aşan hapis cezası isteği vardı, fakat böyle bir taleple karşılaşmamıştı!

Son haftalar zarfında umumî efkârın dikkatini çeken bütün dâvalar Necip Fazıla aitti. Lüks Nerminin dedikodulu dâvası bile Necip Fazılın-

Dağa küsen tavşan!

Şefa Kılıçlıoğlunun Yeni Sabahı zaman zaman yakalandığı "muhalefet krizleri"nin en şiddetlilerinden birini geçiriyor... Hem bu defa hastanın şifa bulacağı da çok şüpheli. Zira "hücum", tam "cephe"den... Yeni Sabah, bir boykot kararını dikkat ve titizlikle tatbik ediyor: Bir haftadan beri Adnan Menderesin ne ismi, ne de resmi Yeni Sabahta yer almadı. Adnan Menderesten sâdece "Başvekil" diye bahsediliyor.

Radyo gazetesinin tâbiriyle "Kalkınmanın nimetlerinden en fazla faydalanan" bu gazete ile sahibinin İktidara küsme sebebine gelince, bu, hiç şüphesiz, bir "kalkınma" ve "faydalanma" meselesi...

kiler yanında daha sönük kalıyordu. Bu mevzuda pek tecrübeli olan Büyük Doğu sahibi talebin çıkış noktasına mesnet olan Peyami Safaya ne kadar kızsa yeriydi. Nitekim bu duruşmadan yedi gün evvel neşredilen mecmuasında Peyamiye "hak ettiği cevabı" vermişti. Elbet verecekti; kendi tâbiriyle "Babıâli'nin bu en efe adamı"nın kimseden pervası yoktu. Hele Peyamiden hiç yoktu. Sırtında yüz seneye yaklaşan mahkûmiyet talebi yükü, gözlerinin bebeğinde umumî af ümidi, alabildiğine yazıyordu. "Borç gırtlağı aşmış, ha bir, ha bin..." meselince seksen sekiz senenin üzerine ilâve edilecek senelerin ne değeri vardı. Cevabı pek sert oldu ve Peyami Safa - Aziz Nesin çatışmasından beri bu çeşit neşriyatı sadakatle takip eden Akşam gazetesi fıkrayı derhal iktibas etti.

Hâdise zincirinin ilk halkasını Peyami Safanın artan tazyiklere dayanamıyarak Tercümanda yazdığı bir yazı teşkil ediyordu. Üstad bu fıkrasında pek güvendiği mantığını harekete geçirerek Necip Fazılın mecmuasına intisabının mazeretini okuyucularına açıklıyordu: Evet gerçi Büyük Doğuya yazı yazmıştı. Ama bu yazıları "Bilhassa onun -yani Necip Fazılın- şahsında yüksek mânevi kavramlara saldırma bahanesi arayan devrim şarlatanlarına karşı Kısaküreki yalnız bırakmak" istemediği için yazmıştı. Fakat neden sonra üstad keskin sezişiyle "Büyük Doğunun mânevi cephe müdafaasını, siyasî plânda çirkin ifratlara vardırdığı"nı farketmiş yazılarını kesmişti. Bundan sonraki fıkralar haberi olmadan Necip Fazıl tarafından eski koleksiyonlardan kesilerek neşredilmişti. Bu taşkınlık mazur görülmeliydi. Bir kere "Necip Fazıl Fahrettin Kerimin tavsiyelerine muhtaç"tı. Sonra "Necip Fazılın bir çoklarına nefret veren taşkınlıkları" Peyamiyi ancak "kederlendirirdi". Çünkü 31 sene evvel ondaki büyük şiir cevherini" üstadın kendisi- tıpkı Sait Faik, Cahit Sıtkı, Fazıl Hüsnü gibi- okuyucuya tanıtmıştı. Ama sonradan diğerleri gibi o da baştan çıkmış söz dinlemez olmuştu. Üstadın elinden ne gelirdi ki...

Peyami Safa doğrusu haklı sayılabilirdi. Ancak üstadın keskin, müthiş, dehşetli mantık ve zekâsı -yaşından olacak- galiba biraz körlenmişti. Meselâ Fahrettin Kerimin tavsiyelerine muhtaç gördüğü bir Necip Fazılın şahsında yüksek mânevi kavramlara nasıl hücum edileceği cevabı hayli zor bulunacak bir meseleydi.

Büyük Doğu sahibi cevap vermekte gecikmedi. Madem ki Peyami Safa "... dizinin dibine sığındığı ve ebediyen beraber olduğunu ilân ettiği dostuna karşı bu hiyaneti" yapmıştı. Hakettiği mukabeleyi görecekti. Peyami Safanın "bu hiyaneti" iki sebepten ileri geliyordu:

"1 — İktidarın artık Necip Fazılı terkettiği kanaati.

2 — Halk Partisine ve artık o tarafa kayan gazetesine yaranmak ihtiyacı..."

Necip Fazıl açıklıyordu: Peyami Safa haberi olmadan neşredildiğini iddia ettiği eski yazıları bizzat kendisi seçmiş, el yazısıyla tashih ederek Büyük Doğuya vermişti. Ne çıkardı ki... Nasıl olsa okuyucu bu işin farkına varamazdı. Eski yazıları yeniden yazılmış gibi takdim ediverirlerdi. İki kafadar bu hususta mutabıktılar. Zaten Peyami Tercümanda huzur ve mevkiini bulamamaktan rahatsızdı. Yazı işleri müdüründen bil-

Necip Fazıl Kısakürek
Doksandokuzluk!..

Peyami Safa

"Kişi refikinden bellidir"

yük hakaretler görmüş bu feci vaziyetten dostu Necip Fazılın delâletiyle kurtulabilmişti. Bu buhran içinde tekrar yazı yazamaz hale gelen Peyamı Safayı Nacip Fazıl himayesine almıştı. Hattâ Peyami, Dr. Mükerrem Sarolu hâmisinin delâletiyle evine yemeğe dâvet etmişti.

Doğrusu Necip Fazılın bu anlatıklarında da haklı noktalar mevcuttu. Bir kere "hâmi" ile "mâhmi"nin birbirlerine gayet iyi yakıştıklarını herkes kabul ediyordu. Üstadlar birbirlerine pek benziyorlardı. Babıâlide şahsiyata dayanan polemik mevzuunda büyük iddiaları olan kimselerdi. Bu yolda az mı nefes tüketmişlerdi. Üstelik ikisi de politikaya sanatın sihirli atmosferinden düşmüşlerdi. İkisi de -maalesef- istidatlarını sonu gelmez çekişmelerin kuyusuna gömmüşlerdi. Gençliklerinde ikisi de bugün yazdıklarına ve müdafaa ettiklerine aykırı ve dünya nimetlerine fazlaca düşkün bir hayatın dedikodusuna karışmışlardı. 1950'den sonra ise irtica rüzgârlara sırt vererek mâneviyat kulvarı zannettikleri bir istikamette alabildiğine kalem koşturmuşlardı. İkisi de bugünkü cemiyetimizde çoğunluğu teşkil ettiği zannedilen bir zümrenin taassubunu gıdıklıyarak alt tabakadan gelen bir kuvvet ve bu kuvvete dayanarak İktidar tabakalarında bir kudret sahibi olmanın iştiyakı ve sarhoşluğu içindeydiler. Ayni ipte oynayan bu iki üstadın şimdi birbirlerini düşürmeğe çalışmaları herhalde zevk verici bir hikâyenin sona yakın safhalarındandır. Fakat bu polemik daha ilk satırlarından itibaren aklı başında çevrelerin dudaklarına bir tebessüm ilâve etmiş bulunmaktadır. Meslekleri polemiklerinde şahsiyet yapmak olan bu iki üstadın maddî ve mânevi yapılarının birbirlerine büyük ölçüde ılhamlar telkin edeceği muhakkaktır. Umumî efkârın bilhassa mizah edebiyatına zaaf duyan çevreleri bu polemiğin uzamasını sabırsızlıkla beklemektedirler. Necip Fazılın ilk ravundu kazandığı kabul edilse bile "Cingöz Recainin yaratıcısı" Peyami Safanın hasmı aleyhinde şimdiden vesaik derlemeğe başladığı söylenebilir. Herhalde şahsiyatın kaleme dolanması babındaki Şark polemiklerinin bu son büyük kalıntıları bu münakaşayı iki fıkra ile keserlerse basınımızın büyük bir fırsat kaçıracağı muhakkaktır.

Bu arada bu çatışma dolayısiyle Peyami Safa ve Necip Fazıl adının yanına bir isim daha katılmıştır. Necip Fazılın delâleti ile Peyami Safaya yemeğe dâvet edilen Dr. Mükerrem Sarol!.. Sayın Doktor bu dâvete icabet ettiği günlerde gazeteler kendisinin Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığına en kuvvetli aday olduğunu yazıyordu. Basın mensuplarıyla bu kadar sıkı temaslar kuran Sarol "Söyle bana arkadaşını, sana kim olduğunu söyliyeyim" vecizesi hatırlanırsa Basın - Yayın işlerimizin âtisi bakımından iyi ümitler getirecek temaslara şimdiden başlamış demektir.

Hürriyet, eğer uğrunda hapsolan varsa, yoktur

Hıfzı Oğuz BEKATA

Şu güzel mısraı hatırlarsınız: "Toprak, eğer uğrunda ölen varsa, vatandır".

Biz, buna nazire olarak diyoruz ki: "Hürriyet, eğer uğrunda hapsolan varsa, yoktur".

Düşünüyoruz ki, var olan bir şeye erişmek için, sahip olduğunuz bir varlığı elde etmek için savaşılmaz. Meşru bir hakka kavuşmak ve onun uğrunda mücadele etmek suç değildir.

Fakat görüyoruz ki, bir hakiki demokraside, hürriyet rejimi içinde yazılan alelâde bir makale, tercüme neşredildi diye gazeteler kapatılmakta ve gazeteciler hapse girmektedir. Bir tekzip yazısı formalitelere uygun çıkmadığı için, gazeteci ağır ceza görmektedir. Hissediyoruz ki kalemler yazmakta ciddi müşkülât çekiyor. Gazeteci mesleğinin en tabii icabını yaparken, hırsızdan ağır muameleye tâbi tutulmaktadır. Hapishanelerde gazeteciler yatıyor; gazeteciler hapsolmak için sıra bekliyor. Böyle bir memlekette hürriyet vardır, denilebilir mi ?

Bâzı kimselere göre, tamamen yoktur da denilemez. Şu halde hürriyete benzer bir şey var demek... Ama şu bir hakikattır ki, hiç bir şeyin benzeri, aslı demek değildir.

Görülüyor ki memleketimizde hürriyet te, demokrasi gibi, İktidarın keyfince ve takdirince var olacaktır, bütün icaplarıyla değil... İktidarın bu husustaki takdirinin ölçüsü ise, kendi emniyet ve selâmetinin zaruretleridir. Yani İktidar emniyet ve selâmetini, demokrasi ve hürriyetler musluğunu ne kadar açmakla garantide farzederse, Türk halkı da demokrasiden, insan hak ve hürriyetlerinden ancak bu kadar nasip almakla yetinmeye mecburdur.

Halbuki hiç bir hakiki demokraside hürriyetler, İktidarın lütfuna ve takdirine bağlı değildir. Bunlar rejimin tabii icabıdır. Onun dozu, asla İktidar tarafından ve İktidarın emniyet ve selâmeti zaruretince tâyin edilemez. Çünkü rejim ve hürriyetler ancak ve ancak milletin ve devletin emniyet ve selâmetine bağlıdır. Rejim ve hürriyetler, İktidarın değil, milletin ve devletin tasarrufundadır.

Bu itibarla, meşhur Times gazetesinin hakkımızdaki 1 Ağustos tarihli başyazısı, bu bakımdan ayrı bir mâna ve değer taşıyor:

"Gazete kapatmak, ancak ve yalnız harp gibi veya diğer vahim ahvalde, basın hürriyeti ve diğer hürriyetlerin koruyucusu olan devletin kendi emniyetinin tehlikeye mâruz kalabileceği hallerde haklı gösterilebilir ki, bu, İktidar partisinin selâmeti meselesinden tamamiyle farklı bir şeydir."

Bizde basın hürriyetinin ve diğer hürriyetlerin tahdidi, gazete kapatmak cezası ve ağır baskılar harp gibi veya diğer vahim bir hal icabı tatbik edilmediğine göre, bütün tedbirler, demokratik nizam ve idraka aykırıdır, haksızdır. Yalnız ve ancak İktidar partisinin selâmeti ve emniyeti için alınmıştır ve alınmaktadır.

Fakat nasıl tabiata karşı gelinemezse, hakiki demokrasinin, insan hak ve hürriyetlerinin tabiatına da ebediyen karşı konulamaz. İşte bu uğurda hapis yatanlar, dışardakilere korku vermiyorlar. Bütün bu gazeteciler milletin hürmetini, minnetini topluyorlar, kahramanlaşıyorlar. Unutmayalım ki, korkunun korktuğu topraklarda, insan hak ve hürriyetlerinin, hakiki demokrasi bayrağının mutlaka dalgalanması mukadderdir. Buna karşı olan bütün gayretleri ise millet ve tarih mahkûm edecektir.

Modern Cemiyete

Dünya tarihi, bilhassa sanayi ihtilâlinden beri, esas itibariyle iktisadî gelişme tarihidir. Yalnız bu gelişmenin, hâdiselerin tekzip ettiği Marksist görüş istisna edilirse, bir izahı yapılmamıştı. Bu boşluğu, nihayet Prof. Walt Whitman Rostow, kısmen doldurmaktadır.

İktisadî tarih hocası olan Rostow yıllardır, bir kalkınma teorisi ortaya koymak için çalışmaktaydı. Bu teori, aynı zamanda modern tarihin bir izahıdır. Londranın meşhur The Economist mecmuasının "komünist olmıyan bir manifesto" sıfatını taktığı Rostow teorisinin, Doğan Avcıoğlu tarafından hazırlanan hülâsasını, ehemmiyetine binaen yayınlıyoruz.

AKİS

MİLLETLERİN GEÇİRDİĞİ BEŞ SAFHA

Bütün cemiyetler beş kalkınma -daha ilmî tâbiriyle büyüme- safhasından geçmektedirler. Bu safhalar an'anevi cemiyet, intikal cemiyeti, hareket halindeki cemiyet, olgunlaşan cemiyet, yüksek kütle istihlâkine erişen cemiyet şeklinde sıralandırılabilir.

1) An'anevi cemiyet: Newton'dan evvelki dünyadır. Newton'un ismi sembol olarak kullanılmakta, bununla dış âlemin keşfi mümkün kanunlara tâbi bulunduğu ve bu kanunları tanıyarak insanların tabiat üzerindeki hâkimiyetlerini arttırabileceklere inancı ifade edilmektedir.

An'anevi cemiyetlerde halkın yüzde 75'i gıda istihsaliyle uğraşır. Servet ve kudret, toprak gelirini kontrol altında tutanların elindedir. Kütlelerin istihlâki ölmemek için gerekli asgari seviyededir. Kütlenin istihlâkinin asgari seviyede tutulması sâyesinde toprak gelirini elinde tutan mahdut sayılı insan, gelirin mühim bir kısmını paylaşmaktadır. Bu bakiye gelir, verimsiz veya çok az verimli sahalarda harcanmaktadır. Dinî ve diğer merasimler, âbideler, harpler, toprağı elinde tutanların lüks ve israfı, bakiye gelirin -cemiyetin tasarrufu da denebilir- başlıca harcama sahalarıdır.

An'anevi cemiyetlerde fertlerin alt tabakalardan gelip üst tabakalara yükselme şansı çok azdır. Cemiyet içinde ferdin mevkiinin tâyininde başrolü aile ve aşiret râbıtaları oynar. Siyasî kudret bölgelere dağılmıştır. Merkezi bir siyasî kuvvet mevcut olsa bile, geniş toprak sahiplerinin merkezi hükümet üzerindeki nüfuzu büyüktür.

Bu vasıflara sahip bir cemiyetin kalkınmanın yukarı safhalarına geçebilmesi için çok taraflı değişikliklere ihtiyaç vardır: Ziraî cemiyet, sanayiin, ticaretin ve hizmetlerin hâkim olduğu bir cemiyet hâline gelmelidir. Kendi yağı ile kavrulan bölgeler, millî ve milletlerarası ticarete açılmalıdır.

Asgari istihlâk seviyesinin üstündeki gelir - yani cemiyetin tasarrufu-, mâbetler, evler, lüks ve israf için kullanan kimselerin elinden çıkmalı, onu yol, mektep, fabrika inşasına sarfedecek insanların eline geçmelidir. İnsanın değeri, mensup bulunduğu aileye göre değil, şahsi kabiliyetine göre ölçülmelidir. En mühimi, insan çevresini değişmez bir mûta olarak kabul etmemeli, çevresini verimli maksatlar uğruna değiştirebileceğine inanmalıdır.

Yukarıda sayılan şartlar, an'anevi bir cemiyetten modern bir cemiyete geçerken gerçekleşir. Yalnız cemiyetteki bu değişikliklerin kendiliğinden vuku bulacağı veya tesadüfi bir sıra takip edeceği sanılmamalıdır. Değişikliklerden bazılarının, büyüme başlamadan gerçekleşmiş olması lâzımdır.

2) İntikal cemiyetleri: Birçok cemiyetin dış tazyikler altında geçtikleri intikal safhasının münhasıran iktisadi izahı basittir: Büyümenin kendi kendini besliyebilecek bir hale gelmesi için, adam başına düşen sermaye stokunun ve yatırım nisbetinin yükselmesi kâfidir. An'anevi bir cemiyet ile modern bir cemiyet arasında iktisadi bakımdan mevcut fark, nüfus artış nisbetine nazaran, yatırım nisbetinin düşük olmasından ibarettir. Meselâ millî gelirinin yüzde 5'i net yatırımlara giden bir cemiyet, an'anevi bir cemiyettir. Yatırım nisbeti arttıkça modern bir cemiyete yaklaşılmış olur. Formül budur. Fakat yatırım nisbetini arttırmak için, cemiyetin bâzı insanları modern ilmî ve maliyeti düşürücü yenilikleri tatbik etmeyi ve onlara hâkim olmayı öğrenmelidir. Diğer bâzı kimseler, yatırım zihniyetine sahip, rizikodan korkmayan müteşebbisler haline gelmelidir. Başkaları paralarını ev, arsa almak yerine, rizikosuna aldırmadan, yatırım zihniyetine sahip müteşebbislere ödünç vermelidir. Bütün cemiyet, metodları her an değişen bir sistemi yürütmeyi bilmeli ve onun gittikçe ihtisaslaşan vazifelerine alışmalıdır.

Sermaye teşekkülü bu sâyede mümkündür. Bâzılarının sandığı gibi, kârı erişilmesi mümkün en yüksek seviyeye çıkarmak kâfi değildir. Asıl mesele işgücünün intibak kabiliyeti kadar, cemiyetin ilme, tatbiki ilme ve riziko almaya karşı davranışlarıdır.

Meseleye münhasıran iktisadi zaviyeden bakılsa dahi, sermaye teşekkülü sâdece bir yekûn kıymet işi değildir. Şu kadar milyon yatırım demekle iş bitmemektedir. Yekûn kadar, yekûnu teşkil eden unsurlar da mühimdir. Bu bakımdan ziraat ve madencilikte verimin artması, yol, liman gibi sâbit sosyal sermaye yatırımlarının gelişmesi bilhassa ehemmiyetlidir.

YENİ SEÇKİN BİR ZÜMRE

Ziraatte verimin artması, kalkınmanın ilk şartıdır: Modernleşmenin zaruri kıldığı büyük ölçüdeki döner sermayeyi, yeni teknikler sâyesinde ziraatte elde edilmesi mümkün çabuk istihsal artışları temin edecektir. Artan nüfusa ve daha büyük bir hızla artan şehir nüfusuna munzam gıdayı ziraat verecektir. Hükümet masrafları, reel geliri artan çiftçilerin vergilendirilmesi sâyesinde karşılanacaktır. Ziraatteki artan gelirin, verimsiz lüks harcamalara gitmesi önlenerek, kredi şeklinde sanayicilere transferine çalışılacaktır. Ziraat aynı zamanda gelişen sanayinin pazarı olacaktır.

Ziraatın yanı sıra yol, liman, baraj gibi sosyal sermaye yatırımlarına ehemmiyet vermek lâzımdır. Fakat an'anevi cemiyetten intikal devresine geçiş, iktisadi şartların yerine getirilmesiyle bitmemektedir. Yeni bir "elite = seçkinler" sınıfının ortaya çıkması ve sanayie dayanan modern cemiyeti kurma imkânını kazanması lâzımdır. Yeni elitler, eski elitlerin toprak mülkiyetine dayanan otoritesini ele geçirmelidirler.

Cemiyetin asgari istihlâkinden arta kalan gelir, gerekirse zorla eski elitlerin elinden alınmalı ve modern sektörlere yönetilmelidir. Cemiyet insanları terakkiye inanmalıdırlar.

Tarihi bir gerçektir ki, an'anevi cemiyetten modern cemiyete intikalde, liberal iktisatçıların, iktisadi haya-

Götüren Yol

tın motörü olarak gördükleri kârdan çok, aşırı milliyetçilik motör vazifesini görmüştür. Zira insanlar bu an'anevi cemiyetten kurtulma lüzumunu, kazanç hırsıyla duymamışlardır. An'anevi cemiyetin, onları yabancıların hâkimiyeti altına düşmekten veya düşmek tehdidinden koruyamıyacağını anlamaları, insanları yaşadıkları cemiyeti değiştirmeye zorlamıştır. Meselâ Rusyada, cemiyeti değiştirme azmini istilâlar ve askerî mağlûbiyetler uyandırmıştır. Japon kalkınması, Amerikalı Amiral Peary'nin 7 gemisiyle "Güneşin Oğlu"nu âciz durumda bırakmasının yarattığı tepkinin neticesidir.

Bu durum müstemlekelerde daha bâriz bir şekilde mevcuttur: Müstemleke idaresine karşı duyulan nefret, milliyetçilik şeklinde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan müstemleke halkı, hiç değilse halkın en uyanık tabakaları, müstemlekeci memleketin modern teknolojiyi kullanma kabiliyeti sayesinde üstünlüğü temin ettiğini görmektedirler. Bu yüzden milliyetçilik, müstemlekeci kadar, an'anevi cemiyetin karşısına da dikilmektedir.

Aşırı milliyetçilik, intikalin elbette ki tek motörü değildir. An'anevi cemiyette yüksek bir itibara sahip olmıyan tüccarlar, modern bir cemiyette insan hayatına verilen değerin, insan haysiyet ve vakarının yükseleceğine inanan aydınlar ve muhtelif sebeplerle ordu eski cemiyete karşı vaziyet almaktadır. Bu suretle, an'anevi cemiyete hâkim olan grupların elinden iktidarı almak maksadiyle bir koalisyon teşekkül etmektedir. 1861'den sonra Çarlık Rusyasında askerlerin, memurların ve ticaretle iştigal eden orta sınıfın, modern bir devlet kurma gayesi etrafında toplanması, bu tarz bir koalisyon örneğidir.

DEVLETİN BÜYÜK VAZİFELERİ

Yeni kurulan ve yeni modernleşmeye başlayan devletlerde, başrol devlete düşmektedir. An'anevi cemiyetten modern cemiyete geçişin uzunluğu ve geçireceği safhalar büyük ölçüde, siyasî liderliğin, enerjileri, kabiliyetleri ve tabiî kaynakları modernleşme yoluna sevkedebilmesine bağlıdır. Siyasî liderliğin kifayetsizliği intikal devresini çok uzatabilir ve güçleştirebilir.

Merkezî hükûmet, iktisadî büyümenin yukarı safhalarına geçmek maksadıyla, milleti teşkilâtlandıracak vasıfta olmalıdır. Kaynakları iktisadî kalkınmaya yöneltecek bir vergi sistemi ortaya koymalıdır. Sosyal sâbit sermaye yatırımları yapmalıdır. Ziraat ve madencilikte çabuk ve büyük ölçüde verim artışlarını temin etmelidir.

Kısaca, iktisadî büyümenin üçüncü safhasına geçebilmek için gerekli başlıca şartların ifası, her şeyden evvel siyasî bir meseledir ve diğer bir deyişle, üçüncü safhaya girişin temel şartı, müessir modern bir devletin tesisidir.

3) Hareket safhası: Hareket safhası 20-30 yıl süren bir gelişme devresine verilen isimdir. Bu devrede ekonominin ve cemiyetin geçirdiği istihale, iktisadî büyümeyi az çok otomatik bir hale getirir. İngiltere 1783 - 1802, Fransa 1830 - 1860, Birleşik Amerika 1843 - 1860, Almanya 1850 - 1873, İsveç 1838 - 1890, Japonya 1878 -1900, Rusya 1890 - 1914 yıllarında bu devreden geçmiştir.

Devrenin başlıca hususiyetini, yatırım nisbetlerinde büyük bir artışın vuku bulması teşkil etmektedir. Net yatırımlar millî gelirin yüzde 10 ve daha fazlasını almaya başlar. Tarihteki tipik nüfus artışı nisbeti olan yüzde 1-1,5 ile, adam başına düşen sermayede devamlı bir artış temini için, yüzde 10 net yatırım nisbeti zaruridir.

Hareket safhası, aynı zamanda, hızla büyüyen bir veya birkaç imalât sanayii kolunun gelişmesini gerektirir. Bundan başka sosyal, politik ve enstitüsyonel çevre, iktisadî büyümeyi sağlayan kuvvetleri teşvik edecek vasıfta olmalıdır. Diğer bir deyişle, çevre dışarıdan sermaye ithali yapılsın yapılmasın, sermayeyi iç kaynaklardan seferber edebilmelidir.

Hareket safhasının malî imkânları başlıca iki kaynaktan gelmiştir. Japonyada ve Çarlık Rusyasında toprak ağalarına giden ziraî gelir fazlası, hükûmete intikal ettirilmiş, hükûmet bunu ya kendi kullanmış, ya modernleşme yolunda gayret gösteren müteşebbislere tevzi etmiştir. Yani yatırımları arttırmak için gerekli tasarruf ziraatten gelmiştir.

İkinci kaynak enflasyondur. İngilterede 1790, Amerikada 1850, Japonyada 1870 yıllarında, fiyat enflasyonu sermaye teşekkülünü arttırmaya yardım etmiştir. Enflasyon kârları arttırmakta, kârlar istihlâk edilmeyip yeni yatırımlar için kullanılınca sermaye teşekkülü hızlanmaktadır.

4) Olgunluk safhası: Hareket safhasından sonra olgunluk safhası gelmektedir. İngiltere, Amerika, Almanya, Fransa geçen asrın ikinci yarısında bu safhaya gelmişlerdir. Daha sonra zengin tabiî kaynaklara sahip olan İsveç ve tabiî kaynaklardan yana fakir Japonya olgunluk safhasına eriştiler. İsviçre, İsrail, Hongkong gibi memleketler de tabiî kaynaklarının fakirliğine rağmen, insanlarının vasıfları sâyesinde dördüncü safhaya varmışlardır.

Olgunluk safhasında modern unsurlar kudreti tamamiyle ellerinde tutmaktadır. Şehir nüfusu artmış, hizmetler sektörü genişlemiştir. Müteşebbislerin yerini, teknik bilgisi ve idarecilik vasıfları sâyesinde bir idareci sınıfı almaya başlamıştır.

5) Yüksek istihlâk çağı: Bu devreye ilk erişen Amerikadır. İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya gibi memleketler bu safhaya daha sonra erişmişlerdir. Bu devrenin hususiyetini kütlelerin sâdece daha iyi gıda, daha iyi giyim eşyası elde etmekle kalmayıp, hizmetlerin ve otomobil, televizyon gibi malların istihlâkine yönelmeleri teşkil etmektedir. Sosyal servisler gelişmekte, iş saatleri azalmakta, kütleler kültürel faaliyetlere, eğlenceye daha fazla zaman ayırabilmektedir.

Bundan sonrası ne olacaktır? Yüksek istihlâk çağı uzun süreceğe benzemektedir. Fakat insan neslini bir anda yok edecek tahrip vasıtalarının geliştiği ve iktisadî büyümenin, ikinci ve üçüncü safhalarında bulunan milyarlarca insanın yeni kazandıkları teknik olgunlukların sulh veya tecavüz yolunda kullanıp kullanmıyacaklarının bilinmediği bir devrede, istikbal hakkında daha fazla bir şey söylemeye imkân yoktur.

Doğu - Batı

Çözülmenin başlangıcı

Krutçef-Eisenhower görüşmelerinin arifesinde Doğu Almanyadan gelen haberler hayli ümit vericiydi. Otto Grotewohl başkanlığındaki komünist hükümet, Doğu Berlini terke hazırlanıyordu. Alman Demokrat Cumhuriyetinin başkentini Postdam şehrine nakletmek hususunda yeni bir karar alınmıştı. Bir zamanlar Prusya krallarının oturdukları bu şirin şehirde şimdi resmî binalar ve resmî ikametgâhlar inşa edilmekteydi. Zaten Potsdam, son harp içinde en az tahrip edilmiş Alman şehirlerinden biriydi ve resmî daireler icin kâfi derecede müsait bina mevcuttu. Bunlara ilâveten, meselâ parti lideri Walter Ulbricht ile Başbakan Grotewohl'un oturmaları için yeni köşkler yapılması kararlaştırılmıştı.

Doğu Berlinin Demokrat Cumhuriyete artık merkezlik etmiyeceği ve bu mevkie Potsdam'ın getirileceği yolundaki haberler henüz resmî bir mahiyet almamıştır. Fakat Washington görüşmelerinin hemen arifesinde dünyanın bu köşesinden hayli şaşırtıcı haberler beklenebilir. Sovyetlerin, Cenevre Konferansı sırasında da, Berlini "serbest şehir" yapmak istedikleri malûmdur. Fakat o zamanlar, Gromyko, sadece Batı Berlinin serbest bölge ilân edilmesinden bahsetmiş, Doğu Berlinin de Komünistler tarafından tahliyesinden söz açmamıştı. Şimdi, son haberlerden sonra, Krutçef'in bütün Berlini serbest şehir ilân etmek fikriyle ortaya çıkması beklenebilir. Doğu Almanyadaki Demokrat Cumhuriyet makamlarının Berlin'den Potsdam'a taşınmağa hazırlanmaları böyle bir teklifin samimiyetine Batılıları inandırmak için girişilmiş bir hareket olabilir. Nitekim, Bavyeradaki tatilinden Batı Berline dönen Belediye Başkanı Willy Brandt da bu fikirdedir ve bu hâdiseden "son günlerin en dikkate şayan haberi" diye bahsetmiştir.

Başkanın çektikleri

Eylül ortalarına doğru Krutçef'le birlikte "zirve masası"na oturmadan önce Başkan Eisenhower'in Avrupaya yapacağı "gönül alma ziyareti" için son hazırlıklar da bitmiş gibidir. Meselenin merasim, basın ve emniyet cepheleriyle meşgul olmak üzere Avruyaya gelmiş olan Beyaz Saray basın sekreteri James C. Hagerty, Atlantiğin bu tarafında işini tamamlayıp Washington'a dönmüştür.

Hazırlanan programa göre, Başkan Eisenhower'in İngilteredeki misafirliği önümüzdeki Perşembe gününden, yani 27 Ağustostan 2 Eylüle kadar sürecektir. O tarihte Kraliçe, kocası ve çocuklarıyle birlikte Balmoral şatosunda bulunacağı için, Eisenhower de resmen oraya dâvet edilmiştir.

Grotewohl

Potsdam'a!..

Başkanın uçağı 28 Ağustos günü İskoçyanın Aberdeen şehrine vardığı zaman kendisini meydanda Edinburg dükü Prens Philip karşılayacak, sonra beraberce şatoya gidilecektir.

Başkan, İngiliz Başbakanı Harold Macmillan'la da yazlık resmî ikametgâhın bulunduğu Chequers'de görüşecektir. 29 ve 30 Ağustos tarihlerinde olmak üzere iki gün sürecek olan bu görüşmelerden sonra, devlet adamları televizyon kameralarının karşısına geçip 15-20 dakikalık karşılıklı bir konuşma yapacaklar ve halkın merakını gidermeğe çalışacaklardır.

Londradan sonra Bonn'a da uğrayacak olan Eisenhower Parise geldiği zaman yalnız General de Gaulle'le ve Başbakan Debré ile görüşecek değildir. Şimdiden, İtalyan Dışişleri Bakanıyla da resmî bir görüşme yapılması kararlaştırılmıştır. İspanyol Dışişleri Bakanı da fırsatı kaçırmıyacak ve Parise kadar gelip Başkan Eisenhower'le İspanyanın NATO'ya alınması meselesini konuşacaktır.

Bütün bu Avrupa temaslarının en enteresan safhası hiç şüphesiz Macmillan'la yapılacak görüşmeler olacaktır. Krutçef'le henüz birkaç ay önce buluşmuş olan İngiliz Başbakanı, Sovyet liderleri hakkındaki şahsî tecrübelerini anlatacak, onlarla konuşurken nelere dikkat edilmesi gerektiğini gösterecektir. Bu arada Macmillan'ın Moskova seyahatiyle alâkalı olarak şimdiye kadar açıklanmamış hâdiselerden de bahsedilecektir. Söylenildiğine göre Moskova görüşmeleri sırasında, Krutçef'in tehditlerine fena halde kızan Macmillan, bir defasında, "zannedersem, artık sodalı viski içmek zamanı geldi" diyerek toplantı salonunu terkedip oteline dönmüştür. Krutçef'in meşhur diş ağrısını bahane ederek Kiev seyahatine katılmayışı da bu hâdiseden sonra olmuştur. Macmillan ve etrafındakiler, seyahati yarıda bırakıp İngiltereye dönmeyi de düşünmüşlerdir ama, İngiliz soğukkanlılığı sonunda ağır basmış ve kızgınlık açığa vurulmadan protokol kaidelerine riayet edilmiştir. Fakat, dillere destan İngiliz soğukluğu her şeyi ifadeye kâfi gelmiştir.

Christian Herter

İzah vazifesi

NATO'cuların tasası

Başkan Eisenhower başbakanların gönlünü almağa çalışırken, Amerikan Dışişleri Bakanı Christian Herter de Parise gelecek ve 4 Eylülde Kuzey Atlantik Konseyi önünde izahat verecektir.

Hatırlanacağı gibi, Krutçef'in Amerika ziyaretiyle alâkalı haberler ortaya çıkar çıkmaz, Belçika hükümeti harekete geçmiş ve zirve toplantısından önce Başkan Eisenhower'in bütün NATO Başbakanlarının karşısına geçip izahat vermesini isteyen bir teklif ileri sürmüştü. Sonraadn Türkiyenin de katıldığı söylenen bu teklif Washington tarafından reddedilmişti. Başkan Eisenhower, Krutçef'le "Batılıların sözcüsü" olarak konuşmıyacaktı ve Washington görüşmeleri iki devlet adamının karşılıklı konuşmaları şeklinde cereyan edecekti. Ortada evvelden tertiplenmesi ve teminata bağlanması gereken resmî bir müzakere yoktu.

Bu gerekçe bizzat Amerikalıları

da tatmin etmemiş olacak ki, sonradan, NATO devletlerinin ısrarları karşısında, Dışişleri Bakanı Herter'in başbakanlara değil, Atlantik Konseyine yani dışişleri bakanlarına izahat vermesi kararlaştırıldı. Bu şekil, General de Gaulle'ün de işine gelmektedir. "Fransanın büyüklüğü" bahsinde pek hassas davranan General, herhangi bir zirve toplantısı için Başkan Eisenhower'e Batılı başbakanlar tarafından "tam vekâlet" verildiği mânasına gelebilecek temaslara aleyhtardı.

Paristeki NATO Karargâhından yayınlanan resmî tebliğe göre, Christian Herter, 4 Eylül toplantısında "milletlerarası durumda Kuzey Atlantik Paktı Teşkilâtı bakımından ne gibi gelişmelerin vuku bulduğunu" anlatacaktır. Bunun içine, müstakbel

Eisenhower

Sulh arı...

Eisenhower - Krutçef görüşmeleri kadar. Başkanın o zamana kadar tamamlanmış olacağı Chequers, Bonn ve Paris, görüşmeleri de girecektir. Sözün kısası, Amerikan hükümeti, "en büyükler" arasında yapılacak görüşmelerde nelerin konuşulacağını ve "ortanca büyükler"le neler konuşulduğunu NATO'daki "küçükler"e anlatmak suretiyle müttefiklik vazifelerini tamamlamayı tasarlamaktadır.

Fransa

Generalin niyeti

Ağustos ayının sonları ve Eylülün başı Fransız hükümet makamları için hayli hararetli geçecektir. Bu hafta Paristen gelen haberler Cumhurbaşkanı General de Gaulle'ün Cezayir seyahatiyle alâkalı hazırlıkların hayli ilerlediğini göstermekteydi. Öte taraftan Başkan Eisenhower'in ziyaretini mümkün olduğu kadar şaşaalı ve tantanalı göstermek için alınan tedbirler de yavaş yavaş ilân edil-

Onlarda ve Bizde

İzmir cezaevinde bir genç adam yatıyor. Mesleği gazetecilik. Adı Tarık Halulu. İşi AKİS'in yazı işleri müdürü. Rutubetli koğuşlarda ömrünün tam 16 ayını geçirecek. Şikâyetçisi Adnan Menderes. Suçu Başbakanın hususi hayatını rıza hilâfına işaa etmek!

AKİS okuyucuları Tarık Halulunun başına dert açan o yazıyı hatırlayacaklardır. AKİS, 1957 seçimlerini takip eden hafta "Haftanın Adamı" olarak seçimleri kazanan partinin lideri Adnan Menderesin resmini kapağına koymuş ve Başbakanın biyografisini neşretmişti. Yazının, mahkûmiyet kararında zikredilen "boyalı ayakkabı" ve "kayıp terlik" kısmı artık meşhur olduğu için şüphesiz unutulmamıştır.

Şimdi, New York Times'ın "International Edition"ının 11 Ağustos 1959 tarihini taşıyan sayısını açınız ve beşinci sayfasındaki şu satırları okuyunuz: "Doğruca kulüpten gelmekte olan Başkan Eisenhower otelin salonuna girdiğinde bir ayağında golf ayakkabısı, bir ayağında sokak ayakkabısı taşıyordu. Bu garip kılığı gören Gizli Servis mensuplarından biri gönderilerek sokak ayakkabısının öteki teki Başkanın arabasından aldırtıldı."

Bunu yazan gazeteci şu anda ihtimalki evinde viskisini içmektedir. Hele kendisine böyle bir haberi Türkiyede yazmanın "rıza hilâfına hususi hayatın işaası"ndan "küçük düşürme"ye, hattâ "âmmenin hükümete olan itimadını sarsma"ya kadar - tabiî şikâyetçinin ve savcının muhayyele kudretine göre- bir sürü suç kategorisi içine girebileceğini söyleseniz adam mutlaka kahkahayla güler.

Düşününüz, ya bir de o gazeteciye bizim D. P. borazanlarının "Türkiyede dünyanın en mükemmel Demokrasisinin mevcut olduğu" yolundaki feryatlarını nakletseniz...

mektedir. Bir yıldan beri "Fransanın büyüklüğü" temasını işleyen hükümet, Eisenhower'in Avrupaya gelişini sırf General de Gaulle'le görüşebilmek için girişilmiş bir hareket olarak göstermeğe çalışacaktır. Radyo bakanı Soustelle'in elindeki propaganda vasıtaları, halka Eisenhower'in Parise gelmeden önce İngiltereye ve Almanyaya da uğradığını unutturmağa gayret edecekler, zirve toplantısına gidebilmek için sadece general de Gaulle'le görüşmenin şart olduğu intibaını vereceklerdir.

Eisenhower'in Parisi ziyareti sırasında Cezayir meselesinden de bahsedileceği muhakkaktır.. Bu mesele önümüzdeki Ekimde tekrar Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun gündemine alınacağına göre, Fransızlar o tarihten önce bir şeyler yapmak için çırpınmaktadırlar. Söylenildiğine göre, uzun boylu Generalin niyeti, bir "Cezayir Devleti" kurmak ve bu devlet ile Fransa arasında sıkı bağları meydana getirmek şeklindedir. Fakat böyle müstakil bir devlet kurma fikrinin militerlerce hiç iyi karşılan-

General de Gaulle

Büyüklerin büyüğü!.

mıyacağını gayet iyi bilen de Gaulle, henüz fikrini resmen açıklamamıştır. Şimdilik, her zamanki metoduna sadık kalarak "başkalarının fikrini dinlemek"le meşguldür. En sonunda yine kendi bildiğini okuyacak olan General, kabineye dahil bakanlardan Cezayir meselesindeki muhtemel hal tarzları hakkında "yazılı mütalâa" istemiştir. Cezayir seyahati sırasında da askerlerin fikri alınacaktır. Bütün bu temaslar tamamlandıktan sonra, General de Gaulle'ün veya Fransızların pek sevdikleri bir tâbirle- "Büyük Charles"ın kafasındaki tasarı tam olarak ilân edilecektir.

Güney Kore

Keyfiliğin son haddi

Güney Kore hükümetinin, geçen hafta muhalif basınla ilgili ola-

rak aldığı yeni bir karar, bu memlekette hüküm süren keyfi idarenin artık hiçbir hudut tanımadığını açıkça göstermekteydi. Hükûmet, geçen Mayıs ayında kapatılan Kyungyang Şinmun adlı gazetenin yeniden çıkarılmasına -mahkeme kararına rağmen- müsaade etmiyordu.

Gazetenin üç ay önce kapatılışı, vaktiyle Koredeki Amerikan Askeri Hükûmetinin yayınladığı bir kararnameye göre olmuştu. Hükûmet, Kyungyang Şinmun'un mesullerini çeşitli suçlarla itham etmekteydi. Millet Meclisi Başkanı Dr. Li Ki Pung'a neşren hakarette bulunulmuş, ayrıca halkı isyana teşvik edecek makaleler yazılmıştı. Sonra, Güney Kore ordusuna mensup subayların devlet malı petrolleri varil varil satmak suretiyle milyoner olduklarına dair haberler de bu gazetede neşredilmişti. Gazete, casusluğu bahane ederek, yüzlerce kimsenin haksız yere hapishanelere sokulmasını gayet sert bir dille tenkid ediyordu. Hükûmetin gazete aleyhinde ileri sürdüğü ithamlardan biri de, Başkan Syngman Rhee tarafından tertiplenmiş basın toplantılarında söylenen sözlerin halka yanlış aksettirilmesiyle alâkalıydı. Zaten, gazete aleyhinde alınan kapatma kararının doğrudan doğruya Syngman Rhee'den geldiği kimsenin meçhulü değildi.

Gazete, kapatma kararının usulsüz ve ileri sürülen ithamların da asılsız olduğunu iddia ederek mahkemeye başvurdu. Savcı, dosyayı henüz tetkik etmediğini söyliyerek mahkemeyi bir hayli savsalamağa muvaffak oldu. Fakat sonunda, Güney Korede nadir görülen bir hâdise vuku buldu ve mahkeme, bütün tehlikeleri göze alarak, hükûmeti haksız çıkardı. Verilen iptal kararına göre, hükûmetin gazeteyi kapatmak şeklindeki idari tasarrufu hükümsüzdü ve neşriyata yeniden başlamamak için ortada hiç bir sebep yoktu.

Fakat, mahkeme hükmünden hemen sonra, Başkan Syngman Rhee kabineyi olağanüstü toplantıya çağırdı ve muhalif gazetenin tekrar çıkmasına mâni olmak için yeni bir karar aldırdı. Şimdi ortada, Yirminci asır devletlerindeki hukuk anlayışıyla asla uzlaşmayan bir durum vardı. Hükûmet, mahkeme tarafından verilmiş bir hükmü yerine getirmeyi reddediyordu.

Bütün bunlara rağmen, Güney Koredeki muhalif basın tamamen susturulmuş değildir. Şimdiye kadar basın suçlarından dolayı hapse girenlerin sayısı şaşılacak kadar düşüktür. Fakat, bunun hükûmetteki müsamahalı davranıştan ileri geldiğini zannetmek hatâlı olur. Basın üzerinde sansür yoktur ama, gazeteciler, ağır hapis ve para cezasına çarptırılmak korkusuyla, kendi kendilerini sansür etmekten geri kalmamaktadırlar. Böyle olunca, Güney Korede muhalif geçinen gazetelerin sütunları, suya sabuna dokunmayan yazılarla dolmaktadır. Kyungyang Şinmun gibi gazetelerin başlarına gelenler ise hiç hoş değildir.

İngiltere

Kaldırımların dokunulmazlığı

İngilterede "Sokak Tecavüzlerini Önleme Kanunu"nun yürürlüğe girişinden beri aşağı yukarı bir hafta geçti. Kanun, bilhassa Londra sokaklarını binlerce fahişeden temizlemek maksadiyle çıkarılmıştı. Hakikaten İngiliz başkentinin Bond Street, Curzon Street ve Park Lane gibi en mutena ve kibar caddeleri son yıllarda bir fahişe kalabalığı tarafından istilâ edilmiş gibiydi. Akşam, havanın kararması ve dükkânların kapanmasıyle birlikte gayet şık giyinmiş süslü kadınlar köşe başlarını tutmakta, gelene geçene "Hello darling! biraz hoş vakit geçirmek istemez misiniz?" diye takılmaktaydılar. Soho ve Piccadilly gibi "malûm" yerlerdeki kadınlar bir dereceye kadar müsamaha ile karşılanabilirdi ama, en kibar semtlerin de fahişelerin istilâsına uğraması hic hoş değildi. Geceleri, değil aileleriyle birlikte, tek başına erkeklerinin bile bu caddelerden geçmeleri bir meseleydi. Bir zamanlar ağırbaşlılık ve iffet nümunesi sayılan Londra sokakları artık birer rezalet yuvası haline gelmişti.

Syngman Rhee
Kulağı alkışa alışık

Zaman zaman gazetelere akseden şikâyetler, bir müddet sonra, sözlü sorular şeklinde Avam Kamarasına kadar geldi. Halk efkârından doğan devamlı tazyik karşısında tedbir almak lüzumunu hisseden hükûmet nihayet "Sokak Tecavüzlerini Önleme Kanunu"nu hazırladı. Tasarı, Avam ve Lordlar Kamaralarından geçmeden önce kurulan hususi komisyonlarda, gazetelerde ve radyoda uzun boylu tartışıldı. Başka memleketlerde kolayca kabul ediliverecek olan teklifler, İngilterede muazzam bir hâdise teşkil ediyordu; zira, mesele polis yetkilerinin artırılması ve vatandaş hürriyetlerinin kısılmasıyla ilgiliydi.

Yeni kanun çıkarılmadan önce, fahişelerle mücadelede polisin sahip olduğu yetkiler pek zayıftı. Sokağın bir köşesinde durup müşteri beklemek ve gelene geçene lâf atmak -gelip geçenler bu lâflardan rahatsız olduklarını polise bildirmedikleri müddetçe- her İngiliz vatandaşının hakkıydı. Bir sokak fâhişesinin bu suçtan dolayı tevkif edilebilmesi için, kendisinin lâf attığı erkeklerden birinin gelip polise şikâyette bulunması ve rahatsız olduğunu bildirmesi şarttı. Fuhuş da, nihayet kolektif bir ticaret şeklini almadığı müddetçe yalnız sıhhî kontrola tâbiydi. Kimse çıkıp da bir kaç kadını bir arada çalıştırıp bundan para kazanmağa teşebbüs edemezdi; fakat kadınların teker teker ev tutmalarına ve sokakta buldukları müşterileri buralara getirmelerine kimse mâni olamazdı.

Uzun tereddütlerden sonra meydana getirilen tasarı, İngilterede fuhşu ortadan kaldırmak gibi imkânsız bir gayenin peşinden koşmuyordu. Maksat, sokak fahişelerini biraz sindirmek ve Londranın en gözde caddelerindeki çirkin manzaraları ortadan kaldırmaktan ibaretti. Polisin yetkileri arttırılıyordu. Zabıta memurları, geceleri sokak köşelerinde yalnız bekleyen kadınlar gördüler mi, gelip geçenlerin rahatsız edilip edilmediklerine bakmaksızın, bunları tutup mahkeme önüne çıkartabileceklerdi. Üstelik eskiden pek az olan ve kadınların âdeta muntazam aralıklarla ödenmesi gereken bir nevi vergi saydıkları para cezası da aşağı yukarı yirmi misli arttırılıyordu.

Hürriyet meselesi

Tasarı, ilk şekliyle İngilterede muazzam münakaşalara sebep oldu. Sokaklardaki çirkin manzaraları ortadan kaldırmak iyi bir şeydi ama, bunu yaparken vatandaş hürriyetlerinin zedelenmemesine çalışılmalıydı. Maksadı ne olursa olsun, sokak kenarında bekleyen bir kadını polisin hemen tevkif edivermesi doğru bir şey miydi? Sonra, Kadınlar Birliğinden türlü itirazlar gelmeğe başladı. Meselâ namuslu bir kadın gece yürüyüşüne çıksa veya vitrinleri seyretmek maksadiyle caddelerde dolaşsa, zabıta memurlarının böyle bir kadına yanaşıp tevkife teşebbüs etmeleri herhalde pek hoş birşey olmasa gerekti. Bu itiraz, tasarının Parlâmentodaki müzakeresi sırasında da makul görüldü ve her hangi bir kadının değil, "polisçe tanınmış" kadınların ancak bir

"İhtar"dan sonra tevkif edilebilecekleri kararlaştırıldı.

Tasarıda, bu kadınların dâvetlerine uyacak erkeklere hiç ceza tesbit edilmemiş olması da itirazlara yol açtı. Fakat, maksat fuhşu önlemekten ziyade sokakları temizlemek için fâhişelere gözdağı vermek olduğundan bu mevzuda pek bir şey yapılamadı. Yalnız İçişleri Bakanı Richard Butler mensup olduğu bir dernekten istifa etmek zorunda kaldı. "Manevi ve İçtimai Sağlığı Koruma Derneği" adıyla anılan teşekkül 1870 yılında kurulmuştu ve fuhşu önlemek için erkeklerin de en az kadınlar kadar ağır cezalara çarptırılmaları için çalışıyordu. Dernek üyesi Bakan, bizzat mensup olduğu hükümet tarafından hazırlanmış bir tasarıya bu yolda hüküm koyamadıktan sonra, Dernek üyeliğinden ayrılması artık vâcip olmuştu.

Yeni kanunun yürürlüğe girişinden beri görülen bir haftalık tatbikat, istenen maksada tam mânasiyle erişilemediğini ortaya koyuyordu. Gerçi, pek büyük caddelerdeki "tatbikat" oldukça başarılıydı ama, kenar sokaklardaki pazarlık bütün hararetiyle devam ediyordu. Mamafih, asıl maksat da bu büyük ve mutena caddeleri temizlemek olduğuna göre, hedefe hayli yaklaşılmış demekti. Buralardaki "gedikli fâhişeler" çalışma metodlarını değiştirmişlerdi. Bir kısmı motorize olmuştu; her akşam kirayla tuttukları otomobillerine binip müşteri avına çıkıyorlardı. Geri kalanlar da, sokak fâhişeliğini bırakıp, rüyalarındaki "call - girl"lük veya "modellik" seviyesine terfi etmişlerdi. Artık, eskiden de Londra bakkallarının vitrinlerinde görülen şu çeşit ilânların sayısı artmıştı: "Adelelerinizi dinlendirmek için filânca numaradaki masajcı . . . .'e telefon ediniz" veya "Resimleriniz için muhtaç olduğunuz modelleri falanca numaradan temin edebilirsiniz".

Şûra

Okuma yazma...

Bu haftanın başında, Pazartesi günü Yüksek Askeri Şûra, Millî Savunma Bakanı Ethem Menderesin başkanlığında, mûtat yıllık çalışmalarına başladı. Şûra, her sene toplanır, 30 Ağustosta terfi edecek ordu mensuplarını tesbit ederdi. Bu yoldaki faaliyet normal işlerden sayılırdı. Bu yüzden, Şûra çalışmaları, terfilerini bekleyen subaylardan başkasını pek alâkadar etmezdi. Bu yıl aksine oldu. Şûranın toplantıları birdenbire ehemmiyet kazandı.

Türkiyede askerlik müddeti iki yıldı. Bahriye sınıfında üç, jandarma sınıfında da ikibuçuk yıl askerlik yapılıyordu. 500 bin genci, böyle uzun müddetler silâh altında tutmak, çok zor bir işti. Çok büyük malî külfetleri gerektiriyordu. Bu müddet içinde gençlere hakiki askerlik yaptırılabilseydi, gene yürek yanmıyacaktı. Ordu, askere çağırılanların bir de okuma yazmaları ile meşgul olmak zorunda kalıyordu. İki yılın en az altı ayı, okuması yazması olmayanlara, yazı öğretmekle geçiyordu. Bu yüzden fuzulî masraflar oluyordu. Buna bir çare bulunmalıydı. Millî Eğitim Bakanlığı, mecburî tahsili tatbik edebilseydi, o zaman işler kolaylaşacaktı. Herkes orduya, okuma yazma bilerek gelse, askerlik altı ay indirilebilirdi. Kuvvet kumandanlarından ordu kumandanlarından, Şûranın tabiî üyeleri olan orgenerallerle, Genel Kurmay Başkanından teşekkül eden Şûranın bütün üyeleri, Millî Eğitim Bakanlığından şikâyetçiydiler. Onun işini, kendileri yapmak durumunda bırakılmışlardı. Askerlik müddetinin uzunluğu da ayrı bir şikâyet mevzuu idi. Askerlik, altı ay kadar indirilebilse, geniş bir nefes alınacaktı.

Fakat, şikâyet ve temennilerle, meseleleri halletmek mümkün değildi. Şûra toplantılarının ilk gününde, bu mesele, uzun boylu ele alındı. Ama, iş bundan öteye gitmiyordu. Memlekette okuma yazma bilmeyenlerin nisbeti henüz yüzde 50'ye indirilmeden, askerlik süresini kısaltmanın bir faydası olmıyacaktı. Asıl iş, okuma yazmayı teşvik suretiyle başarılabilirdi. Bir formül bulunmalıydı. Erlerin, askerlik müddetleri, tahsil derecelerine göre, değişen nisbetler dahilinde azaltılabilirdi. Ama bu yolun, hoşnutsuzluk yaratması, siyasî bâzı mahzurlar doğurması muhtemeldi. Şûra, ilk gün, bütün mesaisini bu meseleyi halle hasretti, fakat 1111 sayılı kanunun 5 inci maddesinde yapılması istenen değişiklik için en uygun olan yolu bir türlü bulamadı. Sonunda, bu işin, Millî Savunma Bakanlığında kurulacak bir komisyona havalesi kararlaştırıldı. Bu çetrefilli işle, ihtisas sahiplerinden kurulacak bu komisyon meşgul olmalıydı. Gelecek sene, komisyonun vereceği rapor üzerinde görüşerek bir karara varılacaktı.

Gazeteciler, Şûrada, askerlik müddetinin kısaltılması yolundaki çalışmaları duymuşlar, gazetelerine de bildirmişlerdi. Bu havadis geniş alâka ile karşılanmıştı. Ama sonu, gelmedi. Şûra, bu işi gelecek seneye bırakınca, halk efkârında bir yanlış anlamanın meydana gelmemesi için, Anadolu Ajansı vasıtasile bir açıklama yapılması, icap etti.

Terfiler

Şûra, ikinci gün terfileri görüşmeye başladı. Alt kademedeki subayların terfilerini karara bağlamak kolay oldu. İsimler okunuyor, "terfileri muvafıktır" denilip, başka birine geçiliyordu. Sıra, albaylara gelince iş değişti. Her isim üzerinde ayrı ayrı duruldu. Bazan, bir isim Şûrayı bir saat kadar meşgul ediyordu.

Askeri Şûra toplantı halinde

Okuma yazma meselesi

Generalliğe terfi sırası gelmiş olan albay sayısı 200 kadardı. Bunların 150 kadarı, Temmuz içinde yapılan harb oyunlarında başarı göstererek iyi sicil almışlardı, bu duruma göre terfileri gerekliydi.

Şûra, bir yıl içinde 150 albayın generalliğe terfiini çok buldu. Bu kadar general ordu için fazlaydı. Bir tahdit kararı alınmalıydı. Dendi ki, general olacak kimse, kültürlü olmalıdır, hiç olmazsa bir yabancı dil bilmelidir. Bunun üzerine lisan bilen albaylar bir tarafa ayrıldı. Bu prensip kararı, terfi sırası gelmiş olan albaylardan beşte birinin elenmesini sağlamıştı. Geriye 30 - 35 albay kalmıştı. Bunların generalliğe terfileri itiraz görmedi ve hepsi de general oldular. Lisan bilmeyenler ise, gene aynı rütbede bırakıldılar.

Sıra, yedeksubaylık kanunu tasarısına gelmişti. Bu tasarı üzerinde uzun zamandan beri çalışılmaktaydı. İlk tasarı beğenilmemiş, geri çevrilmişti. Elde bulunan ikincisi ise, Şûranın tasvibinden sonra, Meclise verilecekti.

Tasarı, bilindiği gibi, lise mezunu kimselerin yedeksubay olma hakkını tahdit ediyordu. Sanat okulu ve liseye muadil sayılan okul mezunlarından ise, D. P. İktidarının tanıdığı yedeksubay olma hakkını geri alıyordu. Lise mezunları, test imtihanında başarı gösterirlerse, yedeksubay olabileceklerdi. Aksi halde liseye muadil sayılan okulları bitirenlerle beraber yedek astsubay okuluna alınacaklardı.

Sadece üniversite mezunları yedeksubay olabileceklerdi. Bu tasarı, çok fazlalaşmış olan yedeksubay adedini hem azaltacak, hem de, yedeksubay okullarının kifayetsizliğini önleyecekti. Ayrıca, yedeksubayların daha kalifiye olmaları da sağlanacaktı.

Yedeksubay tasarısının Şûra gündemine alınmasına nedense lüzum görülmemişti. Ama, Şûranın bunu görüşmesi bekleniyordu. Şûra üyeleri, "bu tasarı neden gündemde yok" diye sordular. Aldıkları cevap tatmin edici değildi. Tasarının henüz son şeklini almadığı bildirildi, onun için üyelerin tasvibine sunulmamıştı. Üyeler buna razı oldular ve askerlik süresini incelemek için kurulacak olan komisyonun, bu tasarıyı da görüşmesini kararlaştırdılar.

KADIN

Moda

1960 hatları

Parisin meşhur moda kralları Ağustosun ortasında Sonbahar ve 1960, Kış modasını açıkladılar. Hazırladıkları yenilikleri önce basına gösterdiler ve sonra dünyanın dört tarafından gelen paralı müşteriler, yeni hatlara uygun kışlıklarını bavullarına koydular.

Bu sene en büyük sükseyi, meşhur tayyörleriyle gene Chanel kazandı. Chanel'in Sonbahar koleksiyonu, bu moda evinin sahibesinin kuvvetli şahsiyetini taşıması hususiyeti bir yana, renklerin ahengi hatların klâsikleşmiş zerafeti ile büyük takdir topladı. Chanel'in Sonbahar koleksiyonundaki yünlü elbiselerinin karşısında, mukavemet göstermek doğrusu kadınlar için pek güçtür. Beyazı en iyi kullanan terzi sıfatını, Chanel yeni rob ve tayyörlerinde de muhafaza ediyor. Beyaz yünlüden, kırmızı lâme bordürlü ve siyah ipek astarlı bir tayyör karşısında iç çekmiyecek kadın tasavvur edilemez.

Bu sene Chanel'in bilhassa küçük tayyörleri dikkati çekiyor. Bunlarda daha hafif bir hava seziliyor: daha hafif, daha kıvrak, bugüne kadar hiç kimsenin gösteremediği kadar hayata daha uygun bir hava...

Chanel, yünlü kumaşlarda yumuşak ve hafif renkler kadar "yakıcı" renkleri de büyük bir zevk ve maharetle kullanmayı beceriyor. Gece elbiselerine gelince, bunlardaki ihtişam insana Bizansı, Prens Igor'u yahut Alba Düşesini hatırlatıyor. Chanel'in yeni koleksiyonu, en basit elbisesinden en muğlakına kadar, kadınları daha güzel, daha genç, daha cana yakın yapmak için hazırlanmış... Zaten Chanel'i meşhur Chanel yapan da bu değil mi?

Dekorasyon

Çiçeğin yeri

Güzel ve iyi döşenmiş bir evde oturmayı kim istemez? Herkes evini güzelleştirmek için gayret sarfeder. Çiçekler, evi güzelleştirmede büyük rol oynar.

Çiçeklerin de bir modası vardır. Bir zamanlar salonların, antrelerin süsü olan palmiyelerin, geniş yapraklı nebatların yerini şimdi kaktüsler almış bulunuyor. Yeni biçimdeki mobilyalarla tanzim edilmiş odalara, en çok yakışan çiçekler kaktüsler oluyor. Bu arsız çiçekler pek ihtimam da istemiyorlar. Boyları ve şekilleri itibariyle birçok isimler alan kaktüslerin iki bin kadar çeşidi olduğu söylenir. En çok aranan ve ev süsü olarak tercih edilen, Sereüs, Mamilaria Opuntia, Eşinokaktüstür. Amerikanın sıcak topraklarında yetişen bu nebatların boyu bazan 5 santimi geçmez, buna mukabil 12 metreye kadar uzayanlar da vardır. Memleketimizdeki kaktüsler 5 santimden 40 santime kadar boy verirler. Sereüs, şekliyle salatalığa benzer, Opuntialar ise tenis raketi gibi yassıdır. Mamilaria kısa ve toparlaktır. Eşinokaktüslerin iğneleri diğerlerine nazaran daha iridir. Kaktüsler, yazın çiçek açar.

Apartmanlarda oturanlar için, her çiçeği yetiştirmek pek kolay olmadığı halde, bunların bakımı zor değildir. Kışın sıcak odada bulundurmağa, arada bir pencere önünde ışık almasına, toprağı kurudukça, sulanmasına itina etmekle, bu çiçeklerin bakım işi halledilmiş olur. Yalnız su verilirken, kaktüsün ıslanmamasına dikkat edilmelidir. Evi süsliyecek olan bu nebatlar, zevke göre seçilip, münasıp bir yere konulursa, eve neşeli bir hava getirirler.

Ev İdaresi

Bulaşık derdi

En çok çekinilen ev işlerinden biri de hiç şüphesiz bulaşıktır. Ellerin güzelliğini bozan bu iş, her ev kadınını yıldırır. Karton tabaklar kullanmak isteyenler çoktur. Ama bu, meseleyi halle kâfi değildir. Halbuki bulaşık denilen ev angaryasını kolayca halletmek de mümkündür.

Mutfak işleriyle uğraşan her kadının, bir mutfak kıyafeti vardır. Bu kıyafette bulaşık suyunun kirletmesini önliyecek geniş bir lâstik önlük unutulmamalıdır. Buhardan saçların kirlenmemesini temin için de 60-70 santimlik basmadan bir bone yapılıp saçlar içine alınmalıdır. Kıyafet hazırlandıktan sonra işe başlamak kolaydır. Lâstik eldivenler pudralanıp ele geçirildikten sonra, bulaşık suyu kaynarken, yıkanacaklar bir araya toplanır. Tabakların içindeki kırıntı ve bulaşıklar bir kâğıt ile silinir ve musluk atında soğuk su ile çalkalanır, bir kenara sıra ile dizilir. Önce bardaklar, fincan ve komposto kâseleri yıkanır. Sonra çatal, bıçak ve tabaklar gelir. Tencere, tava en sona bırakılır. Eldiven, elleri sıcak ve yağlı sudan koruyor diye fırça kullanmaktan vaz geçilmemelidir. Fırça bu-

Chanel'in 4 yeni tayyörü

Zerafet numunesi

lasığı daha iyi temizler. Toz sabunla köpürtülen suya, fırça bastırılarak bulaşıklar ovulur, parlatılır.

Bulaşık yıkanırken daima iki ayrı kap içinde sıcak su bulundurulmalıdır. Birine soda ve sabun atılıp yağlı kaplar yıkanmalı, diğer kapta çalkalandıktan sonra musluk altında soğuk suya tutulup süzülmesi için tele geçirilmelidir. Süzülen tabaklar ve bardaklar ayrı ayrı bezlerle kurulanmalıdır. Bulaşık bittikten sonra fırçalar yıkanıp asılmalı, lâstik eldivenler sabunlandıktan sonra kurulanarak tersine çevrilmelidir. Gelecek defa tersinden giymek icap eder. Mutfakta daima limon bulundurulmalı, bulaşıktan sonra ellere limon sürülmelidir. Eğer ellerin derisi kuru ise, hafif yağlı krem kullanmak çatlamayı önlemek için faydalıdır.

Güzellik

Çille mücadele

Vakitlerinin çoğunu, güzellik uğrunda ayna karşısında geçiren kadınların bir korkusu çildir.

Çil, deri altından fışkıran bir maddenin cilt üzerinde bıraktığı lekelerden başka bir şey değildir. Toplu iğne başı büyüklüğünden mercimek iriliğine kadar sarımtrak iz bırakan bu lekeler, çoğu zaman güzel denecek narin yapılı ciltleri tehdit eder. Tıp da "ephelides" veya "lentigo" denilen çiller, ihtiyarlık, karaciğer rahatsızlığı ve diğer bâzı hastalıklardan ileri gelen sarı lekelerden tamamiyle farklıdır.

Çiller umumiyetle göz kenarlarında, burun üstünde, alın ve yanaklarda olduğu gibi ellerde ve kollarda da olur. Kışın azalır, bazan tamamiyle kaybolur. Fakat bahar güneşiyle beraber kendilerini gösterirler. Çilleri yüzden tamamiyle çıkarmak ihtimali pek zayıf, hemen hemen imkânsızdır. Renklerini hafifletmek suretiyle gizlemek imkânı ise her zaman mevcuttur. Her hangi bir çil ilâcını kullanmak doğru değildir. Cildi bozmıyacağına emin olmak lâzımdır. Cildi kurutup deriyi buruşturan, kırmızı lekeler ve sivilceler yapacak bir ilâcın faydasından çok, zararı vardır. Yüzlerinde çil olanlar, her şeyden önce derilerinin mizacına dikkat etmelidirler. Kuru deriliIer yüzlerini sabun ve sıcak su ile yıkamamalıdırlar. Bir torba içinde kaynatacakları kepekli ılık su ile yıkamalıdırlar. Yağlı deriliIer ise, yüzlerini yıkayacakları ılık suyun içine bir kaç damla "teinture de benjoin" damlatarak kullanmalıdırlar. Gündüzleri dışarı çıkarken, ciltlerini daima iyi cins krem ve pudra ile örtmelidirler. Plâj veya sayfiyede bunların yerine güneşten muhafaza edici "antisolaire" bir krem, süt veya yağ kullanmalı ve bilhassa yüzlerini güneşten muhafaza edecek kenarlı şapka giyilmelidir. Bir tek formül, bir tek ilâç çillere faydalı olmıyabilir. O zaman diğeri tecrübe edilmelidir.

Cemiyet Terbiyesi

Fatma ÖZCAN

Bizde halkın umumî nakil vasıtalarına binip inerken gösterdiği telâşı, stadyum veya sinema kapılarındaki itişme kakışmayı görüp hemen katî hükme varanlar olur. Bu, acı bir hükümdür: "Efendim, bizim halkımız adam olmaz"...

Bu kanaat, ne kadar yaygın olursa olsun, hiç şüphe yok hatâlıdır ve bir aydının ağzına hakikaten hiç yakışmaz. Yaradılışları bakımından bâzı ırk ve milletlerin üstünlüğüne inanan görüşler nasıl iflâs ettiyse, bu tarz bir düşüncenin de sakatlığı elbette anlaşılacaktır.

Gösterilen bencilliğe bakıp bundan kırıcı hükümler çıkarılacağı yerde, sebepler araştırılırsa görülecektir ki, itişip kakışmaların ve başkalarının haklarına saygısızlığın kökü bilgisizlik, görgüsüzlük ve cemiyet terbiyesi noksanlığıdır. İptidai insan bencildir. Ancak belli bir eğitimden geçen, cemiyet ve terbiye kaidelerine uymaya çalışan insanlar kendinden başkasının da haklarına saygı duymayı, en az kendi hak ve hürriyetlerini koruduğu kadar başkasınınkiler için de titiz olmayı âdet haline getirebilir. Okur yazar ekseriyetinin temin edilemediği bir memlekette cemiyet terbiyesini aşılamak müşküldür. Üstelik halk eğitimi ile meşgul olan, halka rehberlik eden müesseselerimiz de yoktur. Bu itibarla halktan saygı ve anlayış beklemek, bulamayınca da asılsız neticelere varmak haklı bir davranış sayılamaz.

Başkasına saygı duymak biraz da görgü ile izah edilebilir. Alışkanlık haline getirdiğimiz işler bize rahat hareket etmek imkânını verir. Meselâ her gün vapura binen kimse, bekleme yerinde kendinden önce gelenlere göz atınca oturacak yer bulup bulamayacağını hesaplayabilir. Ayakta kalmamak gayretiyle çırpınmaz. Yer bulamamağı olağan bir şey sayar. Ama vapura ender biniyorsa mutlaka keyfini çıkarmak, verdiği paranın karşılığını almak için gayret sarfeder. Bu, evlerde de böyle değil midir? Sofrasında canının her istediğini bulabilen insan, yemek esnasında etrafındakileri kendilinden düşünür. Halbuki fakir sofraya pek nâdir olarak gelen herhangi bir yiyecek, haris nazarlar altında, önce kendi nefislerini tatmin gayretiyle yenilip bitecektir. Fakir sofrasındaki kişiler aslında öbürlerinden farklı olmamakla beraber hasretini çektiği şeyler karşısında içgüdüyle hareket ederler ve kendinden başkasını unuturlar.

Nüfusu süratle artan, tekâmül istidadı gösteren bütün memleketlerde görüldüğü gibi, bizde de köyden kasabaya, kasabadan büyük şehirlere devamlı bir akın hali olduğuna göre eğitimi, görgüsü, alışkanlığı ve cemiyet terbiyesi olmıyan halkın saygısızca hareketlerini anlayışla karşılamak ve katî hükme varmamak lâzımdır. Bir takım aksaklıkların izahını yapmak ve bu aksaklıkları düzeltmek için çareler aramak, ileride iyi neticeler almak bakımından hem lüzumlu, hem de faydalı olacaktır.

Aşağıdaki formüller, sabah ve akşam tatbik edilmek üzere kullanılmalıdır:

1 — Limon çillere çok iyi gelir. Renkleri koyulaşmamış çilleri yok eder. Bir limonun suyunu sıkarak içine üç damla ispirto sirkesi damlatınız, akşamları yatmadan önce, ince bir tabaka halinde pamukları bu losyona batırarak, çillerin üzerine koyunuz. Beş dakika kadar tuttuktan sonra, soğuk su ile yıkanarak, üzerlerine yağlı bir krem sürünüz.

2 — Tere suyu da çillere iyi gelir. Tere ezilip suyu çıkarıldıktan sonra, iki kahve kaşığı kadar tere suyuna bir kahve kaşığı süzme bal karıştırılarak, sabah ve akşam yüze sürülerek, 20 dakika kadar bırakılmalı ve soğuk su ile yıkanmalıdır.

3 — Hindibağ suyu fazla miktarda potas ihtiva ettiğinden çillere faydası çoktur. İki avuç taze hindibağı çiçeğini bir litre suda iyice kaynatmalı, suyu yarı olunca indirilmelidir. Bu su bir şiyeye konarak çiller için losyon gibi kullanılmalıdır. Yüze sürüldükten sonra silinmelidir. Eğer hindibağ çiçeği bulunmazsa, kökü de aynı hassaya sahiptir.

4 — Bir şişeye 225 gram gül suyu, 50 gram oksijenli su, 5 gram teinture de benjoin koyarak elde edilecek losyon, sivri uçlu bir fırça ile çillerin üzerine sürülerek, kurumaya bırakılmalı ve silinmemelidir.

5 — Eau de Barèges ile yapılacak kompres ve yıkamaların, çillerin izalesine pek çok yardımı olur. Yalnız bu suyun, gözlere zararı olduğu için, kullanılırken dikkat edilmelidir.

6 — İnce ve narin ciltliler için bu formül katiyen zararsızdır, birden tesir etmez, fakat devamlı kullanılırsa, faydalıdır: "Chlorate de soude 3 gram Borate de soud 2 gram, Glycérine 30 gram, Eau de roses 170 gram, Alcool 10 gram, Essence de roses 10 damla"...

Eczanede yaptırılacak olan bu terkip, sabah akşam kullanılmalıdır.

Yarışlar

Kantarın topuzu...

80 bin lira mükâfatlı Başbakanlık Kupası koşusu yapıldıktan sonra, İstanbul at yarışları cazibesinden bir hayli kaybetmiş bulunmaktadır. Bundan sonraki yarışlar, büyük klâsik koşulardan çok ikinci hattâ üçüncü sınıf atlara da kazanma şansını veren şartlı koşular ve handikaplardan ibarettir. Bu yarışlardan, sahalara yeni şampiyonlar çıkarmalarını beklemek doğru değildir. Esasen İstanbul yarışlarının bundan evvelki haftalarında da programlardaki büyük ikramiyeli klâsik koşulara rağmen, "şampiyonların mücadelesi"ne meraklılar hasret kalmışlardır.

Safkan İngilizlerde, Ankara İlkbahar koşularının yıldızı meşhur Toison d'Or bir kalb rahatsızlığı ile eski kıvamını kaybedince Simsaroğlunun Emeli hemen hemen rakipsiz kaldı. Bu atlara en yakın kuvvetteki Lorna Doon arızası yüzünden esasen daha evvel pistten uzaklaşmıştı. Nanette ise idman bakımından henüz kıvamında değildi. Üç yaşlılardan Gazi Koşusu galibi Beau Manoir, İstanbulda koşturulmadı. Fanler, arızalıydı. Silver Star, ilk haftalarda Emeli mağlûp ederek ümit uyandırdıysa da Başbakanlık Kupası koşusundan ağzından kan gelerek çıktı ve büyük mücadelelerin atı olmadığını gösterdi.

Bu hal karşısında Emel -ki birçok vasıflarıyla birinci sınıf bir at olduğunu daha önceden ispat etmiştir-, 80 bin lira mükâfatlı Başbakanlık Kupası da dahil olmak üzere İstanbulun belli başlı bütün klâsiklerini topladı ve ahırına büyük kazanç sağladı.

İki yaşlı İngilizlerde, Özdemir Atmanın Fahruşu diğer bütün rakiplerine büyük üstünlük gösterdi. William Giraud'nun ikililerinin İstanbul yarışlarına iltifat etmemesi Fahruşun hakiki değer ölçüsünün ortaya çıkmasını önledi. İlkbahardaki performansı ile Giraud ahırının en iyi ikilisi olduğu intibaını veren Télémaque'ın Fahruşla mukayesesi bu yüzden Ankarada yapılacak Sonbahar koşularına kaldı.

Arap atlarına gelince, meşhur büyük Sezginin bermutad İstanbula götürülmemesi meydanı Kemal Tamerin Bey'ine bıraktı. Bey, İstanbulun en büyük ikramiyeli arap atları koşusu olan Vali Kupasını da kolaylıkla kazanarak kazanç listesinin başına geçti. Bey'e İstanbulda en büyük rakip olacağı tahmin edilen Murat II, başlangıçta formdan bir hayli uzaktı. Ancak son haftalarda kendini buldu ve geçen Cumartesi Bey'i mağlûp ederek, bu mevsim ilk defa tatminkâr bir yarış kazandı. Geçen yıl iyi bir performans göstererek Bey'i üç defa mağlûp eden Alnasip II, bu sene göz doldurucu olmaktan uzaktı. Yalnız son yarışta Alnasip II de Bey'i geçerek Murat II'nin arkasından ikinci oldu. Doğrusu bu muvaffakiyet, Murat II'nin galebesine de gölge düşürmekte ve Bey'in geçilmesini bu büyük şampiyonun sık sık koşturulması yüzünden enerjisiz kalma ihtimaline bağlamaktadır.

İstanbul yarışlarının en heyecanlı koşuları, hiç şüphesiz ki üç yaşlı Araplarınki oldu. Bu yarışlarda hakikî kabiliyetler ortaya çıktı. Hatay Koşusu galibi Kosova, İstanbulda en büyük ikramiyeli Haralar Koşusu da dahil olmak üzere bütün klâsikleri kazanarak yılın tayı olduğunu ispat etti. Ankarada pek parlak koşular çıkararak dikkati çeken Emrah, İstanbulda âdeta söndü ve I Nisan'a müteaddit defa geçilerek attan iyi anlıyanları hayal kırıklığına düşürdü. Kemal Tamerin Şahım'ı son hafta I Nısan ve Emrah'ı mağlûp ederek baş taylar arasında mevki aldı. Bütün büyük yarışlarda dereceye giren Kiper ise, hakkı olan kazancı sağlayamıyarak yılın en talihsiz tayı olduğunu gösterdi.

Şüpheli yarışlar

İkinci derece atların katıldığı koşular, bu sene İstanbullu müşterek bahis meraklılarını büyük ziyanlara sürükliyecek şekilde hep beklenmedik neticelerle sona erdi. A grupu safkan Arapların şartlı yarışları ile handikapları, B grupunun hemen bütün yarışları, Arap taylarının bilhassa Maiden koşuları hemen hemen daima "garip" bir şekilde cereyan etti. Sürprizlerin arkasında, meraklılar devamlı olarak tertip kokusu aradılar ve çok zaman bu kokuyu kuvvetle hissettiler. Müşterek bahislere büyük paralar bağlanması, bâzı açıkgözleri kimsenin beklemediği neticeleri tertiplemeğe ve bu suretle büyük kazanç elde etmeğe teşvik ediciydi. Maalesef, yarış neticeleri bu "müteşebbisler"in hakları olan hayal kırıklığını elde ettiklerini göstermemektedir. Bâzı atların muvaffakiyeti, doping ihtimalini akla getirecek kadar anormaldir. Şimdiye kadar dopingle mücadelenin tek vasıtası olarak kullanılan salya muayeneleri bu işi önliyecek sıhhat ve mükemmeliyetten uzaktır. Doping, bu hileye tevessül etmiyen dürüst at sahiplerinin aleyhine işlemiştir. Dopingle muvaffakiyete erişen at sahibi ve antrenörlerin mevcudiyeti ihtimalini bugünkü sistem içinde redde maalesef imkân yoktur. Bu halin dürüstlüğü cezalandırmak gibi akıl dışı bir netice vermesi, yarış otoritesini düşündürmelidir. Ya doping muayenelerini yarıştan evvel süratle yapacak fennî tesisler hipodromlarda kurulmalı ve istisnasız her at muayeneden geçirildikten sonra koşturulmalı, ya da doping serbest bırakılarak aşikâr bir adaletsizliğin ıstırabından yarışçılar kurtarılmalıdır. Esasen Santa Lucia ve Jet hâdiseleri dolayısiyle Devlet Şûrasının verdiği kararlar, doping muayenelerinin sıhhati ve âdilliği mevzuundaki şüpheleri iyice kuvvetlendirmiş, bu usûlü felce uğratmıştır.

Hamamın namusunu kurtarmak kabilinden verilen tek tük diskalifye cezalarına gelince, bunlar, cezadan beklenen ibreti müessire teşkil etme faydasından çok idare sisteminin adaletsizliklerini gösteren birer misal olarak yarış âleminde zarar uyandırmakta, halkın ve yarışçıların yarış idaresine itimadını kırmaktadır.

Yarış idaresi de İstanbulda iyi bir imtihan verememiştir. Komiserlerin nizamları vukuf ve hakkaniyetle tatbik ettiklerini söylemek zordur. Startlar hemen hemen her hafta halkı tempolu tezahürat yapmaya sevkedecek kadar kötü verilmiştir. Handikaperler, at sahibi ve antrenörler tarafından hiçbir zaman bu sene İstanbulda tenkid edildikleri kadar şikâyet mevzuu olmamışlardır. Yarış idaresinin mahdut kadrosu içinden daha iyi idarecilerin bulunup iş başına getirilmesi ümidi hemen hemen hiç yok gibidir.

Bütün bu şikâyetler, yarış idaresinin Türkiye Jokey Kulübünden alınarak Ziraat Bakanlığına verilmesini düşündürmektedir. Yılbaşında yapılan böyle bir teşebbüsün muvaffakiyetsizliğe uğramasına rağmen, Ziraat Bakanlığının bu mevzuu yeniden ele aldığının duyulması biraz ümit ve ferahlık uyandırmıştır. Gerçi Ziraat Bakanlığı da, mevcut zihniyet ve kadrosuyla yarış işlerini daha iyi yürüteceği kanaatini vermekten çok uzaktır. Ama hiç değilse, yarışların getirdiği muazzam gelirin israftan kurtarılıp âmme hizmetlerine tahsisine imkân vermesi bakımından bu şık, diğerine nazaran daha uygun görünmektedir. Bundan başka murakabe ve iyi niyete resmî bir teşekkülde daha fazla ehemmiyet verileceği unutulmamalıdır. Tek handikap, Bakanlığın yarışları yürütecek tecrübeli bir kadrodan mahrum bulunmasıdır ki bu, biraz gayretle kısa zamanda halledilebilir.

Yarışların idaresini elinden kaçırmak ihtimali, Türkiye Jokey Kulübü idarecilerini son derece telâşlandırmaktadır. Bu sebeple, nüfuzlu idarecilerin Ziraat Bakanlığının bu teşebbüsünü de diğeri gibi akim bırakmaya gayret gösterecekleri tabiidir. Fakat Ziraat Bakanlığı bu defa başka çıkar yol olmadığını, ilgililere ispat edebilecek durumdadır ve dananın kuyruğu bugünlerde kopacaktır.

Salzburg Silueti

Tarih ancak arasıra görünüyor

Festivaller

Yağmur altında şenlik

(Salzburg - Ağustos... İlhan K. Mimaroğlu yazıyor)

Salzburg, küçük şehir sayılamıyacak kadar büyük, fakat büyük şehir sayılamıyacak kadar da küçük. Küçük, ancak festival mevsiminin kalabalığını sığdıramıyacak kadar da küçük değil. Sokaklarda gece yarısına kadar devamlı bir insan seli... Fakat itişme, kakışma yok. Otellerde, pansiyonlarda yer bulmak mesele değil. Konserlere, temsillere aylarca önceden bilet ayırtmak âdet olduğu ve biletler aylarca önce tükendiği halde, temsil saatine onbeş dakika kala gişe önüne gelip bekliyecek ve soruşturacak kadar gayretli ve nikbin olanlar -normal fiyatlarla- muhakkak yer buluyorlar. Herhalde Salzburg festival mevsiminde bir "mantar şehir" manzarası arzetmiyor. Gelenekleri, durmuş oturmuşluğu, böyle bir manzara için büyük bir engel.

Sokaklarda, konser ve temsil antraktlarında, ünlü kişiler sık sık görünüyorlar. Başında beresi, sırtında siyah pardesüsü, oteline dönen Dimitri Mitropulos; dikkatsiz bir gözün vitrinleri seyreden herhangi bir genç kız sanacağı Lisa della Casa; Europa otelinin holünde gazeteci dostlarından biriyle ahbaplık eden Antal Dorati; ağustos ayında yağmur yağmıyacağını sanıp yanlarına yağmurluk almadıkları için gafil avlanan, fakat gene de iliklerine kadar ıslanma pahasına Salzburg'un tabii ve medeni güzelliklerini seyretmekten kendilerini alamıyan birkaç New York Filârmoni üyesi; Leonard Bernstein'ın Fetspielhaus'daki konserinin antraktında, yanında iki tane "glamour girl" ile birlikte kahve içen Herbert von Karajan...

"Avrupa Kıtasının Genel Musiki Direktörü" diye anılan, Berlin Filârmonisinin, Viyana Filârmonisinin, Londra Philharmonia Orkestrasının şefi, La Scala operasının şefi ve rejisörü Herbert von Karajan aynı zamanda Salzburg Festivalinin de sanat idarecisidir. Festivalde Karajan'ın idare ettiği iki başlıca hâdise, Gluck'un "Orfeo ed Eurydice" operasının temsilleriyle Beethoven'ın "Missa Solemnis"inin geçen hafta Çarşamba akşamı yapılan tek icrasıdır. Festival programında her gün birden fazla konser ve opera temsili olduğu halde "Missa Solemnis" gününe başka hiçbir olay koydurtmıyan Karajan gerçi o günün tek kahramanı olmuş, fakat böylece bilet talebinin dağılmasını önlemiş, konser saatinde Festspielhaus gişeleri önünde her zamankinden daha fazla biletsizin toplanmasına sebebiyet vermişti.

"Orfeo"nun geçen hafta Cumartesi akşamı Felsenreitschule'de veri-

"Julietta"dan bir sahne

Operanın değil, seyircinin hizmetinde

len temsili, bardaklardan boşanırcasına yağan yağmurun altında cereyan etti. Felsenreitschule, festival binasının açıkhava tiyatrosudur. Festival binası daha önce bir ahırmış ve açıkhava tiyatrosu da yaz maneji yeri olarak kullanılırmış. "Orfeo" temsili açıkhavada verildiği halde, tek bir smokinin, tek bir tuvaletin üstüne, tek bir damla bile yağmur damlamadı. Çünkü, Salzburg'un hem festival şehri, hem de yağmur şehri olduğunu akıldan çıkarmıyan festival idaresi, tiyatronun üstüne tente germişti. Yalnız çok kere, yağmurun devamlı gürültüsü, Karajan'ın Viyana Filârmonisinden çıkardığı yumuşak sesleri duyulmaz hale getiriyordu. Karajan'ın aşırı durgun idaresi, Gluck'un dramatik güçten mahrum musikisiyle birleşince, "Orfeo"nün bir ölü opera olduğu kanaatleri doğrulanıyor, Giulietta Simionato -Orfeo- ile Sena Jurinac -Eurydice-'ın seviyeli tegannileri cansızlığı gideremiyor, Oscar Fritz Schuh'un gösterişli fakat basmakalıp mizanseni ile Yvonne Georgi'nin buluşsuz koregrafisi, Salzburg'un "Orfeo"suna beklenen artistik ehemmiyetin sağlanmasını önlüyordu.

Bir ilk temsil

İyi bir orkestranın bir şeften öbürüne nasıl karakter değiştirdiğinin bir örneği, iki gün sonra yeni bir operanın, genç nesil Alman bestecilerinden Heimo Erbse'nin "Julietta"sının Festspielhaus'da verilen, dünyadaki ilk temsilinde görüldü. Orkestra gene, Karajan'ın Viyana Filârmonisiydi. Fakat Karajan'ın sönüklük, durgun, ölgün idaresinin yerini bu kere parlaklık, canlılık ve dirilik almıştı. Şef bu kere, iki yıl önce Ankara ve İstanbulda dinlediğimiz Minneapolis Orkestrasının şefi Antal Dorati'ydi. Dorati'nin idaresinde Viyana Filârmonisi tıpkı Minneapolis Orkestrası gibi -yahut, Dorati'nin idare ettiği herhangi bir iyi orkestra gibi- tınlıyor ve biçimleniyordu.

Orkestra icrasının mükemmelliği, sahnedeki teganni, oyun, koregrafi ve hele mizansen kusursuzluğuyla tam mânasiyle bağdaşıyordu. Bu çapta bir gerçekleştirme herhalde Erbse'nin önemsiz ve yer yer bayağı operası için, yerine harcanmamış gayretlerin timsaliydi. Erbse'nin orkestra yazısıyla ses yazısı arasında hiç bir uyuşma yoktu. Orkestrasında Erbse, umumiyetle Carl Orff'u ve Boris Blacher'i hatırlatan, renkli, zeki, buluşlu, zevkli, orta çap bir "modern" besteciydi. Fakat ses yazısında ve dramatik anlayışta, opera yazdığını -daha doğrusu, opera seyircisi için yazdığını- aklından çıkarmamış, bir takım sözde kurnazlıklara başvurmuş, Offenbach, Rossini, hattâ Lehar usûllerini tekrarlamaktan çekinmemişti. Heinrich von Kleist'ın "Die Marquise von O..." adlı romanından aldığı mevzu üzerine librettosunu da kendi yazan Erbse, cemiyetin fert üzerindeki baskısını mizahî yönden işlemek istemişse de, hâmile olduğunu anlıyan dul markiz Julietta'nın, çocuğunun babasını araması gibi eğlendirici bir mevzuun imkânlarını piyes yazarı olarak tecrübesizliği yüzünden boşa harcamıştı. Eserini "yarı ciddi opera" diye vasıflandıran Erbse herhalde bu tarifiyle, başarısızlığı için özür dilemek istiyordu. Festspielhaus'da Pazartesi gecesi, Erbse'nin eseri sayesinde değil, Rita Streich, Walter Berry, Elisabeth Höngen, Sieglinde Wagner, Gerhard Stolze gibi şarkıcıların, rejisör Oskar Waelterlin'in, koregraf Yvonne Georgi'nin, bilhassa şef Antal Dorati'nin ve Viyana Filârmoni Orkestrasının başarıları sayesinde zevkli geçti.

Bernstein'ın hayali

Salzburg'un görmüş geçirmiş yerlilerini ve ziyaretçilerini en çok coşturan, Jerome Robbins'in "Ballets U. S. A." trupu ile, Leonard Bernstein'ın New York Filârmoni Orkestrası oldu. Geçen Pazar gecesi Festspielhaus'da, Barber'in İkinci Denemesi, piyanist Seymour Lipkin'in iştirakiyle çalınan, Bernstein'ın "The Age of Anxiety" adlı senfonisi ve Şostakoviç'in Beşinci Senfonisinden meydana gelen programını bitirdikten sonra Bernstein ve orkestrası, on dakika süreyle, "bravo" haykırışlarıyla alkışlandı. Pek az musikişinas, musiki şehri Salzburg'da, Bernstein'ın ulaştığı başarıyı elde edebilmişti. Ertesi gün şehrin musiki basını, Bernstein'ı ve orkestrasını göklere çıkarıyordu.

Bernstein, Orta Doğunun kötü akustikli açıkhava tiyatrolarında verdiği konserlerden sonra nihayet, Festspielhaus gibi bir salonda çalmanın verdiği rahatlığın, kolaylığın zevkini tadıyordu. Ama, bir şeye üzülüyordu. Mozart'ın şehrinde Mozart çalmak, İstanbulda dinlettiği piyano konsertosunu asıl Salzburglulara dinletmek istemişti. Fakat festival idaresi bu yılın festival programında zaten lüzumundan fazla Mozart bulunduğunu ileri sürerek değişik bir programı tercih etmiş, yalnız Sovyet ve Amerikan eserlerinden, Barber, Bernstein ve Şostakoviç'ten meydana gelen "mânalı" programı uygun bulmuştu.

Salzburg'un Aldığı ve Verdiği

İlhan K. MİMAROĞLU

Salzburg, tarihiyle övünmekle, geçmişini bir daha yaşamıya ve ziyaretçilerine yaşatmakla kalmıyan bir şehir. Tarih burada arşivlerde ve turist broşürlerinin bir köşeciğinde yaşıyor. Orta çağlardan kalma kalesinde, ya da Mozart'ın doğduğu evde bile değil. Tarih Salzburg'da, Yirminci Asrın en müspet, en verimli görünüşlerinin arasında ancak arada bir yüzünü gösteriyor.

Salzburg tabiat güzellikleriyle de övünmekle kalmıyor. Gerçi turist broşürü, apaçık, dosdoğru, basbayağı bir ifadeyle "Salzburg, Güzel Şehir" diyor. Ama, "güzel" derken, dağlardan ve ormanlardan çok, insanın, Yirminci Asır insanının getirdiği güzellikler anlatılmak isteniyor. Salzburg ahalisi, Yirminci Asrın maddi ve manevi bütün değerlerini şehirlerine taşımışlar. Şimdi de, bunlardan gönül rahatlığıyla, alabildiğine faydalanıyorlar. Ziyaretçi, "Fakir insan yok mu bu şehirde?" diye sormaktan kendini alamıyor. "Ya teneke mahallesi? Kalkınma meseleleri de mi yok bunların? Hiç mi olmamış?" Görünen şudur ki, Salzburg bugünü yaşıyor, bugünü yaşatıyor.

Kırk yıla yakındır, her yıl yapılan festival, Salzburg'un maddi ve mânevi değerlerinin bir yekûnu, bir hülâsasıdır. Her yıl Temmuz sonundan Ağustos sonuna kadar Salzburg, yüzbinlerce turisti çekiyor. Bir gelen, bir daha gelmek istiyor. Çünkü görüyor ki, bir yandan ekmek parası kaygısı, öte yandan sanat sevgisi, insan saygısı ve iş görme bilgisiyle birleşmiş ve Salzburg'u her bakımdan dayanılmaz bir cazibe haline getirmiştir. Salzburg, milyonerler ve mihracelerden cebi delik sanatseverlere kadar, ne çeşidi olursa olsun, dünya nimetlerine aldıran herkesin "kâbe"sidir. Mihrace ve milyoner, Salzburg'luyu, cebi delik sanatseverin aleyhine şımartmamıştır. Cebinin deliği, akla yakın bir meblâğı taşıyabilecek kadar küçük olan herkes, burada birkaç günü gönlünce geçirebilir.

Salzburg Festivali, dünyanın belki en büyük, en şöhretli festivalidir. Bu şöhreti Salzburg'a, her yıl festivale katılan dünya çapındaki sanatçılar kadar, dünya basını da sağlamıştır. Fakat sağlanmış bir şöhret, yerleşmiş bir itibar, festival idarecilerini ve Salzburg'un idari makamlarını, alçak gönüllülükten uzaklaşmıya götürmemiştir. Festival basın bürosu, Salzburg'a gelen gazetecilere, saygının ve kolaylığın âzamisini göstermektedir. Geçen hafta, Vali Konağında milletlerarası basın mensupları için yapılan resmi kabulde Salzburg Valisi milletlerarası basından "şimdiye kadar olduğu gibi, şimdiden sonra da festivali desteklemesini" rica etmiştir.

Salzburg'u ve festivalini desteklemek bir gazeteci için herhalde, bir lûtuf olmıyacaktır. Sadece olup bitenleri bildirmek, Salzburg Festivalinin övgüsü yerine geçecektir.

KİTAPLAR

KAÇAK

(Yazan: Simenon, Çeviren: Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Yayınevi, 1959. 102 Sayfa, Fiyatı 2 lira. "Varlık Yayınları, Sayı: 684", "Varlık Büyük Cep Kitapları: 119")

Georges Simenon, edebiyatın "halledilmiyen" meselelerinden biri. 1930 da, her ay bir kitap yazmak iddiasıyla kalemi eline alan ve bu iddiasını günümüze kadar sürdüren bu Belçika asıllı Fransız yazarı, bir duvardan öbürüne kadar uzanan kocaman bir rafı, sadece kendi adını taşıyan romanlarla doldurabilecek kadar eser meydana getirmiştir. Conan Doyle'ün Sherlock Holmes'i, Agatha Christie'nin Hercule Poirot'su kadar meşhur olan komiser Maigret'sinin etrafında dönen maceralar veya Maigret'siz eserleriyle bir polis romanı yazarı; polis romanlarındaki tekniğini büyük bir müşahede kuvveti, kuvvetli bir psikolojik tahlil ile birleştirerek meydana getirdiği eserlerle bir "suspense" yazarı; yazma müddetini dokuz güne kadar indirdiği alelâde polis romanlarıyla sıradan bir "série noire" yazarı gibi değişik hüviyetlere bürünen Simenon hakkında verilen hükümler de o kadar birbirinden farklıdır Bâzıları, sanat eserinin ne kadar zamanda meydana getirileceği hakkında katî bir şey söylememekle birlikte, bir ayda yazılan eserin sanat eseri olamıyacağı gibi peşin bir hükümle Simenon'u küçümserlerken, bâzıları da bu kadar kısa bir zaman içinde hemen hemen hep aynı temayı, bir insanın günün birinde şahsiyetinde, yaşamasında âni bir değişiklik hissetmesi, bunun neticesinde hayatının alt üst olması temasını yüzlerce roman içinde değişik görünüşlerle verebilmesini bir "deha" işareti saymışlar, birbirine bu kadar zıt hükümler arasında, netice olarak "Simenon meselesi" siyasi tâbiriyle "askıda" bırakılmıştır.

Şüphesiz bu kadar verimli bir yazarın eserleri arasında en kötülerle en iyilerin yanyana yer alması kadar tabii bir şey olamaz. "Kaçak" Simenon'un en iyi eserlerinden biri, aynı zamanda Simenon'un yukarıda işaret edilen temayı en iyi işlediği bir romandır. Kendisine yepyeni, bambaşka bir hayat kuran eski bir kürek mahkûmunun, yıllardan sonra küçük bir tesadüfle hayatının birdenbire nasıl alt üst olduğunu Simenon büyük bir ustalıkla anlatıyor. Yıllarca ilk şahsiyetini silen, kürek cehennemindeki bütün ıstıraplarını, korkularını unuttuğunu sanan, bir lisede Almanca öğretmenliği yaparak karısı ve iki çocuğuyla kendine ait bir dam altında sâkin bir hayat geçiren J. P. G.'nin, günün birinde eski dostuna sokakta sadece rastlaması, her şeyi alt üst etmeğe, bütün korkularını, kürek hayatının bütün ıstıraplarını gözönünde canlandırmaya yetiyor. Bundan sonra, küçük, mânasız bir hâdise. J. P. G.'nin dalgın bir ânında yaramazlık etmeğe kalkan bir öğrenciyi suç üstü yakalayıp dövmesi, öğretmenin meslek hayatını da alt üst ediyor. Etrafındaki insanların ve hepsinden önce karısı, oğlu ve çocuğunun kendisine karşı tavırlarındaki değişiklik, kendisine bir akıl hastası gözüyle bakmağa başlamaları J. P. G.'yi büsbütün çileden çıkarıyor ve yavaş yavaş hakikaten bir akıl hastası haline geliyor. Simenon bu basit hâdiseyi, gerek J. P. G.'nin gerek etrafındakilerin davranışlarını büyük bir gerçek duygusu, kuvvetli bir psikolojik tahlil ile ortaya koyuyor. J. P. G. etrafında yavaş yavaş daralan ağın korkunçluğu, romanın başından sonuna kadar yavaş yavaş artan bir tempo ile okuyucuya ustalıkla duyuruluyor. Böylelikle "Kaçak", Simenon'un çok sevdiği teması, devamlı bir "suspense" havası içinde, yerinde müşahedelerle, kuvvetli tahlillerle ortaya koyduğu en ustaca eserlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor.

Sherlock Holmes'in Mirası

Medeni memleketler arasında yalnız Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği, milletlerarası telif haklarını düzenliyen Berne anlaşmasına katılmamakta ayak direditler. Nihayet 1955 de Birleşik Amerika bu inadından vazgeçti, fakat Sovyetler Birliği anlaşmanın dışında kalmakta devam etti. Bundan dolayı yıllardan beri, yabancı yazarların irili ufaklı eserleri, karşılığında en ufak bir ücret ödenmeksizin, hatta müsaade bile istemeğe lüzum görülmeden Sovyetler Birliğindeki düzünelerce dile çevrilip durur. Batılı yazarlar, zaman zaman bunun önüne geçmek için teşebbüste bulunurlar ama her seferinde eli boş dönerler. Gerçi, bu anlaşmaya katılmadığı için, Batılılar da Sovyetler Birliğinde neşredilen herhangi bir eseri çevirmekte serbesttir, ama bu serbestlikten faydalanmak pek azının aklından geçer. Geçen yıl Pasternak hâdisesi patlak verdiği ve "Dr. Jivago" dünyanın hemen her yerinde "büyük iş" yaptığı vakit, Amerikalı kitapçılardan biri, "Dr. Jivago"nun cep kitabı olarak milyonlarca basılıp, elde edilecek kârın, eserleri Sovyetler Birliğinde çevrilmiş yazarlara dağıtılmasını teklif etmişti. Fakat denizde damla demek olan bu kâr, yazarlara hiç de cazip görünmemişti.

Edebiyatın bu "serbest pazarı"na karşı ilk ciddî hareket, hiç beklenmedik bir yerden geldi. "Sherlock Holmes"in yaratıcısı Sir Arthur Conan Doyle'ün oğlu Adrian Conan Doyle, Sovyetler Birliğinde milyonlarca satılan eserlerden hisse almak için geçen Kasımda teşebbüse geçti. Gerçi Adrian Conan Doyle'ün ilk teşebbüsü bir neticeye ulaşmadı, ama Doyle Jr. işin peşini bırakmadı. Bu sefer Harvard Üniversitesinin Sovyet hukukunda mütehassıs olan profesörlerinden Harold Berman'ı bu işle vazifelendirdi. Berman, Berne anlaşmasının veya şimdiye kadar denenmiş diğer yolların bu işte geçmediğini bildiğinden işe bambaşka yoldan, doğrudan doğruya, Sovyet cemiyetinin "resmi düstur"u olan "insanın insan tarafından istismarına son vermek" esasından girişti. Sovyet kanunlarının, bir kimsenin diğerinin emeğini istismara yer vermediğini ileri sürerek, Sovyet kitapçılarının da Conan Doyle'ün emeğinden karşılıksız olarak faydalanamıyacağı, bundan dolayı elde edilen kârdan hisselerine düşen 100 bin İngiliz lirasının vârislere ödenmesini istedi. Moskova mahkemesinin, bu maddenin Sovyet tebaasından olmıyanlara tatbik edilmiyeceğini ileri sürerek dâvayı reddetmesi üzerine Berman meseleyi, Sovyet Federal Yüksek Mahkemesine götürdü. Eğer Yüksek Mahkeme, Prof. Berman'ı haklı görürse, dâva yeniden Moskova mahkemesine intikal edecek ve Sovyet vatandaşlarının "Sherlock Holmes" hikâyelerine düşkünlüğü hükümete hayli pahalıya mal olacaktır. Zira, eserleri Sovyetler Birliğinde "yağmalanmış" binlerce yazar, bu mahkemenin neticesini merakla beklemektedir. Mahkeme Prof. Berman'ı haklı çıkardığı takdirde aynı mahiyetteki müracaatların bir çorap söküğü gibi birbirini takip edeceğinden kimsenin şüphesi yoktur. Ama yine bu yüzden, Conan Doyle ailesinin, Sherlock Holmes'in mirasından faydalanabileceğine kimse inanmamaktadır.

SİNEMA

Festivaller

Moskova: Neticeler

Her festivalin en mühim ânı, neticelerin ilân edildiği andır. Ama yeni bir festivalde bu an, daha da ehemmiyet kazanır. Festivalin "siyaset"ini öğrenmek için en elverişli, en kestirme yol mükâfatların dağıtılışında dayanılan ölçülerdir: Sanat endişeleri mi, yoksa siyasi endişeler mi daha ağır basıyor? Herkese hakkını tam olarak vermek düşüncesi mi, yoksa herkesi memnun etmek düşüncesi mi revaçta?

Geçen haftanın sonunda bu soruların cevabını bulmak için bütün dikkatler, ilk Milletlerarası Moskova Film Festivali üzerinde toplanmıştı. Festivalin milletlerarası jürisinin bu güç imtihandan oldukça başarı ile çıktığı söylenebilir.Fakat bunu sağlayan, daha çok festival nizamnamesindeki mükâfatların son derece "stratejik" olarak tespitiydi. Bir "Büyük Altın Mükâfat" ile onun ardından gelen üç "Altın Mükâfat", jüriye, festivalin sanat değeri ağır basan filmlerini değerlendirmek imkânını veriyordu. Bunların ardından gelen ve tıpkı "Oscar"lardaki gibi reji, senaryo, oyun, film müziği, canlı-resim... gibi çeşitli kollarda dağıtılacak onbir "Gümüş Mükâfat" vardı ki, bunlar da herkesi memnun etme siyasetini, teselli mükâfatı olmak hususiyetini pekâlâ gerçekleştirebiliyordu. Bundan dolayı, jürinin iki gün süren çalışmalarından sonra, geçen hafta neticeler ilân edildiği vakit hemen herkes memnundu. Kazanmaları gerekenler kazanmış, memnun edilmeleri gerekenler edilmişti. Öyle ki, festivalin en büyük mükâfatının bir Sovyet filmi olan "Bir insanın kaderi"ne verilmesini bile kimse yadırgamadı. Festivalin ikinci gecesinde gösteren film, daha o vakit büyük bir alâka uyandırmıştı. Mihail Şolohof'un hakiki bir vakadan ilham alarak yazdığı bir romana dayanan "Bir insanın kaderi", geçen savaşta bir Sovyet savaş esirinin başından geçenleri anlatıyordu. Son yılların en iyi Sovyet oyuncularından biri sayılan Sergey Bondarçuk, filmin başrolünü oynadığı gibi ilk defa olarak rejisörlüğe de el atmıştı. Zaten her iki alanın da yabancısı sayılamazdı. Şimdi 37 yaşında olan Bondarçuk 17 yaşında sahneye çıkmış, Rostof Tiyatro Okuluna başlamışken savaşın patlak vermesi üzerine eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştı. Savaş bitince de bu sefer Sinema Enstitüsüne girerek oyunculuk ve rejisörlük derslerini takip etmişti. 1951 de ilk defa Yuri Rayzman'ın "Altın yıldızlı süvari" filminde oynıyan Bondarçuk asıl başarısını ertesi yıl Igor Savçenko'nun çevirdiği "Taras Şevçenko" ile kazandı. Ukraynalı şair ve ihtilâlcinin hayatını anlatan bu filmde Bondarçuk Şevçenko'yu canlandırıyordu. Zaten Batıda da ilk defa bu filmle tanındıktan sonra Şergey Yutkeviç'in "Othello"su ve S. Samsonof'un "Ağustosböceği"ndeki oyunlariyle Cannes ve Venedik festivallerinde dikkati çekmişti. "Bir insanın kaderi"de, Moskova Festivalinde gösterilmeden bir ay kadar önce, Fransada, tertiplenen Sovyet Film Haftasında oynatılmış, gerek reji gerekse oyunu ile öbür filmler arasından sivrilmişti.

Bondarçuk

Oyuncu rejisör

Pakistandan Moğolistana

Büyük Altın Mükâfattan sonra gelen altın mükâfatın verilişi ise jürinin tarafsızlığında şüpheye yer bırakmıyordu. Zira bu mükâfat, Sovyetlerin milletlerarası siyaset alanında en çok yüklendikleri bir memleketten Batı Almanyadan gelen bir filme verilmişti. Üstelik Kurt Hoffmann'ın "Wir Wunderkinder -Biz harika çocuklar"ı, festivale önce yarışma dışı müracaat ettiği halde, jürinin ısrarı üzerine yarışmalara resmen katılmıştı. Hoffmann'ın filmi, biri nazi ve opportünist, öbürü nazi aleyhtarı ve idealist iki Alman tipini ele almaktaydı ve uzun yıllardan beri bir türlü belini doğrultamıyan Alman sinemasının başarılı bir iki örneğinden biriydi. İkinci altın mükâfatın verilişi daha da sürprizli oldu. Zira bu mükâfat, Pakistanın "Gün doğarken" adlı filmiyle Çekoslavakyanın "Gölgeden kaçış"ı arasında müsavi olarak paylaştırıldı. Pakistan filmi, tıpkı Satyajit Ray'ın "Pater Pançali"si gibi, bir Pakistan köyünün her günkü hayatını alabildiğine sade, basit görüntülerle ortaya koyuyordu.

Sıra, gümüş mükâfatların dağıtılmasına gelmişti. Jüri en iyi senaryo mükâfatını verecek film bulamadı. En iyi kadın oyuncu mükâfatı ise, Moğolistanlı Puren Çevelsurene, "Halkın temsilcisi" filmindeki başarısından dolayı verildi. Polonyadan gelen "Oriol -Kartal"ın oyuncuları V. Blinski, V. Pavlik ve A. Şevşuk, en iyi erkek oyuncuya verilen mükâfatı paylaştılar. Komünist Çinin "Yaşlı bir askerin yeni hikâyesi" en iyi reji mükâfatını, Kuzey Koreden gönderilen "Çukhiyan'ın efsanesi" en iyi fotoğraf mükâfatını aldı. Bu arada, İngiliz rejisörü Lewis Gilbert, "çocuk oyuncularla çevrilmiş en iyi mizansenli film" olduğu gerekçesiyle "A Cry from the Street -Sokaktan yükselen feryat" ile bir gümüş mükâfat aldı. Festivalin en büyük sürprizi, Jean Valère'in "La Sentence -Hüküm" adlı filminin jüri tarafından sadece bir diploma ile mükâfatlandırılması oldu.

Siyasi endişeler taşıyan mükâfatlar ise, daha ziyade festival dışı gayri resmi mükâfat dağıtımında ortaya çıktı. Sovyet Gazetecileri'nin mükâfatı, 1956 Ekiminde Macaristanda meydana gelen ayaklanmayı -tabiî komünist resmî görüşüne göre- tasvir eden Macar filmi "Dün"e verildi. Sovyetler Birliği Barışı Savunma Komitesinin mükâfatını, Doğu Almanyadan gönderilen "Gemicilerin şarkısı" aldı. Yabancı Memleketlerle Dostluk Derneğinin mükâfatı ise, "Günlük ekmeğimiz" adlı filmindeki oyunu için Meksikalı Rosita Quintana'ya verildi. Festivalin kapanışından üç gün sonra da Sovyet Kadınlar Birliği, Birleşik Arap Cumhuriyetinin yarışma dışı gösterilen filmi "Cemile Behire"deki oyunundan dolayı Magda Afif'e bir diploma verdi.

Festivalin, film gösterisi ve mükâfatlar dışındaki en mühim hâdisesi, Doğu-Batı arasında hararetli bir film alış verişine yol açmasıydı. Sovyetler, festivalde birazcık sivrilen bütün filmleri satın almak istediği gibi, kendi 40 yeni filmini de Batılılara satmak istiyordu. Festival dolayısiyle Moskovaya 200'den fazla prodüktörün gelmiş olması, burayı bir açık hava pazarına çevirmişti.

Türkiye, Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün 1958 Brüksel Dünya Sergisi için hazırlattırıp da yetiştiremediği, sonra Çekoslavakyadaki Karlovy Vary Festivaline gönderdiği "Dağları delen Ferhat"ı, sessiz sedasız Moskova Festivaline de göndermiş ve yarışma dışı olarak festivale katılmıştı.

"Kokteyl - filmi"

Mrs. Rutledge ile Mr. Free, rahmetli De Mille kadar talihli çıkıp çıkmıyacaklarını araştıra dursunlar, Meksikalı prodüktör İsmail Rodriguez de, rahmetli Mike Todd'unkinden daha zor işin altından kalkmağa uğraşmaktadır. Todd, 1956 da Jules Vern'in ünlü romanını resimlediği "Around the World in 80 Days -80 günde devrialem"de ortaya koya koya bir panayır eğlencesi koyabilmişti. Ismail Rodriguez ise, Todd'un bu tecrübesini daha insani bir görüşle, bir çeşit "Birleşmiş Milletler" görüşü çerçevesi içinde tekrarlamak istiyor. Rodriguez'nin tasarladığı ve "El Hermano Juan -Juan kardeş" adını taşıyacak olan filmin yapmak istediği şu: Bir tek insan, daha doğrusu dünyanın "vasat insanı"nı temsil eden bir tip ele alınacak, bu insanın doğumundan ölümüne kadarki hayat macerası, anlatılacak. Fakat, milletlerarası bir tip olan böyle bir insan, tek bir memlekette değil, en azından on beş memlekette ele alınacak. Bunun için de her memleket, "Juan"ın hayatının belli bir devresini hazırlıyacak. Meselâ İsrail Juan'ın doğumunu, Hindistan çocukluğunu, Çin gençliğini canlandıracak. Ismail Rodriguez, bunun için çeşitli memleketlerin en iyi rejisör ve oyuncularıyle anlaşmalar yapmak üzere seyahate hazırlanmaktadır. Önümüzdeki hafta başlıyacak olan bu seyahatte gezeceği yerler arasında şimdilik Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, Almanya, İsveç, Sovyetler Birliği, İsrail, Mısır, Güney Afrika, Hindistan, Çin, Japonya ve Filipin bulunmaktadır. Rodriguez'nin tahminine göre, filmin çevrilmesi sekiz ay kadar sürecek ve bir buçuk milyon dolara mal olacaktır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler idealine uyan bu film için yabancı memleketlerden göreceğini umduğu yardım da hariç.

Sansür

Büyüklere ibret

Milletlerarası siyasette zavallı filmlerin şimdiye kadar "vur abalıya" usulünden başkasına tâbi olduğu görülmemiştir. Bir film bir devletin siyasetine uymaz, hoşuna gitmez, el altından komşu hükümetin kulağına bu fısıldandı mı öteki hiç itiraz etmeden büyük bir elçabukluğu ile filmin izini kaybettiriverir. Hattâ bazan böyle bir hatırlatmıya bile lüzum kalmaz, bazı hesapları olan hükümet kendiliğinden bu işi hallediverir. Meselâ geçenlerde Fas Kralı Muhammed V., Cezayir ihtilâfını halledeceğim diye büyük ümitlerle Fransaya doğru yola çıktığı vakit, Birleşik Arap Cumhuriyetinin Cezayir savaşlarını mevzu alan "Cemile Behire" adlı filminin Fasta yasaklanması böyle olmuştu. Fakat geçen hafta umulmadık birşey oldu, sesi sedası işitilmiyen kendi halindeki Afganistan, bu çeşit komedilere büyük bir şevkle katılanlara güzel bir ders verdi. Fransadan Kabildeki maslahatgüzarını geri almasını istedi. Bunun sebebi, Fransız maslahatgüzarı Louis Dianous'un, "Cemile Behire" filminin Kabilde gösterilmesine itiraz edişiydi.

Filmcilik

Bir İsa aranıyor

Ellerinde yedi yıldan beri hazırlığı yapılıp tamamlanmış bir senaryo, bu senaryoyu beyaz perdeye aktarmak için kurulmuş bir şirket -"Parliament Pictures"-, bu şirketin, bugüne kadar çevrilenlerin en pahalısı olacağı tahmin edilen filmin masraflarını karşılayacak sermayesi olduğu, filmin prodüktörünün David O. Selznick, rejisörünün Frank Capra olması hemen hemen katileştiği halde, senaryocu Mrs. Elaine Rutledge ile Mr. William Free, aylardır kötü kötü düşünüyorlar. Canlarını sıkan şey, senaryolarındaki başrolü oynıyacak birinin hâlâ bulunamaması. Böyle bir oyuncuyu bulamamalarına sebep, şimdiye kadar başvurduklarının fazla ücret istemesi veya rolün altından kalkabilecek ustalıkta olmayışları da değil. Mrs. Rutledge ile Mr. Free, sâdece, bu oyuncunun hususi hayatının ileri sürdükleri evsafa uygun olmasından fazla birşey istemiyorlar. Ama, işleri çıkmaza sokan da zaten bu. Zira ne Hollywood'ta ne de başka bir sinema merkezinde, hususi hayatı bu vasıfları taşıyan ve filmin çevrilişi müddetince bu vasıfları muhafazaya kabiliyeti olan kimse şimdiye kadar keşfedilememiştir. Buna da sebep, Mrs. Rutledge ile Mr. Free'nin, 1959 yılının ikinci yarısında, "peygamber hayatı" süren bir insan aramalarıdır. Öyle bir insan ki, kimse hususi hayatında dedikodu mevzuu olabilecek en ufak şey bulamasın, gece kulüplerinde gözükmesin, sigara ve içki içmesin, eğlence yerlerine gitmesin, yanında kadınlarla dolaşmasın... Eğer, merhum Cecil B. De Mille hayatta olsaydı, Mrs. Rutledge ile Mr. Free'ye bu hususta bazı işe yarar tavsiyelerde bulunabilirdi. Zira De Mille de bundan 33 yıl önce onlarınki gibi bir durumda bulunuyordu. Hollywood'ta İsanın son defa beyazperdede göründüğü film, The King of Kings" onun elinden çıkmıştı. O da tıpkı şimdi Mrs. Rutledge ve Mr. Free gibi, hususi hayatı her türlü dedikodudan uzak, aynı zamanda film çevrildiği müddetçe çok sıkı bir rejime tâbi tutulan bir oyuncu aramış, hem de onlardan daha talihli çıkarak bulmuştu. Ama, en ufak bir fırsatta ertesi gün bütün gazetelerin meselâ "İsa otomobil kazası yaptı", "İsa dansediyor" gibi manşet vereceğini bildiğinden, "The King of Kings"te İsayı canlandıran H. B. Warner'in kontratına sinema tarihinde raslanmıyan kayıtlar ilâve ettirmişti. Warner, makyajlı olarak plâtonun dışında dolaşmıyacak, Warner halk arasında sigara, içki içmiyecek, Warner sinemaya, tiyatroya gitmiyecek, Warner şunu yapmıyacak, Warner bunu yapmıyacak... Mrs. Rutledge ile Mr. Free, De Mille kadar talihli çıkmadılar; hâlâ, hiç olmazsa Warner kadar "melâike"den biri peşindeler. Fakat nihayet öyle bir zaman gelecek ki ya filmi çevirmekten vazgeçecekler, ya da peygamberlik ölçülerinde bazı değişiklikler yapmak zorunda kalacaklar.

Cecil B. De Mille, Oniki Havari ile
İsa, kontrata uymakla meşgul..

S P O R

Millî Lig

İkinci yıl

Galatasaray ve Beykoz takımları bu haftanın ortasında Çarşamba günü Mithatpaşa stadında Millî Ligin ikinci senesinin ilk maçını oynayacaklardır.

Sarı - kırmızı ve sarı - siyahlı formalı gençler tribünler önünde üç defa "Sağol, sağol, sağol" diye bağırırlarken bu alışılmış tempo ile seyircilerden sonra Millî Lig de selâmlanmış olacaktır. Çünkü bizde teşkilât yeni futbol faaliyet devrelerinin açılışı münasebetiyle basit de olsa bir merasim tertiplemek itiyadında değildir.

Galatasaray - Beykoz maçını Cumartesi günü yine Mithatpaşa stadında Karagümrük - Adalet ve Fenerbahçe - Feriköy, Pazar günü de İstanbulspor - Kasımpaşa ve Beşiktaş - Vefa takımları takip edeceklerdir. Onlar da yeni yılın, vefakâr taraftarlarının ve 20 kulübün iştirak ettiği Millî Ligin şerefine "sağol, sağol, sağol" diye bağıracaklardır. Millî Ligin İstanbuldaki ilk mahallî maçlar haftası böyle geçecektir.

19 Mayıs stadındaki revizyon sebebiyle Ankara seyircisi 12 Eylüle kadar Millî Lig maçına hasret kalacaktır.

Buna mukabil bölge teşkilâtı daha çalışkan olan İzmirde Cumartesi ve Pazar günleri Karşıyaka - İzmirspor ve Altınordu - Göztepe karşılaşacaklardır.

Transferin getirdiği

Futbol Federasyonunun geçen sene genişlettiği Millî Lige İstanbuldan 10, İzmir ve Ankaradan 5 olmak üzere 20 takım iştirâk edecektir. Millî Ligde İstanbulu: Fenerbahçe, Galatasaray, Karagümrük, İstanbulspor, Beşiktaş, Beykoz, Adalet, Vefa, Kasımpaşa ve Feriköy temsil edeceklerdir.

Ankaranın temsilcileri: Demirspor, Ankaragücü, Gençlerbirliği, Hacettepe ve Şeker Hilâldir.

İzmir bloku ise, Karşıyaka, Altay, İzmirspor, Göztepe ve Altınordudan müteşekkildir.

Millî Ligin yeni şekli ile futbol meraklısının alâkasını ne dereceye kadar çekeceğini bugünden tahmin etmek pek güçtür. Bununla beraber "dev'lerin mücadelesi de dahil ilk hafta karşılaşmaları muhakkak ki üç bölgede de rağbet görecektir. Bu, transfer faaliyetinin futbol seyircisine gönderdiği bir davetiyedir. Taraftar, milyonların parmaklar arasında eridiği bir Temmuz ayının kulüp kadrolarına neler getirdiğini görmek için stadlara koşacaktır. Çünkü, hazırlık maçları ne kadar arzuyla takip edilirse edilsin, taraftarı tatmin etmemektedir.

Galatasarayın bu seneki kadrosu

Çetin ceviz

Hâsılat meselesi

Ama, İstanbul seyircisi, hüviyetini ikinci profesyonel kümeye devreden mahallî ligi bilhassa deplâsman maçlarında hasretle arayacaktır. İdareci de bu endişeyi şimdiden hissetmekte ve Millî Ligin hâsılat getireceğinden ümitli bulunmamaktadır. Seyirci elbette 10 kulübün mücadele sahası demek olan bir mahallî ligi, Fenerbahçe - Galatasaray harpleri bir tarafa, en vasat görünüşteki çekişmeleriyle de hatırlayacaktır.

Ankara ve İzmir seyircileri için Millî Lig bir şanstır. İki bölgenin kulüpleri Millî Ligden toplayacakları hâsılata şimdiden bel bağlamış durumdadır. Seyirci memnundur. Çünkü Fenerbahçeyi, Galatasarayı, Beşiktaşı, Karagümrüğü rahatça yaşadığı şehrin stadlarında görecektir. Bu rahatlık, Millî Ligin, taşradaki spor meraklılarına da temaşa hakkı tanımak hedefine vardığına bir delil teşkil etmektedir.

Hâsılı Millî Lig maçları Ankara ve İzmirde başka, İstanbulda başka gözle takip edilecektir. Millî Lig organizasyonunun Türk futbolunda kuvvetli bir hamle olduğunda şüphe yoktur. Ancak mevcut şartlar Türkiyede, en yakın misali ile İtalya Ligi ayarında bir şampiyona tertibine müsaade etmemektedir. Bizdeki şekliyle bir Millî Ligin; dört başı mâmur bir alâkaya mazhar olabilmesi için hem zamana, hem de spor tesislerine ihtiyaç vardır.

Fenerbahçenin bu seneki kadrosu

Şampiyon namzedi

Şampiyon kim olacak?

Milli Ligin ikinci yılına girerken futboldan hoşlanan adamı "Acaba hangi kulüp şampiyon olacak?" suali üzerinde büyük titizlik göstermemektedir. Onun nazarında şampiyonluğun iki namzedi bulunmaktadır: Ya Fenerbahçe, ya Galatasaray. Bu peşin şans taksimi, esas manasıyla bir Milli Lig hamlesinin niçin istenilen istikamette gelişemiyeceğini kâfi bir açıklıkla göstermektedir.

Milli Lig başlarken şampiyonlukları beklenen kuvvetler bu iki eski ve meşhur kulüptür. Beşiktaş gençleştirilen bünyesiyle henüz büyüklerin arasındaki eski mevkiini kazanmış kabul edilmemektedir. Karagümrük, İstanbulspor, Vefa ve diğerleri daha ziyade müstakbel klâsmanın ilk dördünden sonraki yerlerden birini kapmak için çalışacaklardır. Milli Ligin en genç takımı Feriköy bir Karagümrük olmamıştır. O da bu 20 odalı apartımanın zemin katına düşmemek yolunda gayret sarfedecektir.

Ankara ve İzmir, Milli Ligde büyük bir iddiaya sahip değildir. Ama, bilhassa deplâsman maçlarında İstanbuldan koparacakları puanlar, şampiyonluğun taksiminde Fenerbahçe veya Galatasaraya yardımcı olacaktır. Bu arada iki bölgeye mensup kulüplerin bu seneki transfer faaliyetinde gösterdiği dikkat İstanbul kulüpleri için bir ikaz işareti değerini taşımaktadır.

Milli Lig bu hava altında oynanacaktır. Çok temenni olunur ki, Ankara ve İzmir, bu seneki şampiyonada biraz daha varlık gösterebilsinler, kuvvetlerini biraz daha hissettirebilsinler. Bu, Milli Lige muhtaç olduğu muvazeneyi kazandıracaktır.

Ankara

Beşiktaş maçları

Her yeni Futbol mevsimini bir İstanbul takımı ile açmak itiyadına sahip görünen Ankaralılar, yılların getirdiği bu alışkanlığa bu sefer de boyun eğdiler. Geçen haftanın sonunda Cumartesi ve Pazar günleri emektar Ankaragücü stadının sahadan çok tarlaya benzeyen düzlüğünde -böylesine düzlük demek de güçtü- İstanbulun Beşiktaşı iki maç yaptı.

Çeşitli kötü faktörlere rağmen 8 bin kişi alan Ankaragücü stadında futbol meraklıları Beşiktaşın önce Demirspor, bir gün sonra da Gençlerbirliği ile yapmış olduğu maçları söylene söylene seyretti. Zira iki kale arasında ve çizgiler üstünde oynanan oyuna futbol demek, bir cesaret işiydi..

Varol, İlhan, Şenol, Birol... Bunlar Beşiktaşlı futbolcuların isimleriydi. Devri sabıkın meşhur Karakartalları yerine sahada yaş vasatisi 19 - 20 civarında olan bir futbol ekipi top oynuyordu. İsimler bu genç ve yeni nesli en iyi şekilde ifade ediyordu. Bir toz bulutu içinde cereyan eden müsabakaların birincisinde Beşiktaş Demirsporu 2 - 1 yendi. Bununla beraber Ankara takımının rakibinden hiç de aşağı kalan bir tarafı yoktu.

Beşiktaş - Demirspor maçından
Karakartal sana ne oldu?..

İkinci maç Gençlerbirliği ile oynandı. Eski senelerin Gençlerbirliği -Beşiktaş maçlarını hatırlıyanlar, Ankaralı ekipin, Siyah - Beyazlılara bir azizlik yapabileceğini ümit ettiler. Zira Beşiktaş en mühim maçlarını Gençlerbirliği önünde hep mağlûp bitirmişti... Ne çare ki, bu ümit boşa çıktı. Gençlerbirliği de Milli Lig arifesinde Beşiktaştan farksızdı. Maç sıkıcı bir hava içinde 1 - 1 tamamlandı..

Beşiktaş Ankaradan mağlûbiyet yüzü görmeden İstanbula dönerken, Siyah-Beyazlı taraftarlar kötü kötü düşünüyorlardı. Belki böylesine genç oyunculardan kurulu bir takım ilerisi için ümit vericiydi, ama dört yeni oyuncunun yer aldığı bir müdafaanın, bir Fenerbahçe, bir Galatasaray karşısında -rakipleri normal oyunlarını oynadıkları zaman- gedik vermeden tutunacağını ümit etmek fazla iyimserlik olacaktı.